

บทที่ 2

สารสำคัญในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และไพโรจน์ ชาวงาม

กวีนิพนธ์เป็นงานประพันธ์ที่มีความงดงาม และทรงคุณค่าทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา ดังนั้นการศึกษากวีนิพนธ์จึงไม่เพียงแต่ศึกษารูปแบบคำประพันธ์ ฉันทลักษณ์ หรือการใช้ถ้อยคำสำนวนเท่านั้น ยังควรศึกษาและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งกับเนื้อหา สารสำคัญ และความคิดที่อยู่ภายในกวีนิพนธ์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กวีนิพนธ์มีคุณค่าควรแก่การศึกษาและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังที่ ดวงมน จิตรจำนงค์ (2536: 100) กล่าวว่า

การศึกษาวรรณคดีเพื่อทำความเข้าใจอย่างเข้มข้นไม่อาจกระทำได้ด้วยการอ่านเอาความอย่างเผินๆ ผู้อ่านจำเป็นต้องค้นหาให้ได้ว่าแก่นแห่งความคิดของผู้ประพันธ์เมื่อสร้างกวีนิพนธ์ขึ้นนั้นคืออะไร

สายทิพย์ นุกุลกิจ (2539: 100) ได้อธิบายความหมายของเนื้อหา และสารสำคัญ ไว้ดังนี้

เนื้อหาสาระ ข้อคิดเห็น หรือความตั้งใจของผู้แต่งที่ต้องการจะ "สื่อ" มายังผู้อ่าน เรียกว่า "แก่นเรื่อง" (Theme) หรือ "สารัตถะของเรื่อง" ซึ่งสารัตถะ หรือแก่นเรื่อง หรือ แนวคิดของเรื่อง (Theme) คือทัศนคติที่ผู้แต่งมีต่อชีวิต หรือสารที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านทราบ

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า สารัตถะ หรือแก่นเรื่อง หรือแนวคิดของเรื่อง ก็คือข้อคิด ความคิดหลัก ความคิดสำคัญ หรือสารที่กวีต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านทราบ ในที่นี้จะรวมเรียกสารัตถะ หรือแก่นเรื่อง หรือแนวคิดของเรื่อง ว่า "สารสำคัญ"

การทำความเข้าใจสารสำคัญของกวีนิพนธ์เป็นสิ่งสำคัญ เราสามารถทำความเข้าใจสารสำคัญได้โดยผ่านรูปแบบและกลวิธีการประพันธ์ที่กวีเลือกใช้ สิ่งเหล่านี้เรียกว่า "กลวิธีทางวรรณศิลป์" กลวิธีทางวรรณศิลป์เป็นเครื่องมือที่กวีใช้เพื่อสื่อสารไปยังผู้อ่าน กลวิธีต่างๆที่กวีเลือกใช้จึงล้วนใช้เพื่อสร้างจินตภาพหรือภาพที่เกิดขึ้นในใจผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านสะเทือนอารมณ์และสามารถเข้าใจความรู้สึกนึกคิดคล้ายตามกวีได้ จินตภาพเหล่านี้เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับสารสำคัญ

ของกวีนิพนธ์ โดยมุ่งไปสู่การนำเสนอสารสำคัญของเรื่อง ดังนั้นการสร้างจินตภาพให้เกิดในใจผู้อ่านจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจินตภาพจะนำไปสู่สารสำคัญอันเป็นแก่นของกวีนิพนธ์ได้

จินตภาพที่กวีมักนำมาใช้ในกวีนิพนธ์ไทยโดยมากเป็นภาพธรรมชาติ เนื่องจากธรรมชาติมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับมนุษย์มาทุกยุคทุกสมัย ดังนั้นจินตภาพธรรมชาติจึงปรากฏอย่างสม่ำเสมอในกวีนิพนธ์ไทยมาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2540 : 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยไว้ดังต่อไปนี้

ความรักความผูกพันกับธรรมชาติเป็นจิตสำนึกของกวีไทยไม่แพ้กวีชาติใดในโลก เราจึงพบว่ากวีไทยสอดแทรกการพรรณนาธรรมชาติไว้ในบทกวีของตนเองเสมอ ธรรมชาติจึงเป็น "สื่อ" หรือ "กลอุกรณ์ทางวรรณศิลป์" อย่างหนึ่งที่กวีใช้เพื่อสร้างเอกภาพของเรื่อง และสร้างความสัมพันธ์สอดคล้องกันระหว่างบรรยากาศกับอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร

ภาพธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่เสมอในกวีนิพนธ์ไทย ทั้งในฐานะที่ธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของสารสำคัญ ธรรมชาติในฐานะที่เป็นฉากและเป็นสื่อในการแสดงอารมณ์ความรู้สึกของกวีและเป็นบรรยากาศของเรื่อง รวมไปถึงธรรมชาติในฐานะที่เป็นภาพพจน์ความเปรียบ เป็นต้น

การสร้างจินตภาพธรรมชาติ จึงนับว่าเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สำคัญในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไทย กวีเลือกใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อจุดมุ่งหมายในการนำเสนอสารสำคัญของเรื่อง เช่นเดียวกับจุดมุ่งหมายในการสร้างจินตภาพธรรมชาติในกวีนิพนธ์ คือ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของกวีและสารสำคัญของกวีนิพนธ์นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ความคิดหรือสารของกวีนิพนธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ผู้ศึกษาไม่อาจมองข้ามได้ เนื่องจากสารสำคัญมีความสัมพันธ์กับจินตภาพธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นเราจึงควรศึกษาทำความเข้าใจความคิดและสารสำคัญ เพื่อที่จะสามารถเข้าใจกวีนิพนธ์ได้อย่างถ่องแท้ลึกซึ้ง

2.1 สารสำคัญในกวีนิพนธ์ของ อุชเชณี

สารสำคัญในกวีนิพนธ์ของอุชเชณีสามารถแบ่งออกตามลักษณะเนื้อหาได้เป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ สร้างความหวังและกำลังใจ ปลอบประโลมใจประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน นำเสนอปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และนำเสนอสังขธรรมและความคิดเห็นส่วนตัวของกวี มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การสร้างความหวัง ให้กำลังใจ และปลอบประโลมใจผู้ทุกข์ยากลำบาก

สารสำคัญที่ปรากฏมากในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี คือ การปลอบประโลมใจผู้ทุกข์ยาก เดือดร้อนในสังคมให้คลายจากความทุกข์ทน ท้อแท้ ล้มหวัง และให้กำลังใจ สร้างความหวังให้แก่ผู้อ่อนแอท้อแท้และผู้ด้อยโอกาสให้เกิดมีความหวังขึ้นมาใหม่ เพื่อที่จะลุกขึ้นยืนหยัด และมีกำลังใจที่จะต่อสู้ เผชิญโชคชะตาที่โหดร้าย และสภาพสังคมที่เลวร้ายได้ต่อไป อีกทั้งยังสร้างศรัทธา และความเชื่อมั่นต่อความดีงาม ความถูกต้องว่าเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีความงดงามสงบสุข ตัวอย่างเช่น กวีนิพนธ์บท "เนาแนว ณ แนวเดียว" ดังนี้

อย่าร้องไห้ มิตรจา อย่าร้องไห้	โลกนี้ไซ่ดำซิดมืดเสมอ
ถึงเหตุร้ายร้ายล่อลอะเมอ	ไซ่จักเจอจอตจิตนิจกาล
น้ำตาเราเผารินจนสิ้นอก	คืออุทกทองพื้นรินสนาน
ดินจะดีคือดอกออกสกธาญ	ด้วยวิญญาณหยาดเห็องลงเจือพรม
ในความพรากจากมิตรสนิทรัก	ราวศรปักปวดกลืนสะอื้นขม
ชื่อว่าคนลนลานเที่ยวชานขม	ลงกรานก้มหลังคู้ดูอะไร
ในความพรากหากประจักษ์ซึ่งศักดิ์ศรี	ชนชาติรีเช่นเราเฉาโฉน?
ในความพรากแมนวิบากตราคร่ำไกล	จักกลัวไยดีกว่าอยู่คนดูแคลน
คำที่โหนใจเตือนว่าเหมือนกัน	เมื่อมิตรมันมานเอื้ออยู่เหลือแสน
ความไกลไกลขอบคั่นใครบินแดน	เมื่อจิตแนบนเนาแนว ณ แนวเดียว
อย่าร้องไห้ มิตรจา อย่าร้องไห้	ในความไกลสุดหล้าและฟ้าเขียว
มีสายรุ้งพุ่งรั่วละลิวเที่ยว	หลังรุ่งเรียวเรื่อเด่นเราเห็นใด?

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 113-114)

ความคิดข้างต้นนี้ปรากฏมากในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี และเป็นสิ่งที่อุชเชนีมุ่งให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กวีนิพนธ์แทบจะทั้งหมดของอุชเชนีจึงมุ่งเน้นไปในทางให้กำลังใจ ปลอบประโลมใจ และให้ความหวังแก่ผู้ทุกข์ยาก อันเป็นลักษณะที่โดดเด่นของกวีนิพนธ์ของอุชเชนี ดังที่ปรากฏในบทกวีนิพนธ์ "อชิฐฐาน" "อัจจริยะะ" "ไตโด้งสะพาน" "มิดหรือ" "ภาพผ่าน" "ในนิมิต" "หวังเราหนาวนี้" "ยุวดีมีตนอยู่ไหน?" "กับเธอ" "อีกก้าวเกิด" ฯลฯ ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "มิข้าฟ้าสากรางรอง"

เพื่อนรัก—	หนาวนักเหน้อยเหน็บเจ็บหรือ
หลับเกิดลมร้ายรายระบือ	หวีดหวิวเวียนใจไกลแล้ว
ขลุ่ยครวญทวนไทยโรยลง	ทั่วท้องทุ่งธารลานแก้ว

หลับเกิดดาวรุ่งพลุ่งแพรว
 โลกนี้แสนคับอับเฉา
 พอแล้วหลับเกิดแก้วตา
 สาดแสงแรงรักหลักโลก
 หลับเกิดรักเจ้าราวทอง
 แดนดินถิ่นด่ำค้ำมีด
 หลับเกิดรักกล้าข้านี้
 ความหวังฝากไว้ในดาว
 หลับเกิดกว่าแสงตะวัน

วาดแววหวังจับจับฟ้า
 มือเจ้าวางบนมือข้า
 มีข้าฟ้าสางรางรอง
 คลายโคกทุกข์เศร้าเราสอง
 ผาดผ่องใจจนล้นมี
 ชาติใดเอาใจใคร่หนี
 จักคลี่แสงคลุมคุ้มกัน
 ในทิวห้วยไม้ไพรสนธ์
 เฉิดฉั่นแจกฟ้าราเรือง

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 76)

นอกจากนี้กวีนิพนธ์ของอุษเชนีจะมุ่งเน้นการสร้างศรัทธาในความรัก ความดีงาม ให้ความสำคัญกับพลังมวลชนและปลุกใจให้ประชาชนลุกขึ้นต่อสู้เพื่อความยุติธรรม เพื่อสังคมที่ดียิ่งขึ้นโดยทุกคนต้องร่วมแรงร่วมใจกัน ร่วมมือต่อสู้ฟันฝ่าแก้ไขปัญหาไปด้วยกัน และถึงแม้ว่าจะมีอุปสรรคต้องพบกับความยากลำบากต้องสูญเสียมากมายเพียงใด เราทุกคนก็จงอย่าได้หมดสิ้นศรัทธา ละทิ้งความหวังและอุดมการณ์ เราจะต้องยอมเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และเพื่อสังคมในอุดมคติของประชาชน ความคิดเหล่านี้ปรากฏในกวีนิพนธ์หลายบทของอุษเชนี เช่น "อยู่เพื่ออะไร" "อย่าหมิ่นหมิ่นกลบศรัทธาวิญญาเธอ" "ขอบฟ้าขลิบทอง" "ขวาล" เป็นต้น ดังบท "ขอบฟ้าขลิบทอง"

มิ่งมิตร—
 ที่จะบุกดงด่างกลางค้ำคืน
 ที่จะรำเพลงเกี่ยวโลมเรียวก้าว
 ที่จะเหมอมองภูน้ำตาพรหม
 ที่จะแล่นเริงเล่นเข่นหงส์ร่อน
 ที่จะหวานสุขไวกกลางใจคน
 ที่จะเกลาทางกู่คู่คนยาก
 ที่จะหาญผสานทำนุยันตาใคร
 ที่จะอยู่เพื่อคนที่เธอรัก
 ที่จะมุ่งจุดหมายปรายทะนง
 เพื่อโค้งเคียวเรียวเดือนและเพื่อนไพน
 เพื่อเรื่องข้าวพราวแพรวทั่วแนวนา

เธอมีสิทธิที่จะลองแม่น้ำริน
 ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม
 ที่จะยิ้มกับดาวพราวผสม
 ที่จะชมชื่นลึกลอกหมึกมน
 ที่จะถอนใจถอดกับยอดสน
 ที่จะทนทุกข์เข้มเต็มหัวใจ
 ที่จะจากผมนิมบีมเส้นไหม
 ที่จะให้สิ่งสิ้นเธอจืดจาง
 ที่จะหักพาลแพรงแหลกเป็นผง
 ที่จะคงธรรมเที่ยงเคียงโลกา
 เพื่อไผ่โอนปลิวพ้อลลู่ภูผา
 เพื่อขอบฟ้าขลิบทองรองอรุณ

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 78-79)

ในบทนี้อุชเชนีได้เสนอถึงเรื่องเสรีภาพในการดำรงชีวิตของมนุษย์เรา โดยบอกว่าเรามีสิทธิที่จะเลือกใช้ชีวิตอย่างสนุก หรือสุขสบายไปวันๆ โดยไม่สนใจผู้อื่น ไม่ทำตัวให้เป็นประโยชน์ใดๆ แก่สังคม หรือเลือกที่จะอยู่เพื่อสร้างประโยชน์สุขให้แก่ประชาชน ยอมอดทนลำบากเหนื่อยยาก เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวมและประชาชน อุชเชนีปลุกเร้าให้ผู้คนมีศรัทธาในการทำ ความดีสร้างประโยชน์สุขให้แก่เพื่อนมนุษย์ ร่วมแรงร่วมใจมุ่งมั่นต่อสู้ และพัฒนาปรับปรุงสังคม ให้ดีงาม ทำให้สังคมมีความเสมอภาค มีความยุติธรรม และมีความเท่าเทียมกัน โดยเราควร ช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้เป็นดังเช่นสังคมในอุดมคติ เป็นสังคมสุขสงบร่มเย็น และผู้คนในสังคม มีจิตสำนึกที่ดีงาม

นอกจากการปลุกเร้าจิตสำนึกของผู้คนดังได้ที่กล่าวข้างต้น อุชเชนียังได้แสดงปณิธานอัน ยิ่งใหญ่ที่จะอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนทั้งหลายในสังคม และช่วยสร้าง สรรค์พัฒนาสังคมให้ดีงาม ความคิดนี้เป็นการสร้างความหวังและกำลังใจให้แก่ผู้คนในสังคม ได้อีกประการหนึ่ง ดังที่ อวยพร มิลินทราฎ (2519: 186) กล่าวไว้ดังนี้

อุชเชนียังประกาศตนไว้ด้วยว่า เธอพร้อมที่จะร่วมหวังเพื่ออนาคตที่ดีกว่าของ ประชาชนผู้ยากจนเหล่านั้น การประกาศตัวจึงเป็นเพียงจุดเริ่มจุดหนึ่งที่จะให้ผู้อ่านทั้งหลายเริ่มเป็นจุดเล็กๆ แต่ละจุดที่จะมาร่วมหวังด้วยกัน เพื่อคนยากจนจะได้มีอนาคต ที่สดใสบนเส้นทางแห่งความรักและเมตตาธรรม

การประกาศปณิธานของอุชเชนีที่จะอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือผู้คนในสังคม และเสียสละเพื่อ สร้างสรรค์ความรัก ความดีงาม และความสุขในสังคม มีปรากฏในกวีนิพนธ์บท "อยู่เพื่ออะไร" และ "ในนิมิต" ดังตัวอย่างในกวีนิพนธ์บท "อยู่เพื่ออะไร"

ฉันอยู่เพื่อบุคคลที่ฉันรัก	ซึ่งใจซื่อถือศักดิ์สุจริต
และรักฉันมันมานปานชีวิต	ในความผิดความหลงปลงอภัย
ฉันอยู่เพื่อหน้าที่ที่พันผูก	เพื่อฝังปลุกความหวังพลังใจ
เป็นทอธารรักทันล้นพันไป	หล่อดวงใจแล้งรินให้ชื่นบาน
ฉันอยู่เพื่อค้นคว้าหาสัจจะ	กลางโมหะอาภะกรรมเบียดประหาร
เพื่อส่องแสงแจ่มสว่างพร่างตระการ	กลางวิญญานมืดมิดอวิชา
ฉันอยู่เพื่อดวงใจที่ไร้ญาติ	ที่แร้นแค้นแคลนขาดวาสนา
เพื่อรอยยิ้มพร้มยลบนน้ำตา	บนดวงหน้าโคกขำระกำกรม
ฉันอยู่เพื่อเยื่อใยใจมนุษย์	บริสุทธิ์สอดผสานงานผสม

เป็นเกลียวมันขันแกร่งแรงกลืนกลม	พายุร้ายสายลมมิอาจรอน
ฉันอยู่เพื่อความฝันอันเพริศแพรว	เมื่อโลกแผ้วหลุดพ้นคนหลอกหลอน
เมื่ออามีฤทธิ์แรงแห่งทองปอนด์	มิอาจคลอนใจคนให้หม่นมัว
ฉันอยู่เพื่อยุคทองของคนยาก	ที่เขาตากทากรกรรมซ้ำบั้นหัว
เพื่อความถูกต้องที่เขาถมจถมทั้งตัว	เพื่อความกลัวกลับกล้านั้นอาธรรม
เพื่อโลกใหม่ใสสะอาดพิลาสเหลือ	เมื่อคนเอื้อไมตรีอวยไม่วายท่า
เพื่อแสงรักส่องรุ่งพุ่งเป็นลำ	สว่างนำร่องพี่มีชัยเอย

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 26-27)

กวีนิพนธ์จำนวนมากของอุษเชนีจึงมุ่งเน้นการปลอบประโลมใจ ให้ความหวังและกำลังใจ แก่ผู้ทุกข์ยาก แสดงความเห็นอกเห็นใจ มีความรัก ความเมตตา และเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มุ่งสร้างศรัทธาให้ประชาชนเชื่อมั่นในความดีงาม ความถูกต้อง และยึดมั่นในอุดมการณ์ อีกทั้งยังปลุกเร้าให้ประชาชนมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจ ต่อต้านความอยุติธรรมทั้งหลายให้หมดไป และช่วยกันปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น ความคิดเรื่องนี้เป็นความคิดหลักที่อุษเชนีมุ่งนำเสนอในกวีนิพนธ์ ดังที่ สุจิตรา จงสถิตยวัฒน์นา (2541: 72) ได้กล่าวไว้ดังนี้

กล่าวได้ว่า อุษเชนีประพันธ์กวีนิพนธ์ส่วนใหญ่ในศิลปะปลุกเร้า และปลุกฝังอุดมคติอันยิ่งใหญ่แก่มวลมนุษย์ คือ มุ่งให้มนุษย์มีความรักเมตตากรุณา ตลอดจนมีความเชื่อมั่น และองอาจกล้าหาญในการช่วยกันสร้างสรรค์สังคม

2.1.2 การนำเสนอปัญหาต่างๆ ในสังคม

อุษเชนีได้นำปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานำเสนอเพื่อให้ทุกคนในสังคมได้รับรู้ถึงสภาพสังคมที่แท้จริงว่า สังคมกำลังเลวร้ายและเสื่อมโทรมลงไปมากเพียงใด และเราจะได้ช่วยกันคิดริเริ่มหาหนทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ปัญหาที่อุษเชนีได้นำเสนอในกวีนิพนธ์ ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายผู้บริหารประเทศและประชาชน และปัญหาสังคมต่างๆ อีกหลายประการ เช่น ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ปัญหาชนชั้นปกครองและนายทุนเบียดเบียนเอาเปรียบประชาชน และปัญหาการจำกัดเสรีภาพ เป็นต้น

สิ่งที่อุษเชนีเน้นในการประพันธ์ คือ การมีสำนึกตระหนักรู้ในปัญหาต่างๆ ของสังคม และมีความศรัทธาเชื่อมั่นในการต่อสู้ เพื่อความถูกต้องดีงาม เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ผู้มีความทุกข์ ผู้ที่อ่อนแอและไม่สามารถพึ่งตนเองได้ อุษเชนีจึงแสดงปัญหา

สังคมต่างๆ และจบท้ายด้วยการให้ความหวัง การปลอบประโลมมากกว่าเป็นการ
กระทำใดๆ (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 27)

ปัญหาต่างๆ ที่อุชเชนีได้นำเสนอผ่านในกวีนิพนธ์ มีดังหัวข้อต่อไปนี้

ก. ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคม

ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทยกำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากพวก
นายทุนและชนชั้นปกครองร่ำรวยสุขสบาย ใช้ชีวิตอย่างหรูหราฟุ้งเฟ้อ ในขณะที่ประชากรส่วนใหญ่
ของประเทศ เช่น ชาวนา ชาวไร่ เกษตรกร และกรรมกร กลับมีฐานะยากจน มีชีวิตความเป็นอยู่
อย่างยากแค้นลำเค็ญ และไม่มีผู้คนสนใจให้ความช่วยเหลือ ไม่ได้รับความเป็นธรรม อีกทั้งถูกพวก
นายทุนกดขี่ข่มเหงรังแกและถูกรังเกียจเหยียดจันท์ราวกับว่าเป็นชนชั้นต่ำในสังคม อุชเชนีกล่าวถึง
ปัญหานี้อยู่มาก ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "อีกเมื่อไรจะสว่างเหมือนอย่างรอ" "ใครเลี้ยงโลก" "กลืน
มันเข้าไว้น้ำตา" "เมตตารินรักช่วยทวยประชา" และ "คนเดนเดน" เป็นต้น ดังในบท "ใครเลี้ยงโลก"

คนอย่างเรา—
เสียชีวิตร่วงเรื่อเหลือมิ่วชั่ว
ระบมข้ำลำแขนแสนเกรียมกร้าน
แสบหัวใจเหมือนใครชอบบ่อนและเล็ม
หลังก้มโค้งโก่งขึงตรงแต่รุ่ง
กระทั้งตามีกล้ำเหลือบขึ้นแลกราย
ตลอดปีมีแต่เข็ญล้ำเค็ญครอบ
ชะงักค้างฉางเทียนเทียนจนชิน
ลูกเราตรอมผอมโซงเหลือหลาย
เมียเราซูบรูปรีดขีดทั้งตัว
ขณะที่พวกผู้ดีมีเดชา
เราราบเรียบสุภาพกว่าเขาทั้งมวล
ก็เพราะว่า—
ฝูงปีศาจฉลาดลอกอประลัย
เพราะเราหลงปลงเชื่อทุกเนื้อเท็จ
แสนสนุกปลุกสงเรางงวย
เรียงสำราญหาญฮึกกันคึกคัก

ทุกค่าเข้าโคลงโกลกกายทั่ว
กระทั้งหัวทอบตมถมไว้เต็ม
เสียวกายการานเสียดยอกดังตอกเข็ม
ทาเกลือเค็มแผลคิดพิษระคาย
จนเว้งวุ้งตะวันเวียนเปลี่ยนลับหาย
เหมือนวัวควายค้อมคุ่มดมมองดิน
ข้าวเต็มกอบกรอกยุงวันพรั่งสิ้น
น้ำตารินรดดอกฟักระรัว
คลุกขี้ควายปั้นขลุ่ตักตาขั้ว
ผืนยิ้มหัวอกใหม่ไล่ขึ้นครวญ
เขาเมินหน้าหมางเลี้ยงเพียงเดินสวน
กลับค่าควรเพียงเคลชมเพราะเหตุใด
เราหลับตาเคารพสยบไหว
หลอนหัวใจทิวโลกโอบสำรวย
เขามันเสรีจป้ายสีที่สุดสวย
นั่งเออฮวยสาธุสตุดี
ลิมขนักเหล็กทรวงดวงเต็มที

ปิตาจอมยัมเอ็กเบิกฤติ	กระวาดกระวีแวดท้ายให้ตายจริง
เราม้วยอบหมอบราบกราบคนถอย	ที่ลิ้นร้อยกะลาวนดันไม่ถึง
รากษสรัยหมายรสชดตะบึง	ไม่อ้างอึ้งเลือดชื่อหรือน้ำตา
เพราะหลงมันัญญาอันชาซึ่ง	ลิมคะนึ่งความจริงยิ่งหนักหนา
ว่าเราแท้แน่เพียงเลี้ยงโลกา	ไซ้กระยาจกจ้อยเผ้าคอยทาน
มาตรทว่านนี่เป็นที่เขา	ไซ้ของเราสักกระฝึกชีก้าวสาร
ก็แผ่นดินสิ้นทั้งโลกและโกรกธาร	พัสดานเราทั้งผองไซ้ของใคร
เพียงใจซื่อมือกำข้อลำนี่	จักรูที่คล้ายปมที่ขมไซ้
โค่นสณูปรูปเท็จเจวิตไว	เขากองไฟพญาร้ายเดียวดายมา
ทุกผีก้าวควายเราเขย่าเหยียบ	จงราบเรียบพยาธิดินสิ้นวงศา
โถของเราจงเผ้าพื้นคืนวิญญา	อันหยิ่งกล้าผยองคักดีรักษาไทย

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 64-66)

ในบทนี้ อูซเซินได้แสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แสนยากแค้นลำบากของชาวนา ชาวไร่ผู้เป็นกระดูกสันหลังของชาติ ผู้หาเลี้ยงประชาชนในประเทศชาติด้วยผลิตผลที่ได้มาจาก หนวดเหงื่อแรงงานของพวกเขา แต่ทว่าสิ่งที่เขาได้รับตอบแทนกลับเป็น ความยากจน ความลำบาก ทุกข์ทรมาน และเหน็ดเหนื่อยแสนสาหัส โดยไม่มีผู้ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำจุนให้พวกเขามี ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จนทำให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคม มีการแบ่งแยกชนชั้น ตามฐานะความเป็นอยู่ว่าเป็นคนจน คนรวย จนทำให้ผู้คนในสังคมไม่มีความเสมอภาค อูซเซินจึง นำเสนอปัญหานี้ให้ผู้คนได้รับรู้อย่างทั่วกัน เพื่อที่จะร่วมมือกันแก้ไขให้ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ในสังคม โดยเฉพาะเกษตรกรไทยให้ดีขึ้น เพื่อให้คนในสังคมมีความเสมอภาค อีกทั้งอูซเซินยังให้ กำลังใจแก่เกษตรกรไทยโดยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพวกเขาเพื่อสร้างความหวังให้พวกเขามี กำลังที่จะคิดมุ่งมั่นต่อสู้เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ถึงแม้จะต้องเผชิญกับความทุกข์ยากลำบากแค่ไหน แต่ถ้าหากเราทุกคนมีศรัทธามั่นคงลุกขึ้นยืนหยัดต่อสู้ เราก็จะได้พบกับความสำเร็จในที่สุด

ข. ปัญหาชนชั้นปกครองและนายทุนเบียดเบียนเอารัดเอาเปรียบประชาชน

ปัญหาชนชั้นปกครองและนายทุนเบียดเบียน เอารัดเอาเปรียบ ฉ้อโกงประชาชน เป็นปัญหาอีกประการที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมไทยตลอดมา และอูซเซินก็นำมากล่าวถึง อยู่เสมอ กวีนิพนธ์ที่นำเสนอปัญหาเรื่องนี้ ได้แก่บทกวีนิพนธ์ "ชั่วโมงชั่ว" และ "ภาพสรวงอันลวงตา" ดังในบทกวีนิพนธ์ "ชั่วโมงชั่ว"

เรายืนอยู่ตรงริม
 แลไปรอบรอบตัว
 เลียดเย็นเคียดเข่นข่ม
 โลกมากอยากเต็มมาน
 อัจฉุตม์มนุษย์ธรรม
 แซ่ของปองไปรยปราย
 เหลี่ยมเล่ห์เสเสียดแสรัง
 คนชั่วเคยจ้อจล
 คนนิ่งไม่ตึงคำ
 อาวุรุจจ้องจ้อ
 ผู้กำอำนาจหรือ
 เลี้ยวลคคคค้ำแคลง
 ลัจจะธรรมะชื่อ
 ให้อายทั้งโลกา
 มุสาหน้าดำนดำน
 มิ่งมิตรขอชิดเชิญ
 เสรีตีค่าใด
 ปัญญาชนมิเขลา

บนขอบปริมข้าวโมงข้าว
 เห็นแต่ชัยชนชั้นพาล
 เหตุผลจมนอบนิงนาน
 คักดาเดชเลิศกรรหาย
 สูญสิ้นข้าต่ำควรอาย
 ลัทธิผิดเหนือจิตคน
 คอยโยกแยงสาธุชน
 กลับเจ็ดรุ่งพลุ่งค้ำยอ
 พิสุทธิล้ำหลักตัวงอ
 กัมปนาททากำแหง
 แอบไซชื่อเสรีแรง
 แหนงน้ำจิตอิสรา
 ถูกเขาถือเป็นพาลา
 อ่ามहितจริตเกิน
 กลับฉายฉานชนสรรเสรีญ
 ขบปัญหาเบื้องหน้าเรา
 หากบ่าไบให้ชมเขา
 จงเมตตาดอบข้าที่

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 107)

ในบทนี้อุชเชนีประณามพวกชนชั้นปกครองที่ใช้อำนาจในทางที่ผิด ที่ปกครองบ้านเมืองโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน แอบอ้างเอาสิทธิเสรีภาพของประชาชนไปใช้ในทางที่ผิด เบียดบังทรัพย์สินของประเทศชาติไปเป็นทรัพย์สินส่วนตน อีกทั้งใช้อำนาจบาทใหญ่ข่มเหงรังแกประชาชน ทำให้บ้านเมืองวุ่นวาย ประชาชนส่วนมากเดือดร้อนลำบาก อุชเชนีจึงนำเสนอปัญหานี้ให้ทุกคนช่วยกันคิดแก้ปัญหาและกำจัดคนพวกนี้ให้หมดไปจากสังคม

อุชเชนีได้นำเสนอปัญหาเรื่องนายทุนเอาไรต์เอาเปรียบชาวบ้านไว้อีกเช่นกันในบท "ภาพสรวงอันลวงตา" ดังต่อไปนี้

เรื่องเก่า—

ขายนันพราวาววับระยับริตัน
 มีแมงมุมซุ่มสิ่งอยู่กึ่งกลาง

เห็นถนัดทาบฟ้าเพลาสาง
 เกล็ดน้ำค้างเกลือกแววอยู่แพรวพราย

กระต่ายโง่ไผ่ยืนตื่นผวา
 สวรรค์ปริลุ่มกลมหลาย
 พ้อออกได้ใส่อ่าวเท่าสุนัข
 ฟ้ำจะแยกแตกเบรียงเป็นเสียงนัว
 ตะโกนกอง "มองสหายกระต่ายเอ๋ย
 กระต่ายไทยไววังเป็นสิ่งคลี
 หัวตายโนไปปอกถลอกเปิก
 จนรุ่งแจ้งแสงไสทภัยโรย
 เจ้าแมงมุมซุ่มสิ่งกึ่งกลางโย
 มันฆ่าเลื่องเยื้องทะเลแยงเห็นแมงพรุ

—เลาใหม่

แมงฉลาดปราดใส่สายโยก่อน
 เจ้าแมงมุมหมอบกระแตลงแบดิน
 ถึงเป็นแมงแรงนิคกระจิตจ้อย
 ผนิกแรงแข็งขิ้นเป็นหมื่นพัน

เอ! นั้นฟ้าโห่งเประกะเทาะหลาย?
 เห็นจะตายแน่กูน่ากลัว!
 ทูลีทูลักทกดว่าคะมาหัว
 จะมามัวมะงาหระทาทำไม่ดี
 อย่าช้าเลย เร็วเกิดเร่งเปิดหนี"
 แมลงหวี่แมลงวันถลันโกย
 ชะวากชะเวกั้วร่อยละห้อยไทย
 'โ้ยโ้ยโ้ย! ภาพสรวลงดวงตา!
 ยัมละไม 'อนิจจาน่าอดสู'
 ดิตโยอยู่ก็ตะปบจะขบกิน—

ขย้าชอนจุดกระชากชะวากวัน
 แมงก็สิ้นพันธนาทั่วหน้ากัน
 เป็นเรื่อนร่อยร่วมจิตนิมิตมัน
 ใครจักกันคลีนกล้าประชาไทย—?

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 129-130)

ในบทนี้กวีพูดถึงพวกนายทุนที่คอยจ้องหาโอกาสที่จะเบียดเบียน เอรัดเอาเปรียบ และฉกฉวยผลประโยชน์จากผู้ที่อ่อนแอกว่า โดยเปรียบเทียบให้พวกนายทุนเป็นแมงมุม และเปรียบประชาชนคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบนั้นเป็นแมลงเล็ก ๆ โดยแมงมุมจะวางกับดักไว้รอทำพวกแมลงทั้งหลายให้บินเข้ามาติดกับโดยไม่รู้ตัว และจะต้องกลายเป็นอาหารอันโอชะของแมงมุมในที่สุด แต่อุชเชนีได้เสนอแนะวิธีแก้ปัญหาในตอนท้ายไว้ว่า หากทุกคนมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว รวมมือกันต่อสู้และแก้ไขปัญหา ก็จะรอดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบได้ในที่สุด

อุชเชนียังได้พูดถึงปัญหานักการเมืองฉ้อโกง เบียดเบียนประชาชนไว้อีกเช่นกัน ดังในบทกวีนิพนธ์ "รัก'สมัยเลือกตั้ง" "สวรรค์ขุ่ยๆ" และ "ผีหลอก" เป็นต้น กวีนิพนธ์ทั้งสามบทนี้เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2500 เพื่อแสดงปัญหานักการเมืองฉ้อโกง หลอกหลวง และเบียดเบียนประชาชน และแสดงสภาพการเมืองไทยที่สกปรก ไร้ความเป็นประชาธิปไตย ดังที่ อวยพร มิลินทรางกูร (2519: 199) ได้กล่าวถึงการเมืองไทยในสมัยนั้นไว้ดังนี้

พ.ศ. 2500 อันเป็นสมัยที่มีการเลือกตั้งครั้งใหญ่ และปรากฏว่าเป็น
 การเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด มีการโกงกันอย่างซึ่งๆ หน้า ทำให้นักศึกษาและประชาชน

ไทยสมัยนั้นรวมตัวกันคัดค้าน และต่อต้านผู้ได้รับเลือกตั้งเต็มที่ อุชเชนนี่คงรู้สภาพ เหล่านั้นดี จึงเสนอไว้ในบทร้อยกรองของเธอ

อุชเชนนี่นำเสนอปัญหาข้างต้นไว้ในกวีนิพนธ์บท "รัก'สมัยเลือกตั้ง" ดังนี้

รักเธอ	เพียงจะแปรป้อนปลิดชีวิตให้
เพียงสอยสาวดาวเรียงไว้เคียงใจ	เพียงจะโคล่คลั่งถึงคะเน็งนิจ
จักเกื้อหนุนบุญปลูกให้ถูกที่	จักปราณีปกป้องสนองสนิท
จักรอนราญผลาญมาปัจจามิตร	จักอวยวิทย์เวียนเรียบระเบียบงาม
สร้างเรือนโปร่งโล่งเอี่ยมให้เทียมหน้า	ทั้งข้าวปลาปรนปรือทุกมือสาม
จักอยู่เหี้ยเฝ้าเอยทุกโมงยาม	ใครเยาะหยามเนื้อเอ็นได้เห็นดี
เจ้าเจ็บไข้ได้โรคที่โตกซ้ำ	จักปลูกปล้ำเป่าหมดให้สดศรี
จักคลี้ย้มกริ่มแยมสองแก้มนี้	ให้อุ้มพีเป็นพวงนำหวงดม
ขอเกิด	มาลัยเลิศพวงน้อยเจ้าร้อยสม
จะขอรับกับใจเอาไว้ม	แทนนิยมจากน้องที่ป้องรัก
ได้แล้ว	เขาเผ่นแผลลลิบไปดังใครผลัก
เจ้ารูปทองก่องเตนกลายเป็นยักษ์	อกจะหักเพราะรักดี 'ผี' เป็น ๆ

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 131-132)

จากกวีนิพนธ์บทข้างต้นที่ใช้ชื่อว่า "รัก'สมัยเลือกตั้ง" เห็นได้ว่าอุชเชนนี่ต้องการเสียดสีเหล่านักการเมือง โดยพูดถึงพวกนักการเมืองที่จะคอยดูแลเอาใจใส่ เป็นห่วงเป็นใย รักใคร่ชาวบ้านก็เพียงช่วงหาเสียงก่อนการเลือกตั้ง อันเป็นความรักความห่วงใยที่เสแสร้งเพียงเพราะหวังที่จะได้คะแนนเสียงในการเลือกตั้ง โดยในช่วงที่หาเสียงพวกนักการเมืองก็จะคอยดูแลทุกข์สุขเอาใจใส่ช่วยเหลือชาวบ้านเป็นอย่างดี รับปากว่าจะช่วยเหลือดูแลชาวบ้าน แต่หลังจากที่ได้รับเลือกตั้งไปแล้วกลับทอดทิ้งไม่สนใจดูแล ไม่ช่วยเหลือชาวบ้านดังที่เคยได้รับปากหรือสัญญาไว้ กลับคิดแต่จะหาประโยชน์ ฉ้อโกง ตักตวงเอาทรัพย์สินเงินทอง และผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่การงานของตนโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของชาติบ้านเมืองและประชาชน

นอกจากนี้ ในกวีนิพนธ์บท "สวรรค์ข่วยๆ" และ "ผีหลอก!" อุชเชนนี่กล่าวถึงนักการเมืองและเหล่าผู้ปกครองประเทศที่โกงกิน ฉ้อราษฎร์บังหลวง เบียดเบียนทรัพย์สินของประเทศชาติ โดยอาศัยตำแหน่งและหน้าที่การงานเป็นเครื่องบังหน้า ไม่สนใจสอดส่องดูแลทุกข์สุขของประชาชน ทำให้ประชาชนจำนวนมากต้องทุกข์ยากลำบาก ทั้งๆที่ก่อนจะได้รับตำแหน่ง

ได้เคยรับปาก และให้คำมั่นสัญญากับประชาชนว่าจะดูแลเอาใจใส่ ไม่ให้ประชาชนทั้งหลายต้องเดือดร้อน แต่ในที่สุดก็กลับคำ ผิดคำสัญญา และหลอกลวงประชาชน อุชเชนีเปรียบการที่ประชาชนถูกหลอกลวงว่าเป็นเสมือนกับการถูกผีหลอกนั่นเอง ดังเช่นในกวีนิพนธ์บท "ผีหลอก!"

<p>ผมเดินทลิกปลีกคนจนตัวลีบ ผมซอนซอกตรอกตรอกเต็ร้จะเห็จไป ว่าเมืองโตโอรวยสวยเสียเปล่า ของโน่นนี่ที่โพยพายกันววยววย ผมท่องท่องป้องทามรรคาหวัง พบแต่น้ำคร่ำคลักปลักโตๆ จนทางผมตมตันยันตลอด เห็นแต่มีดตีตื้อตื้อจนตาย ที่เมื่อก่อนย่อนยอมมาหลอกกลอ ผมดีใจนั้งเหลื่อที่เอม มิหน่ายั้งคลังจิตคิดอิจจา อุตุลุดอุตุเขาเข้าจำจอง ประชาริปีไตยไทย' อันใสสด เลยแลโล่งโปร่งทะเลปรุสันดี</p>	<p>ผมเร่งรีบสาวเท้าก้าวใหญ่ๆ บ้านอยู่ไหนใครมาเมตตาไปรย? ก็เหมือนเงาลวงผมตมตมระโย ใครเล่าโกยโกงผมจนชมไช? ที่แลดังดอกไม้ลาดไว้อย ใครเมไม่เหมาหมดชดสบาย? จะมองลอดแลหวาดวาทก็หาย ใครเล่านายแนบฟ้าอุราเปรม? เผ้าป้อยอเย็นชิการ์หน้าเป็นเหม สุขเกษมเสร็จทั่วหัวไม่มอง ชะใครกล้าเห็นอกผมฟกหนอง แล้วแร้วอง 'โอ' เพื่อเกื้อเสรี- อันหมดจดกว่าแก้วแจ้วศักดิ์ศรี เห็นจนผีหลอกกลั่นคนเป็นๆ!</p>
--	---

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 143-144)

ค. ปัญหาการจำกัดเสรีภาพ

ปัญหาเรื่องการจำกัดเสรีภาพ โดยเฉพาะเสรีภาพทางความคิดเป็นปัญหาอันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งกำลังคุกรุ่นรุนแรงอยู่ในขณะนั้น ทำให้ประชาชนไม่อาจแสดงความคิดเห็นที่แท้จริงของตนออกมาได้ และหากใครกล้าแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับฝ่ายปกครอง หรือลุกขึ้นต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ฝ่ายผู้ปกครองที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการก็จะจัดการบุคคลเหล่านั้นด้วยวิธีที่รุนแรง เพื่อที่จะกำจัดคนที่มีความคิดต่อต้านฝ่ายปกครองให้หมดไป

อุชเชนี วิจารณ์การปกครองของไทยทั้งรัฐบาลผู้บริหารประเทศ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นตัวแทนประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย โดยกล่าวว่า รัฐบาลขณะนั้นมีนโยบายปกครองแบบเผด็จการอย่างเด่นชัด และใช้นโยบาย

นั้นคุกคามประชาชน โดยเฉพาะนักหนังสือพิมพ์ ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นก็หลอกลวงประชาชน โดยหาเสียงอย่างหนึ่ง และประพุดิจจริงภายหลังได้รับการเลือกตั้งอีกอย่างหนึ่ง (อวยพร มิลินทรานุกร, 2519: 196)

อุซเซิน ต่อต้านและประณามความรุนแรง และความอยุติธรรมจากการปกครองระบอบเผด็จการ โดยกล่าวแสดงให้เห็นปัญหาไว้ในกวีนิพนธ์ ความคิดเรื่องนี้ปรากฏในกวีนิพนธ์บท "คางคก" "แนวเทียน" และ "ใครคนเฒ่าไทยชาติพินาศยัย?" เป็นต้น ดังเช่นในบท "คางคก"

อยู่ในหนองจองเจ้าเผ่ารำพึง
น้ำท่วมปากขากบวันจวนจะแย
ก็ขัดสนจนยับอัปลักษณ์
จึงตัดใจไต่บึงขึ้นถึงขอบ
ร้องอ้อบอ้อบชอบจิตคิดกะการ
รีบตะเบ็งเปล่งเสียงสำเนียงสวรรค์
ชมวิหคณกหนูอยู่เหมือนเคย
โลกสะอาดवादไว้ใสสนิท
ก็ด้วบลงตรงไม้พลอง
แสนสงสารคางคกฟกตลอด
ตัวเรบาปหยาบใหญ่อย่างไรเจียว
เพราะเกิดมาเป็นอย่างชาติคางคก
หรือจึงต้องสูญสิ้นทั้งอินทรีย
พระท่านสร้างคางคกไว้รกโลก
ดินระเหิดเร็ดหาค่าไม่เบา

แต่ปางหลังยังมีคางคกหนึ่ง
ชีวิตบึงหนาวอนาถาดอกน้ก
จะร้องแหลกลอนเล่นไว้เป็นหลัก
ดินกระดักแด้อันกลิ่นลมปราณ
แลไปรอบโลกสล่างกว้างไพศาล
หายใจบานอกไปรังละโล่งเลย
ชมตะวันแหวดวงบนกกลีบเหมย
มิได้เงยหน้าแลชะแง้มอง
แจ่มวิจิตรเจิดใจไม่มีสอง
เขจจ้งจ้องจำหนับขั้วขั้วบึงเหียว
ตัวไม่รอดแล้วยังรำพรั่าเจลิย
เขาจึงเคี้ยวเจ็ญกรรมทำจะนี้
สกปรกต่ำไ้ไรค์ดัดศีร์
เป็นพลียุติธรรมกระหน่ำเอา
อับเฉาไซค์ขั้วขั้วนผิดคนเขา
เสรีเจ้าแพงซึ่งถึงชีวา

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 82-83)

ในบทนี้กวีใช้ "คางคก" เป็นสัญลักษณ์แทนประชาชนที่ถูกครอบงำทางความคิดไม่ให้ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของตน ทั้งที่คนเหล่านั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ยากแค้น ไม่มีผู้ให้ความช่วยเหลือ ไม่ได้รับความเป็นธรรม และเมื่อคิดดิ้นรนต่อสู้เพียงเพื่อให้พ้นจากสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่แค้นแสนลำบาก โดยดิ้นรนต่อสู้เพื่อเรียกร้องเสรีภาพ ความเป็นธรรม และประชาธิปไตย แต่ในที่สุดก็กลับถูกกำจัดอย่างโหดร้ายทารุณและไม่ได้รับความเป็นธรรมอยู่เรื่อยไป ดังที่อุซเซินเปรียบประชาชนที่ถูกผู้ปกครองบ้านเมือง และพวกนายทุนเบียดเบียนรังแก ว่าเป็นดัง

คางคกที่ถูกทุบตีอย่าง โหดร้ายโดยไร้ความผิด เพียงเพราะต้องการร่ำร้องหาอิสรภาพ และความเป็นธรรมให้แก่ตัวเอง

2.1.3 การนำเสนอสังฆธรรมต่างๆ และความคิดเห็นส่วนตัวของกวี

อุชเชนีได้นำเสนอสังฆธรรมต่างๆ อันเป็นสังฆธรรมที่ดิงตามหลักสากล และหลักความคิด ความเชื่อของศาสนาที่อุชเชนีนับถือ คือศาสนาคริสต์ ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องความรัก โดยต้องการให้มนุษย์ทุกคนมีความรักมอบให้แก่กัน ซึ่งจะทำให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

อุชเชนี เป็นนักมนุษยธรรมที่มีความรักต่อมวลมนุษย์ในโลกอย่างจริงใจ และปรารถนาให้ทุกคนรักใคร่ปรองดองสามัคคีกัน เพื่อโลกที่มีแต่สันติ ปราศจากสงคราม และการแย่งชิงเอาไรต์เอาเปรียบกัน ลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในบทร้อยกรองของเธออย่างเด่นชัด ทั้งนี้ น่าจะสืบเนื่องมาจากศรัทธาของเธอที่มีต่อพระเจ้า ผู้รักมนุษย์ทั้งโลกและต้องการให้คนทั้งโลกรักกันและอภัยให้กัน เธอนับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกอย่างเคร่งครัดตั้งแต่เยาว์วัย ความเลื่อมใสในพระเจ้านี้เองได้หล่อหลอมจิตใจของเธอให้อ่อนโยน แม้ความรัก ความเมตตา ไปยังมวลมนุษย์ (อวยพร มิลินทรางกูร, 2519: 179)

นอกจากการนำเสนอหลักสังฆธรรมที่ดิงมาแล้ว อุชเชนียังสอดแทรกความคิดอื่นที่เป็นสังฆธรรมสากลอันเป็นความคิดเห็นส่วนตัวซึ่งให้ข้อคิดลงไป เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ผ่านกวีนิพนธ์อีกด้วย ความคิดที่อุชเชนีนำเสนอสามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อได้ดังต่อไปนี้

ก. ความรัก ความปรารถนาดี และเอื้ออาทรต่อกัน เป็นสิ่งดิงาม

ความรัก ความปรารถนาดี และเอื้ออาทรต่อกันเป็นสิ่งดิงามอันจะช่วยทำให้สังคมเป็นสุขและผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อุชเชนีต้องการให้มนุษย์ทุกคนมีความรัก ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจไมตรีต่อกัน เอาใจใส่ห่วงใยดูแลกัน เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "พลังรัก" "เพราะรักไว้ในใจคน" "ก้องกว่าเสียงปืน" "เรื่องของกำแพง" "จรรู้เถิดนั้นแหละดวงแก้วแพรวพรรณ" เป็นต้น ดังในบทกวีนิพนธ์ "พลังรัก"

ประกายดาวสกาบรวง
ประกายมิตรจิตจาน

ผิดดวงอุปปลังปาน
มโนจำ ณ ธาตรี

ประกายกล้าประชาขาว	ระแวววามนัสมิ
ประดุจรัตนจักรศรี	ประดับสิ้น ณ ถิ่นไทย
ระริกกรุงระรุงแรง	ประชาแสงเดงิงไกล
กระจายจิตและมิตรใจ	กระจ่างทั่วมิมีมวล
ตลอดได้ไผทเหนือ	ประชาเอื้อประชาจน
พลังรักสลักล้น	สะพัดหล้าสุธาธาร
ประชาอาบประปลาบปลื้ม	ประชาดีมีประชามาน
ประชาสายระรายสาน	ประเสริฐไซส์โมสร
สมานคล้องสมองคิด	ประชาชิดประชากร
สนิทหน้าภราดร	เผด็จแดนประเดินธรรม
ประหัตหั้นอธรรมเหียน	ประดาเบียนประชาบรรพ์
ประเทืองชีพปะนะทีปสันต์	สว่างโลกอโคกเทอญ

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 120)

ในบทข้างต้น อุชเชนีแสดงให้เห็นคุณค่าและพลานุภาพที่ยิ่งใหญ่ของความรัก ว่าความรักมีพลังอำนาจในการกำจัดความชั่วร้ายทั้งหลายให้หมดไปจากสังคมและจิตใจผู้คนได้ หากเราทุกคนมอบความรักและความปรารถนาดีให้แก่กัน ก็จะทำให้เราทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดหลักของศาสนาคริสต์อันเป็นศาสนาที่อุชเชนีนับถือ ศาสนาคริสต์มุ่งเน้นเรื่องความรัก และต้องการให้มนุษย์ทุกคนรักกัน เพราะความรักเป็นสิ่งงดงามและมีพลังที่จรรโลงสังคมและโลกมนุษย์และช่วยกำจัดปิดเป่าความชั่วร้ายในใจมนุษย์อันเป็นบ่อเกิดของปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย อุชเชนีได้นำเสนอความคิดนี้ผ่านกวีนิพนธ์อื่น ๆ อีกหลายบท เนื่องจากเป็นความคิดสำคัญที่อุชเชนีนำเสนอเพื่อสร้างจิตสำนึกและปลูกฝังอุดมคติที่งดงามนี้แก่ผู้คนในสังคม

ข. แสดงให้เห็นถึงโทษและความโหดร้ายทารุณของสงคราม

อุชเชนีแสดงความคิดเห็นเรื่อง โทษและความโหดร้ายทารุณของสงครามและการต่อสู้อบรมฆ่าฟันผ่านกวีนิพนธ์ อุชเชนีไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการใช้ความรุนแรงซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเขาปกครองประเทศปฏิบัติต่อประชาชนและผู้ที่มีความคิดเห็นต่อต้านขัดแย้ง จนทำให้เกิดการต่อสู้นองเลือด ผู้คนต่อสู้ทำหั่นกันอย่างรุนแรงจนต้องเสียชีวิตและชีวิตประชาชนผู้บริสุทธิ์ รวมถึงนักเรียน นิสิตนักศึกษา และปัญญาชนอีกเป็นจำนวนมาก อุชเชนีได้แสดงความคิดเห็นต่อต้านสงคราม การต่อสู้ การใช้กำลัง และความรุนแรง โดยนำเสนอให้ผู้คนรับรู้โทษและภัยพิบัติจากสงครามที่ไม่เคยให้ผลดีแก่ใคร อีกทั้งยังก่อให้เกิดแต่ความสูญเสียอันใหญ่หลวง มีแต่จะทำให้ประชาชนส่วน

ใหญ่ต้องระทมทุกข์ เดือดร้อนลำบากเข็ญกันไปถ้วนหน้าทั้งฝ่ายผู้แพ้และผู้ชนะ อุษเชนีแสดงความคิดเรื่องการต่อต้านสงครามและความรุนแรงในกวีนิพนธ์หลายบท อันได้แก่บทกวีนิพนธ์ "เป็นไปได้อย่างไร" "มีข้าอกชอกจะนี่เลย" "เมื่อมีศึกมา" และ "ศานตีสียอดบุษบา" เป็นต้น ดังเช่นในบทกวีนิพนธ์ "มีข้าอกชอกจะนี่เลย"

—ลูกแก้ว
แสนทวงลูกยาสารพัน
ยากเย็นเห็นลูกหัดหัด
บังคับข่มเราเผ่ากลิ่น
ใครส่งลูกไปไกลแม่
ใครยื่นปืนผาหน้าไม้
สันตีสีกุเคยรัก
ใครใช้ลูกแม่แรปลง
เราจนกันแค้นแสนจริง
ตนวางต่างอาวุธร่ำร้าย
สุดทนต์ลูกถูกเจ็บ
อกผ่าว้าวรวดปวดเกิน
กรีดแผลลละเมอลูกน้อย
หยาบล้ำย่ำร่างลูกรอง
ตั้งใครควักใจไปเชือด
ลูกร่างทางไรใครแทน
ธรรณีเขอื่นหมื่นแสน
นักหรือจึงล่อทรมมา
มันลูกแม่ตายเพื่อราษฎร
เลือดหยดอดอยากรากกรำ

ไปแล้วหรือแท้แม่ฝัน
แต่นี้ก็วันจักคืน
กลับพลัดพรากไปใครฝัน
สะอื้นไห้หาอาลัย
เจ็บแท้เลือดอกฟกไหล
เสือกใส่มือเจ้าเข่านรงค์
ใครชักลูกเข็ดเร็ดหลง
ชีพวงศ์ประชาชนอายุ
แต่หยิ่งเกินยอบนอบขาย
เพียงหมายมีมูลพุนเงิน
หนาวเหน็บใต้เตาเขาเงิน
ดุ่มเดินกลางศพชบกอง
ล้มผลอยใครรันพันกอง
ต่างท้องทุ่งเรียบเหยียบแบน
โซมเลือดขวัญสิ้นบินแขวน
ทั่วแดนหาเหมือนลูกยา
แร้นแค้นคนขาดวาสนา
เราเช่นผักปลาทกรกรรม
ยามชาติเอียงนักจักคว่ำ
มีข้าอกชอกจะนี่เลย

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 40-41)

ในบทข้างต้นอุษเชนีแสดงถึงโทษและความสูญเสียอันเกิดจากสงคราม โดยการพรรณนาถึงความทุกข์ทรมานแสนสาหัสของแม่ที่ต้องสูญเสียลูกผู้เป็นที่รักดังแก้วตาดวงใจ เพราะสงครามที่มีแต่ความโหดร้ายและรุนแรง ก่อให้เกิดแต่ความสูญเสีย ดังนั้นอุษเชนีจึงต้องการให้เราทุกคนยุติสงครามและการใช้ความรุนแรง เพื่อที่สังคมและโลกของเราจะได้มีแต่ความสงบสุข

อุชเชนีนำเสนอความคิดเรื่องความสูญเสียและโทษของสงคราม เนื่องจากในช่วง พ.ศ.2493 เป็นช่วงที่เกิดสงครามเกาหลี และประเทศไทยได้รับผลกระทบจากสงครามครั้งนี้อย่างมาก เราต้องสูญเสียชีวิตประชาชนผู้บริสุทธิ์จำนวนมากในสงครามครั้งนี้ เนื่องจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งทหารไทยไปร่วมรบในสงครามเกาหลี โดยเข้าข้างฝ่ายสหรัฐอเมริกาผู้ต่อต้านคอมมิวนิสต์เต็มที แม้ในดินแดนของชาติอื่น อุชเชนีจึงวิพากษ์วิจารณ์ต่อต้านผู้ส่งคนไทยไปรบที่ต่างแดน เพราะหากสงครามนั้นกระทำเพื่อชาติและประชาชนไทยแล้วก็จะ "มีน้ำออกขอกจะนี้เลย" (อวยพร มิลินทรานุกร, 2519: 183)

นอกจากนี้ อุชเชนียังแสดงความคิดต่อต้านสงครามและการใช้ความรุนแรงเพราะทนไม่ไหวกับสภาพสงครามที่สร้างความทุกข์ยาก และความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน โดยกวีใช้น้ำเสียงประชดประชันเสียดสีสงคราม และผู้ร่วมสงครามไว้ในกวีนิพนธ์บท "แทนใจที่รักแก้วตา" (อวยพร มิลินทรานุกร, 2519: 183)

พี่อาจขาดสมองตรองคิด	ขาดจิตมักใหญ่ใฝ่หา
มีรู้จักเอาเลือดทา	แผ่นดินอื่นทักใครชม
มีนมืดซัดซ้ออ้อสนิท	นิมิตราวเลื่อนเฉือนขม
กลองศึกคึกฉวัดดล	ฤาสมสู้อยายวายปราน
พี่อาจขาดล้ำข้าเวลา	ใจเบาไร้แกนแก่นสาร
หวังปรายไปรยรักต่างทาน	แทนผลบุญชีพเขาเราคง
แต่กลับเหมือนหุ่นตัวโหด	ทะยานโลดโยกชักหลง
เตรียมพร้อมพุ่งปราดปลดปลง	ชีพเพื่อเปรอทะนงใครกัน?
มีชัยคงได้เหรียญประดับ	มันลับชีพลาน่านั่น
หรือดหลุมคลุมศพสักอัน	มีวันเห็นแท่นใด?

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 29)

กวีนิพนธ์บทข้างต้นนี้ อุชเชนีเสียดสีผู้ส่งประชาชนเข้าร่วมสงคราม โดยกล่าวถึงความคิดต่อต้านสงครามและการรบราฆ่าฟัน และให้ผู้คนมอบความรักให้แก่กันนั้นอาจเป็นความคิดที่เบาปัญญา ขลาดเขลา และขาดความทะเยอทะยาน มักใหญ่ใฝ่สูง ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วสงครามมีแต่สร้างความสูญเสีย และผู้เข้าร่วมสงครามก็ได้เพียงแคเหรียญประดับ หรือหรือดไว้อาลัย แต่พวกเขาก็ไม่อาจชื่นชมกับสิ่งเหล่านั้นเพราะตกเป็นเหยื่อของสงคราม อุชเชนีต้องการให้ผู้คนได้รับรู้สภาพความโหดร้ายที่เกิดจากสงคราม และชี้แนะให้ผู้คนเห็นคุณค่าของความรัก ความเมตตาว่าเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมโลกสงบสุขอย่างแท้จริง

ค. เสรีภาพและอิสรภาพเป็นสิ่งที่มีความค่า และเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนพึงมี

อุชเชนีเห็นว่าสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพของมนุษย์เราไม่ควรที่จะถูกจำกัดหรือถูกครอบงำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพทางด้านความคิด เพราะการคิดเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์เรามีสติปัญญาและการใช้ความคิดวิจารณ์ญาณนี้จะเป็นการพัฒนาสติปัญญาและพัฒนาจิตใจของเรา ดังนั้นทุกคนจึงควรมีความคิดอ่านเป็นของตนเอง มีอุดมการณ์มุ่งมั่น ความหวัง ความไม่ฝิ่น และอุดมคติของตนที่แต่ละคนมุ่งมั่นต้องการทำให้อุดมคติ หรือความไม่ฝิ่นนั้นกลายเป็นความจริง จึงจะเรียกได้ว่าเป็นคนอย่างสมบูรณ์แท้จริง ดังนั้นอุชเชนีจึงเน้นย้ำความคิดเรื่องเสรีภาพในกวีนิพนธ์หลายบท ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "รอยจารึก" ดังต่อไปนี้

ฉันทจารึกชื่อเธอ	บนละเมอกลุ่มหมอกมัว
บนฟ้าบนดินทั่ว	บนรั้งรัวระฆังฆาน
ฉันทจารึกชื่อเธอ	บนพรั้มเพื่อแห่งดวงมาน
บนช่องก้องบรรสาน	กลองชัยชาญกังวานหมาย
บนแพรวแววมณี	บนผดคีลีลีทราย
บนผาทย่อมทัญจราย	บนแย้มพรายพวงผกา
บนอวลมวลกลิ่นรำ	บนลำน่านายลมพา
บนพราวดาวเพริศฟ้า	บนพักตราผ่องเดือนเพ็ญ
บนพริ้วละลิ่วธาร	บนตระการทรายโตรกเดือน
บนลีลาเมฆเคลื่อน	บนรางเลื่อนแรมเงา
บนก้องทองอุษา	บนเรีงรำรุงเสลา
บนพรายสายพิณเศรำ	บนพริ้งเพราพฤษ์กัณฑ์ไกว
บนผ่องก้องข้าวพูน	บนรอยนูนแนวนาไร่
บนพริ้วยหิ่งห้อยไฟ	บนครวไรไถทอดมา
บนเรื่อเนื้อมนุษย์	บนมงกุฎและกะลา
บนงอบ จอบ คธา	บนปากอาระทายหิว
บนพริ้มโอษฐ์อ้มเต็ม	บนรอยเม้มปากปัดริ้ว
บนยิ้มปิ้มปลิดปลิว	บนหน้านิ้วทรมาน
บนตาประดามิตร	บนสุจริตและแรงงาน
บนมือชื่อผสาน	บนละลานคบไส
ฉันทจารึกชื่อเธอ	บนเกลียวเกลอนิรันดร์ไป

บนน้ำข้ามไฟ

เธอนั้นไชรคือ 'เสรี'
(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 121-122)

ในบท "รอยจารึก" อุชเชนีได้แสดงความคิดเห็นว่าทุกคนไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ที่ใด มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร จะร่ำรวยสุขสบาย หรือทุกข์ยากลำบากเพียงใด แต่สิ่งสำคัญคือทุกคนควรมีเสรีภาพโดยเท่าเทียมกัน และในบท "ความคิดอิสระ" อุชเชนีได้แสดงความคิดเรื่องเสรีภาพไว้อีกเช่นกัน อุชเชนีเห็นว่ามนุษย์เราทุกคนควรมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง ไม่ควรถูกจำกัดครอบงำความคิด เราควรกล้าที่จะต่อสู้เพื่ออิสรภาพ และเสรีภาพของตัวเอง แม้จะต้องลำบากเพียงไหน ก็ไม่ควรยอมละทิ้งความคิด ความฝัน อุดมการณ์ของตนไป เพราะอิสรภาพและเสรีภาพเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และทำให้เราเป็นคนโดยสมบูรณ์ เพราะหากเราทิ้งความคิดของเราไปเสียแล้ว ก็เหมือนเราได้ทิ้งวิญญาณของเราไป ซึ่งทำให้เราเป็นเพียงร่างที่ไร้ชีวิตและจิตวิญญาณไปแล้วนั่นเอง ดังตัวอย่างในบทกวีนิพนธ์ "ความคิดอิสระ" ดังนี้

เพื่อนใจ—

ฝันทำไมถึงรวงโรจน์อันโชติโฉน
เขียนทำไมถึงอรุณอันอุ้นอก
เขียนทำไมถึงลีลาผกาไพร
นาครธรรมล้ำเลื่องรุ่งเรืองกว่า
ปราสาทแก้วแววววรรณกลางจันทร์เพ็ญ
อุทยานปานชะลอมลอลอหล้า
ผกาเพื่อเผยดอกออกเรียงราย

ขอบใจ—

นาครธรรมล้ำเลื่องเรื่องรูจี
อันความคิดอิสระใครผลละไผน
สู่ทุ่งกว้างกลางแจ้งแสงตะวัน
ลมพัดผ่านหวานทิวละลิวลิป
จินตนาการคล้อยเลื่อนลอยไป
อิสรภาพวามวิโลกกว่าใดอื่น
ถึงยากดีมีเงินไซ้คนทราชม

ฝันทำไมถึงทุ่งหญ้าสุดตาโพ้น

ฝันทำไมถึงไม้ไอนโยนกิ่งไกล

เขียนทำไมถึงนกผกไกล

เขียนทำไมถึงธाराซ่าเย็น

เพียงเธอกล่าวาดวงอย่างเราเห็น

กับตึกเด่นโดดเด่นฟ้าทำพระพาย

จากฟากฟ้าสุดซึ่งตริงตาหลาย

กลีบกระจายเกลื่อนหอมย้อมปดพี

ที่ทวงใยดื้อดึงมาถึงนี้

เห็นไม่มีวันซึ่งเข้าถึงกัน

กระเจิงโจนจากกรอบและขอบชั้นน้

บมความฝันเพื่อฟ่องละล่องไกล

ดังได้จิบอมฤตสนิทไส

แมกเมขมุ่นอุ้นละไมในฟ้าคราม

สุดจะฝันมอบไปให้ใครทยาม

ยอมกราบงามชายงานวิญญาณตน

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 32-33)

ง. แสดงหน้าที่และพันธกิจของกวีและกวีนิพนธ์ที่มีต่อสังคม

อุชเชนีได้กล่าวถึงความสำคัญของกวีและกวีนิพนธ์ไว้อย่างชัดเจน ว่ามีหน้าที่ชี้นำความคิด แนวแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน อีกทั้งช่วยกำจัดความเลวร้ายให้หมดไปจากสังคมและสร้างสรรค์ความดีงามความถูกต้องให้แก่สังคมเพื่อให้สังคมสงบสุขร่มเย็น ดังคำกล่าวที่ว่า

เป็นการย้ำให้เห็นว่า อุชเชนีให้ความสำคัญต่อกวีในฐานะเป็นนักอุดมคติ เป็นผู้นำทางปัญญาของสังคม และเป็น "อิสรภาพ" ของความคิดที่กวีจะสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวม กวีจึงมีบทบาทมากกว่าการสร้าง "ความสำเร็จอารมณ์" แก่สังคม แต่กวีมีหน้าที่สร้าง "ความดีความงาม" แก่สังคมในรูปของ "วรรณศิลป์" (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 26-27)

อุชเชนี แสดงแนวความคิดอย่างเด่นชัดที่จะสร้างกวีนิพนธ์เพื่อปลุกสำนึกผู้อ่านให้เห็น "ปัญหา" และ "ความทุกข์ยาก" ของสังคมไทย เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ "โลกใหม่ใสสะอาดพิลาสเหลือ" ในบทร้อยกรองชื่อ "สูงขึ้นไป" อุชเชนีได้กล่าวถึง "ปรัชญากวีนิพนธ์" ของตนเองอย่างชัดเจน และได้สื่อให้ผู้อ่านทราบว่กวีเห็น "พันธกิจ" ของตนเองอย่างไร (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 23)

เหมือนสายแก้วแวววับระยับเยื้อง	ข้อย้ำเลื่องชมอุษาคราฉายแสง
พูนน้ำหนึ่งผุดพุ่งรุ่งแรง	ตั้งรุ่งแปลงแปลงฟ้าลงมาดิน
สูงขึ้นไปสูงขึ้นไปไม่ระย่อ	ไม่รู้ทอรูทนายคลายถวิล
ถึงแดดจ้าฟ้ามุ่นพิรุณริน	ไม่สูญสิ้นศรัทธาที่ตราใจ
สายน้ำแจ้วแววแจ่มยะแย้มยิ้ม	รับลมพริ้มทอระทวยอวยอ่อนไหว
อรชรเพียงช่อผลกาไพโร	ที่ลมไกวกิ่งกลมมณฑมกัน
พอดาวพรมแผ่นฟ้าระยับ	สายน้ำกลับเคลื่อนดารากว่าสวรรค์
สะท้อนวาบปลาบพรายประกายพรรณ	เพียงจะหยันพัชราให้พราหม์
ความขดข้อยย้อยหยดและรสหวาน	คือทิพยทานแต่ดินถิ่นสลัว
โปรยความรื่นชื่นใจไว้รอบตัว	ดับกระหายคลายช้ำกัลลวาลี
เจกน้ำมิตรจิตกวีที่บริสุทธิ์	ยอมผาดผุดผ่องจรรัศมี
ผินฟ้าพุ่มงามและความดี	หยิ่งในศรีศักดิ์ตนวิมลนาน
สูงขึ้นไปสูงขึ้นไปไม่ระย่อ	ประโยชน์ก่อเกิดล้ำเพียงคำหวาน

สร้างความหวังปล้ำหมายด้วยสายธาร จากดวงมานกวีนั้นนรินทร์เอย
(ขอบฟ้าลึบทอง หน้า 38-39)

ในบทนี้อุชเชนีได้กล่าวถึงหน้าที่และความสำคัญของกวีและกวีนิพนธ์ โดยเปรียบเทียบว่ากวีนั้นเป็นเสมือนกับน้ำพุที่พุ่งขึ้นสู่ที่สูง คือ กวีต้องมุ่งในความถูกต้อง ความดีงาม แม้จะต้องทนลำบากเหนื่อยยาก ต้องต่อสู้กับทุกภัยใดๆ กวีก็จะต้องมีศรัทธา และมุ่งมั่นที่จะสร้างความดีงาม ความถูกต้องให้เกิดแก่สังคม ทำลายและกำจัดความชั่วร้าย ความอยุติธรรมในสังคมให้หมดไป ช่วยเหลือประชาชนและสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมในอุดมคติ โดยกวีจะใช้กวีนิพนธ์เป็นสื่อในการพัฒนาสังคมเพราะกวีนิพนธ์ไม่ใช่แค่เพียงคำหวานที่ไพเราะรื่นหู แต่กวีนิพนธ์มีพลังที่จะสร้างศรัทธา สร้างความหวังกำลังใจ ให้ความคิด ทำให้ประชาชนมีศรัทธาเชื่อมั่นที่จะลุกขึ้นต่อสู้เพื่อความถูกต้องความดีงาม และร่วมมือกันทำให้สังคมสุขสงบ และประชาชนทุกคนมีความสุขภาค

อุชเชนีได้แสดงความคิดเห็นเรื่องนี้ไว้อีกเช่นกันในบทกวีนิพนธ์ "แนวเทียน" ว่าเหล่ากวีผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมที่มีคุณค่า ควรมีปณิธานมุ่งมั่นสร้างสรรค์สร้างวรรณกรรม เพื่อต่อสู้และกำจัดความเลวร้ายในสังคมให้หมดไป โดยใช้ "ปากกาปราดกวาดทมิฬให้สิ้นชื่อ" ดุจแสงเทียนที่ให้แสงสว่าง ขับไล่ความมืดมน ถึงแม้จะต้องพบอุปสรรค ถูกกลั่นแกล้งต่างๆ นานา ก็ควรอดทนต่อสู้ต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ ดังเทียนที่แม้จะถูกดับไป แต่ก็ยังมีไส้เทียนที่พร้อมจะจุดไฟให้ลุกโชติช่วงให้ความสว่างไสวขึ้นได้อีกครั้ง และแสงสว่างนั้นจะช่วยชี้นำผู้คนไปสู่จุดหมายด้วยหนทางที่ถูกต้องเหมาะสม ดุจดวงหน้าทีของกวีและกวีนิพนธ์ที่ต้องชี้นำความคิดที่ถูกต้องให้แก่ผู้คนในสังคมเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขดีงามเพื่อประชาชนทุกคน ดังนี้

ชาวหนังสือ	แสงเทียนส่องสว่างทางสว่างหวัง
ถนอมศักดิ์อักษรระระตะดัง	เปลวสะพรั่งพริบแสงแจรงคิด
ปากกาปราดกวาดทมิฬให้สิ้นชื่อ	เรื่องบันลือสังขรรณกรรมสิทธิ์
เขาดับแสงแกล้งส่งลงคูมิด	หวังจะปิดมรรคาประชายัย
ให้มีดมนกละลามาคลุมครอบ	ใครจะยอมทวนบสยบให้
ชื่อว่าเทียนถูกดับดับแสงไป	จักกลัวไยไสยงดีไม่มีมรณ์
เทียนชีวาคล้ายน้ำจืด	ยังลึฤทธิแรงโรจน์โชติสลอน
ระยิบดวงช่วงแดงไม่แคลงคลอน	เขายอกย้อนดับได้ดังใจฤฯ?
เมื่อแนวเทียนเวียนเคียงเรียงเป็นดับ	รุ่งระยับหยดอยู่ไม่รู้หรือ
เทียนจะจุดใจไทยให้ลุกฮือ	ทะนงชื่อถือศักดิ์ภักดีประชา

(ขอบฟ้าลึบทอง หน้า 139)

จ. ความสุขสบาย ความมั่งคั่งร่ำรวยทางด้านวัตถุไม่ใช่สิ่งสำคัญในชีวิต

อุชเชนีได้นำเสนอความคิดว่า ความสุขสบายหรือความมั่งคั่งร่ำรวยทางด้านวัตถุ ไม่ใช่สิ่งสำคัญในชีวิตมนุษย์ และไม่มีคุณค่าเทียบเท่ากับจิตใจ มนุษย์เราจึงไม่ควรปล่อยให้ความเจริญทางด้านวัตถุมีอิทธิพลอยู่เหนือจิตใจของเรา สารเรื่องนี้อุชเชนีได้กล่าวไว้ในบทกวีนิพนธ์ "ปรางค์ทองหรือรวงทอง" "ไทยเป็นทาสหรือจึงง่ายถึงขายตัว" "รอนรอนกร่ำกำสรวล" เป็นต้น ดังตัวอย่างในบทกวีนิพนธ์ "อิสระประสาจน"

ถึงชีควายผมก็ขายอิสระชาติ	ใครเขามาตควายกล้าผมอาสัญ
คงไม่กลัวเหมือนแก่งสวายขาดน้ำมัน	นอนอันตันหมอบแต่เป็นแพเลย
ผมหุงข้าวเตาดินกินถนัด	ไม่เจจืดเตาดฝรั่งคลั่งเจเลย
สวิตช์แก๊กแช่คกดชดนมเนย	พอ 'แช่ค' เจยสิข้าจะทำไง?
วิทยุถูกรอกเป็นครอกอยู่	โหนจะสูบลูยผิวปลิวเพลงไร
พอ 'แก๊ก' เจียบเขาก็กะเขียบเย็นถึงใจ	แดนผมไซ้เพราะพลอดตลอดกาล
คุณรวยหุตุเย็นเด่นสะพรั่ง	แถมประดิ่งห้องนอน'แอร์คอนดิชัน'
พอเครื่องวอดคุณก็จอดเจียนวายุปรมาณ	เหมือนกบดานดิ่งนรกตกกระทะ!
ลมไรผมพรมระววยชวยผะแผ่ว	ขณะแว่วเสียงน้ำฉ่ำกระจะ
เย็นระรื่นขึ้นสุขทุกระยะ	อิสระประสาจนคนถูกหลง
ไม่กลับกลอกยกยอนหนอนบ่อนราก	เหมือนผู้ร่ำมากดีบุรีหลวง
ที่กอบโกยลอบกักทั้งดักดวง	'เปรต' เป็นพวงร้องแรกแหกอกไทย!

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 147-148)

ในกวีนิพนธ์บทข้างต้น อุชเชนีกล่าวแสดงถึงความสำคัญของจิตใจมนุษย์ ว่าเป็นสิ่งที่มีค่ายิ่งกว่าวัตถุใดๆ จะมาเปรียบได้ แต่ปัจจุบันเมื่อมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น ผู้คนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะคนในเมืองหลวง หรือสังคมเมือง ดังที่อุชเชนีเรียกว่า "ผู้ร่ำมากดีบุรีหลวง" ที่กลับไปให้ความสำคัญกับวัตถุ หลงยึดติดกับวัตถุเงินทอง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน กอบโกย จ้อโกงเพื่อความสุขส่วนตน และยึดถือค่านิยมที่ผิด เช่น ความคิดวัตถุนิยม แทนที่จะเห็นคุณค่า และให้ความสำคัญกับจิตใจมากกว่า จนทำให้ผู้คนส่วนใหญ่มีจิตใจคับแคบและเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่อุชเชนีไม่เห็นด้วย อุชเชนีจึงนำเสนอความคิดนี้เพื่อให้เราทุกคนปรับเปลี่ยนแก้ไขความคิด ค่านิยมที่ผิดเช่นนี้ให้หมดไปจากสังคม และให้ผู้คนหันกลับมาเห็นคุณค่าของจิตใจคนดังเช่นสังคมชนบทไทยแต่เดิมที่ผู้คนมีความอิสระ ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ ไม่หลงยึดติดในเงินทองวัตถุ ดังนั้นถึงแม้จะไม่มีทรัพย์สินสมบัติแต่ก็สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ฉ. อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นสังขธรรม และสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

อุชเชนีเห็นว่า ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน หรืออนิจจัง เป็นสังขธรรมสากล คือ เป็นสิ่งที่ถูกต้องและแท้จริง ซึ่งจะเกิดขึ้นกับสรรพสิ่งทุกอย่าง รวมถึงมนุษย์ทั้งหมดด้วยเช่นกัน ดังนั้นเราจึงไม่ควรประมาทและควรดำรงชีวิตให้อยู่อย่างมีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ควรปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยสูญเปล่า ไร้ประโยชน์ แต่เราควรจะช่วยกันทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมให้ได้มากที่สุด ดังเช่นที่กล่าวไว้ในบทกวีนิพนธ์ "เพียงโลงผี"

<p>อรทัย เธอพราวพริ้งสะอื้นร่างสว่างพรรณ ออกเดินเข้าเอาอากาศสะอาดสด ลมขวยฉมรมรินกลิ่นผกา เช็ดหน้าอ้อยค้อยกระมิดปิดจมูก รวบกระโปรงไหยงหลิกปลีกตัวแจ อาทิตยแจ่งแสงกราดสาดทะเล แมงวันหู่พู่ร่อนร่อนวกเวียน กลิ่นหมาเนาเคล้าคล่ำกำอากาศ จงระลึกรึกก่นออรชร แม้อาจเด่นเด่นดาวพราวละลิบ มงกุฎเกล้าเกล้าเก็จเพชรระราย ชีวิตฝลุโยงเพียงโลงผี ข้างหลังภาพทาบสนิทติดตัวตน</p>	<p>ยังจำได้หรือเปล่าเข้าวันนั้น ทำเยื้องหยันเพียงพางนางพญา ตามกำหนดนัยนิกสุขศึกษา โฉนปราแปรแปร่งทะแม่งแท้? อูแม่ลูกหมาเนาเจอเข้าแน รังเกียจแก่เบือนมิดสะอิดสะเอียน เห็นโปร่งปรุเนื้อและพะพาเหียน แนวหนอนเนียนแนบนิ่มเข้าชิมชอน ใจแทบขาดคลื่นซากรากชย่อน นั่นแหละภาพงามอนเมื่อตอนตาย แม้อาจหีบฉัตรกั้งบัลลังก์หลาย แม้อาจกรายกริดทั่วเหนือหัวคน ที่จักลิ้หลบเห็นไม่เป็นผล คือร่างป่นเประเนาเปื่อยเปล่าเอย</p>
---	--

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 104-105)

ในบทนี้อุชเชนีกล่าวถึงเรื่องอนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้ อันเป็นสังขธรรมที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่ากับใครก็ตาม ชีวิตทุกชีวิตในที่สุดก็ต้องพบกับความตาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ดีมีจน เศรษฐี ยาก หรือแม้แต่สุนัขข้างถนน สิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตามที ทุกสิ่งทุกอย่างก็ล้วนแต่ต้องพบจุดจบเดียวกันคือ ความดับสูญ อันเป็นสังขธรรมที่เป็นสากลนั่นเอง

ข. ธรรมชาติเป็นสิ่งที่งดงามและมีคุณค่าอย่างยิ่ง

อุชเชนีแสดงความคิดเห็นว่า ธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่งดงามและมีคุณค่ามหาศาล เนื่องจากธรรมชาติสามารถกลมเกลายจิตใจมนุษย์ ทั้งยังช่วยปลอบประโลมใจผู้คนให้มีความสุข คลายจากความทุกข์เศร้าหมอง และยังสามารถขัดเกลายจิตใจมนุษย์เราให้ประณีตอ่อนโยนละเมียดละไมยิ่งขึ้นได้ ดังนั้นเราจึงควรช่วยกันทะนุถนอมและอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ให้คงอยู่ตลอดไป ความคิดนี้ปรากฏอยู่ในหลายบท ดังเช่นที่พบในบทกวีนิพนธ์ "เป็นไปได้หรือ?" และ "คำนี้" เป็นต้น

จันมองเงาเขาขุนละมุนชอน	หว่างเมฆมออรชรร้อนเรียงอยู่
มองอุษาอาแสงแจ้งดำรุ	ฉาบผาภูผองผาดเพียงดาดทอง
จันมองคลื่นรินเรเข้าเหม็ง	พรำผากฝั่งภักดีไม่มีสอง
มองดาวเพ็ญเยียมพักตร์ลักษณะล้ำยง	จากคั่นจ้องชลาลัยใสสะอาด
จันมองไม้ดอกขาวพราวทุ่งหญ้า	จ่านรรจาเอียงอายสายลมสาง
มองนกน้อยจ้อยแฝงแข่งน้ำค้าง	สดุดีฟ้ากว้างพร่างตะวัน
จันมองแสงเดือนสอดตลอดรมไผ่	เหมือนยองใยเงินยวงอันสรวงสรร
เสกจลุประยับสลับชั้น	เป็นมิ่งขวัญตาคิดพินิจครวญ
ทวามหัวใจเหมือนได้รัศมีสัมผัส	ท่วงนภาวันรันดรอาวรณ์ทวน
สรรพสิ่งโสภิตดุจชีวิตชวน	ใจรัญจวนจจรักไม่พักเลื่อน
โจดใจนใจมนุษย์มาจูดชัก	ทำหาญหักโหดกระหายหมายจะเจือน
ทลายงามเพื่อสงครามยามใจเดือน	ทลายเรือนหลายรักหลักโลกา
เมื่อทุกราบยังอาบเดือนเหมือนอย่างนี้	เมื่อราตรียังรายรินขึ้นนาสา
เป็นไปได้หรือนี้ที่มนตรา	สงครามฆ่ารักเสียแล้วแคล้วใจคน

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 62-63)

ในบท "เป็นไปได้หรือ?" นี้ อุชเชนีได้บรรยายภาพธรรมชาติไว้อย่างงดงาม เพื่อให้มนุษย์ทั้งหลายได้เห็นคุณค่าและความงดงามของธรรมชาติที่สามารถกลมเกลายจิตใจ และปลอบประโลมใจให้คลายทุกข์โศกได้ แต่กวียังคงสงสัยว่าทั้งที่ธรรมชาตินั้นงดงามบริสุทธิ์และมีคุณค่าถึงเพียงนี้ ทำไมมนุษย์จึงยังคงมีจิตใจที่โหดร้าย หยาบกระด้าง จนสามารถทำลายล้างธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้อีก อุชเชนีจึงต้องการให้ทุกคนได้รับรู้ถึงความงดงามและคุณค่าอันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ และร่วมมือกันอนุรักษ์ธรรมชาติให้คงอยู่อย่างงดงามเช่นเดิมตลอดไป และไม่ปล่อยให้จิตใจหยาบกระด้างจนสามารถทำลายธรรมชาติได้อีก ความคิดนี้ อุชเชนียังได้กล่าวไว้อีกในบทกวีนิพนธ์ "คำนี้"

<p>เดินดูหญ้าเพียงซ้ำซ้ำ เยื่ออ่อนอ่อนนุ่มเป็นใบ ลวดลายเล่ห์เพลงเสภา กุหลาบกลีบจีบประจง แลแรรายราวสายน้ำ ลายละเอียดละเมียดวาง เมฆมนุ่มนวลอ่อนละมุน โรยบรรเลงเพลงลมพิน ทะเลคลื่นคลื่นกลอกเกลียว บอกรักเร้นเป็นพันพัน ในลำแสงแจ่มสุริย์ โฉนเป็นอุลิสไป</p>	<p>เหมือนมีมนตราในโย องค์ช่างใหญ่จำหลักลง เทวีญาให้ไหลหลง เรือเรือรงค์ริ้วแกมนาง คือเส้นรำโรยบางบาง ทั่วก่อนร่างกระด้างหิน เหมือนหมอนหนุนนิทราริน ด้วยสายนิลเนตรสวรรค์ เหมือนตาเหลี่ยมมาสบกกัน ตาเธอนั้นคือคูโหนด เกล็ดมณีแห่งดวงใจ เพราะอันใดอนิจจัง</p>
---	--

(ขอบฟ้าขลิบทอง หน้า 174)

จากการศึกษาสารสำคัญในกวีนิพนธ์ของอุชเชนีพบว่า อุชเชนีเป็นกวีที่มุ่งเน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม โดยนำเสนอปัญหาสังคม แสดงความคิดเห็นในการพัฒนาปฏิรูป และปลุกเร้าให้ประชาชนมีสำนึกที่ถูกต้องดีงาม สร้างศรัทธาในการทำความดี และกระตุ้นให้คนทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าที่จะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อีกทั้งยังให้กำลังใจแก่ประชาชนคนทุกข์ยากคนที่มีชีวิตความเป็นอยู่ลำบากยากแค้น และผู้ที่อ่อนแอด้วยโอกาส โดยการสร้างความหวังและเป็นแรงใจให้เขาลุกขึ้นต่อสู้ และเผชิญหน้าต่อสู้กับโชคชะตาที่โหดร้ายได้อย่างมุ่งมั่นอดทน เพื่อที่จะได้พบกับอนาคตที่สดใสงดงาม

ด้วยเหตุนี้กวีนิพนธ์ของอุชเชนีจึงเป็นงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง มีวรรณศิลป์ทั้งในด้านเสียงคำประพันธ์ที่ไพเราะสละสลวย มีเสียงสัมผัสคล้องจองแพรวพราว ทั้งสัมผัสในและสัมผัสนอก สัมผัสสระและสัมผัสอักษร ซึ่งผู้วิจัยจะขออธิบายรายละเอียดเรื่องเสียงคำประพันธ์เพิ่มเติมในบทต่อไป อีกทั้งมีเนื้อหาความคิดที่มีคุณค่า ทรงพลัง มีความหมายลึกซึ้งกินใจ จึงทำให้กวีนิพนธ์ของอุชเชนีไม่ลบเลือนหายไป ถึงแม้ว่างานของอุชเชนีจะมีไม่มากมายนักแต่ก็ยังคงเป็นงานที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย แม้กาลเวลาและยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปนานเพียงใดก็ตาม

2.2 สารสำคัญในกวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นกวีที่สร้างงานกวีนิพนธ์มาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีผลงานต่อเนื่องมาเสมอ ตั้งแต่ผลงานเล่มแรก คำหยาด ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2512 ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ก็ยังคงสร้างสรรค์กวีนิพนธ์อย่างสม่ำเสมอ

เนาวรัตน์เขียนบทร้อยกรองมาเป็นเวลานานกว่าสิบปี เขามีผลงานสม่ำเสมอตลอดมา และผลงานของเขาก็สะท้อนให้เราเห็นทางเดินของกวีรุ่นใหม่ อันเป็นทางเดินที่ยาวไกล คดเคี้ยว และก้าวหน้า เป็นทางเดินที่ควบคู่ไปกับกระแสธารของความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของสังคมไทย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2535: 14)

ด้วยเหตุนี้ สารสำคัญ หรือ แนวคิดในกวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์ จึงมีความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจนและมีพัฒนาการที่โดดเด่นต่อเนื่องเรื่อยไปตามวัยวุฒิและคุณวุฒิของกวี ดังคำกล่าว

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ จัดเป็นกวีร่วมสมัยที่มีพัฒนาการด้านความคิด และลีลาอย่างต่อเนื่อง งานของเขาเป็นตัวอย่างที่สมบูรณ์งดงาม แสดงให้เห็นการศึกษา งานของกวีรุ่นครู รัช "ขนบ" มา และค่อย ๆ ปรับขนบจนเกิดลักษณะเฉพาะของตน อาจกล่าวได้ว่า เนาวรัตน์ เป็นผู้เข้าถึงแก่น "วิญญาณ" ของรสนิยมเชิงวรรณศิลป์ของไทย งานในยุคต้นของเขารับอิทธิพลและลีลาของสุนทรภู่ ซึ่งเน้นความอ่อนหวาน ไพเราะ ทำให้เป็นที่ยอมรับจากผู้อ่านได้ทันที เพราะผู้อ่านกลอนยุคปัจจุบันล้วนคุ้นเคยกับลีลากลอนแบบสุนทรภู่ทั้งสิ้น

ในยุคต่อมา เนาวรัตน์ได้รับอิทธิพลจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป หลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2519 เนาวรัตน์เริ่มเขียนกลอนที่มีลีลาแกร่งกร้าวขึ้น แต่ยังคงลักษณะอันแพรวพราวของเสียง และการใช้ภาพพจน์อันเป็นลีลาเฉพาะตนอยู่ เนื้อหาของกวีนิพนธ์ก็เปลี่ยนแปลงจากการพรรณนาธรรมชาติ ความรัก มาเป็นการกล่าวถึงปัญหาทางสังคม และปัญหาทางจิตใจของผู้คนในสังคม (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 79)

ดังนั้นสารสำคัญในกวีนิพนธ์ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาค้นคว้า และไม่อาจที่จะมองข้ามได้ โดยเฉพาะสำหรับผู้ศึกษากวีนิพนธ์ เพราะสารสำคัญจะเป็นส่วนที่ทำให้เราเข้าใจตัวตนและความคิดของกวี อีกทั้งยังสามารถเข้าใจกวีนิพนธ์ได้อย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สารสำคัญที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 ความรัก

ความคิดเรื่องความรักเป็นสารที่เนาวรัตน์นำเสนออยู่ค่อนข้างมากในกวีนิพนธ์ช่วงแรกของ เขา ความรักในกวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์มีทั้งความรักของหนุ่มสาว ความรักศิลปะวัฒนธรรมไทย ความรักธรรมชาติ อันเป็นการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของกวี ภายหลังความคิดนี้ได้พัฒนา จากอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวของกวี โดยผ่านการพิจารณาถ้อยคำด้วยปัญญาและเหตุผล จนเป็นความรู้สึกที่เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว กลายเป็นความรักสังคม รักเพื่อนมนุษย์ และ ความรักที่มอบให้แก่สังคมโลก ความรักในกวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แบ่งได้ดังต่อไปนี้

ก. ความรักแบบหนุ่มสาว

ความคิดนี้ปรากฏอยู่มากในงานช่วงแรกของเนาวรัตน์ คือ คำหยาด กวีนิพนธ์ โดยมากเป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกอันอ่อนไหวของกวี แสดงถึงความรู้สึกที่มีต่อคนที่ตนรัก ความรักที่อ่อนหวานทำให้รู้สึกอึดอึด อบอุ่น มีความสุขสดชื่น จิตใจเบิกบาน และการผิดหวังจากความรักที่ทำให้รู้สึกเศร้าโศกเจ็บปวดทุกข์ทรมาน ทูรันทุราย ตัวอย่างเช่นในบท "ผ่านชอกใจ"

<p>อยากจะผูกคอตายหมายพิสูจน์ ว่า "รัก" แบบบริสุทธิ์ดูน่าค้าง กามเทพมีธนูอยู่สามดอก แต่ครั้งฝังสลักให้รักดี ดอกแรกเห็นเป็นไฟไหม้เรียงผลาญ จะร้อนรุ่มกลุ่มกลัดอึดอุรา ดอกที่สองสรวมนาม "ความอิจฉา" แวดระวังตั้งแง่แต่ทางร้าย ดอกสุดท้ายกลายเป็นโรค "ความโศกเศร้า" คล่าวน้ำตาต่างนามตามยุบล ฉะนี้รักเร้นจ้อง ณ ห้องจิต เหมือนคมมีดกรีดผ่านผ่านชอกใจ</p>	<p>แทนคำพูดเสียงปราชญ์ชาติต่างต่าง ยกเป็นอย่างเยี่ยงได้ไม่เคยมี เพลงตรึงตรอกชอกใจเลือดไหลปรี่ โรยลูลี รัก รัดหัตถยา นามสะท้านสะทอนธาตุ "ปารรถนา" ในดวงตาพราหมณ์จุดประกาย จะไว้ท่าวางที่มีความหมาย ทิวกระหายหึ่งหวงหน่วงกลม พิชรักเร้าเผาแต่เป็นผลปน ทิ้งขึ้นขันปนหวานเป็นถ่านไว้ โลมน้ำพิชและน้ำผึ้งจึงหวานไหว มีม่านฝันและควันไฟในดวงตา</p>
--	--

(คำหยาด หน้า 25-26)

กวีนิพนธ์บทนี้เป็นการกล่าวถึงความรักที่แตกต่างไปจากกวีนิพนธ์อื่นๆ เนาวรัตน์ มองและพิจารณาความรักอย่างลึกซึ้ง วิเคราะห์ และวิจารณ์องค์ประกอบของความรักและอธิบายว่า "ความรักแบบบริสุทธิ์แบบน้ำค้าง" (platonic love) คือ ความรักด้วยปัญญา เป็นความรัก ความผูกพันที่ไม่ใช่เชิงชู้สาว และไม่เกี่ยวข้องกับกามราคะ เนาวรัตน์เห็นว่าความรักดังที่นักปราชญ์มักกล่าวถึงนั้นไม่มีอยู่จริง เขาอธิบายว่าความรักจะทำให้เกิดความรู้สึก 3 ประการ คือ ความปรารถนา ซึ่งสร้างความร้อนรุ่มกลุ่มใจความอิจฉา อันทำให้เกิดความหึงหวง คิดระแวง และท้ายสุดคือ ความโศกเศร้าที่ทำให้จิตใจหม่นหมอง ทุกข์ทรมาน และความรักนั้นจะบดบังดวงตาและจิตใจให้มีติดบอดราวกับ "มีม่านฝนและควันไฟในดวงตา" ความคิดเป็นความคิดเชิงปรัชญาพุทธศาสนาที่ว่า ที่ได้มีรัก ที่นั้นย่อมมีทุกข์

บทแสดงความรัก ขอความรัก หรือเกี่ยวพาราสิ นาง เป็นการแสดงความรักที่กวีมีต่อหญิงที่ตนรักอย่างอ่อนหวาน ละมุนละไม ซาบซึ้งใจ ลักษณะเช่นนี้มีปรากฏในกวีนิพนธ์หลายบท โดยมีลีลาที่หลากหลายแตกต่างกันไป มีทั้งการนำขนบวรรณคดีไทยมาใช้ ตัวอย่างเช่น การนำฉันทลักษณ์ที่ใช้เพื่อการเกี่ยวพาราสิ การขอความรัก และการครวญคิดถึงหญิงคนรัก เช่น การใช้เพลงยาวในบท "เพลงยาวสำนวนชาย" และใช้ขนบนิราศ ที่กวีไทยมักใช้เพื่อการคร่ำครวญ คิดคำนึง รำพึงรำพันถึงนางอันเป็นที่รักเมื่อยามที่ต้องไกลกัน ซึ่งปรากฏในกวีนิพนธ์บท "นิราศเล่มน้อย" และ "คืนหนึ่งในแควน้อย" เป็นต้น ตัวอย่างของบทแสดงความรัก ขอความรัก และเกี่ยวพาราสิ ได้แก่บท "เสน่หา" ดังนี้

ฝั้น	กับแสงจันทร์กระจ่างในกลางทาว
เจ้าพระยาเลื่อมระยับวับวาว	ยืมกับดาวพราวพริบวิบแววมอม
ลมสะอื้นอ่อนเพลงวังเวงแผ่ว	จะหลับแล้วหรือยังมาฟังกล่อม
ฝักมาลัยมะลิร่วงพวงพยอม	แนบถนอมขวัญสนิทเมื่อนิทรา
น้ำค้าง	หยดลงกลางกลีบแก้วดูแพรวพรำ
แวววิเชียรเจกฉันพรรณผกา	งามเหมือนตาเธอฉายประกายวาว
เกรงเหลือเกินเกรงฝั้นจะพลันดับ	เลื่อนไปกับทิวาในหน้าหนาว
คิดถึงเธอทุกวันฝั้นทุกคราว	อยากจะกล่าวรำพันก็หวั่นใจ
คนคนนี้มีเพียงเสียงอักษร	แทนคำวอนบอกจิตพิสมัย
เขาเปิดปากไม่เป็นเช่นใครใคร	รักก็ได้แต่พร่ำเป็นคำกลอน

(คำหยาด หน้า 32-35)

ในบทนี้เนาวรัตน์นำขนบวรรณคดีไทยมาใช้ในกวีนิพนธ์อีกเช่นกัน บทนี้เป็นบทกล่อมนางเป็นเสมือนเพลงกล่อมให้แก่นางผู้เป็นที่รัก โดยขึ้นต้นบทด้วยการชมโฉม แสดงความรักที่มีต่อนางอีกทั้งเป็นการขอความรัก และเกี่ยวพาราสีไปด้วย โดยใช้ธรรมชาติรอบตัวมาเป็นสื่อในการแสดงความรู้สึกและความรักที่มีต่อนางผู้เป็นที่รัก ลักษณะเช่นนี้เป็นการนำขนบนิราศในวรรณคดีโบราณมาใช้ในกวีนิพนธ์สมัยใหม่ และเป็นการปรับใช้ควบคู่ไปตามลักษณะเฉพาะตัวของกวีด้วยกัน

การแสดงความรู้สึกผิดหวัง เศร้าโศก ทุกข์ทรมานจากการพลัดรัก หรือความรักที่ไม่สมหวัง กวีนิพนธ์ที่เสนอสารเรื่องนี้จะแสดงอารมณ์ที่ปวดร้าว ทนทุกข์ทรมาน เสียใจ น้อยใจ และโศกเศร้าตรอมใจ เพราะความรักที่ไม่สมหวัง ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในกวีนิพนธ์หลายบท โดยเฉพาะในกวีนิพนธ์ชุด คำหยาด อาทิเช่นกวีนิพนธ์บท "มาลัยสองชาย" "ความไม่มีที่เรามี" "เดือนดับในดวงตา" "มาลัยล้นทม" "ความพ่ายแพ้" "ในนามของความรัก" ดังเช่นบท "เดือนดับในดวงตา"

ให้คิดถึงเพียงใดใจจะขาด	ก็มีอาจไปตามความคิดถึง
ห้ามมาหาแต่อย่าห้ามความคำนึง	จะคือดิ่งโดยถ้อยร้อยรำพัน
คิดเสมอเมื่อใจไฝ่ถึงเขา	สายตาเศร้าเฝ้าเตือนว่าเหมือนฝัน
แววอารมณ์อ่อนหวานผสานกัน	เหมือนจันจรัสจันจันทันอาลัย
จะตัดพ้อต่อว่าประสารัก	ใจก็ทักท้วงห้ามตามวิสัย
จงมองตาตาจะเตือนว่าเหมือนใจ	ถ้าแจ้งได้ก็แจ้งไม่แฝงเงา
รู้ทั้งรู้ว่ารักจักให้ทุกข์	ใจยังรูกเจ้าหลอกให้บอกเขา
ช่างไม่เข็ดหรือโรนระใจเรา	เขามีเจ้าของแล้วในแววตา
เคยนั่งเศร้าเดาใจเธอไม่ออก	จนตาบอกรบงเล่ห์เสน่ห์หา
ใจที่หวังพลั้งผิดระอิดระอา	วอนตาอย่าเยียนผสานแววหวานเลย

(คำหยาด หน้า 44-45)

นอกจากจะแสดงความเศร้าโศกเสียใจ คร่ำครวญทวนให้ถึงรักที่ไม่สมปรารถนา อันเป็นลีลาสัลลาบังคพิสัยแล้ว ในบางบทเนาวรัตน์ใช้ลีลาพิโรชาทัง คือ โกรธ ต่อว่า และดูหมิ่นผู้หญิง หรือหญิงที่ทิ้งตนไป มักเป็นการเสียดสี ประชดประชัน แต่ยังไม่เผ็ดร้อนรุนแรงมาก เพราะยังคงแทรกลีลาอ่อนหวาน อันเป็นลักษณะของเนาวรัตน์อยู่บ้าง ดังเช่นในกวีนิพนธ์บท "น้ำตา" และ "รดด่วนเที่ยวสุดท้าย" เป็นต้น ตัวอย่างเช่นกวีนิพนธ์บท "รดด่วนเที่ยวสุดท้าย"

อารมณ์คือเครื่องเล่นเป็นนามรูป   ย่อมวามววนเวียนตามความยึดถือ
เมื่อใจแตกแหลกยับลงกับมือ   ใครเล่าคือคนที่ขี้มัน
(คำหยาด หน้า 76-77)

ในบทนี้ เนาวรัตน์นำความรักไปเปรียบเทียบกับการเล่นลูกข่าง หรือลูกดิ่ง และอธิบายสภาพของความรักว่าเหมือนกับการเล่นลูกข่าง โดยอธิบายเป็นพุทธปรัชญาว่า ความรัก คือ ลูกข่างที่กำลังหมุน หมายถึง ความรัก คือ การหลงวนอยู่ในความลุ่มหลง และเมื่อลูกข่างคลายเกลียวลง คือ เมื่อเราลดความผูกพันทางใจ ไม่ปรุงแต่งจิต และไม่คิดว่าเรารักใคร ความรักนั้นก็หมดไป ไม่มีการยึดติดและผูกพันทางใจต่อกันอีก และอารมณ์นั้นเป็นนามรูป เราจึงไม่ควรยึดติดกับอารมณ์ให้มากเกินไป เพราะอารมณ์เกิดขึ้นจากตัวเราเองเป็นผู้ปรุงแต่งขึ้นและไปยึดติดกับมัน ดังนั้นถ้าเรามีอัตตาดีมาก และยึดถืออัตตาของตนเป็นใหญ่ ก็มีแต่จะทำให้เราทุกข์มากยิ่งขึ้น

ความรักของหนุ่มสาวที่เนาวรัตน์นำเสนอในกวีนิพนธ์จึงมีความหลากหลาย ตั้งแต่การแสดงอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับความรัก อารมณ์ของคนมีความรัก ผิดหวัง พลาดรัก รักที่ไม่สมหวัง รวมทั้งอธิบายโดยวิเคราะห์ แยกแยะองค์ประกอบของความรัก และอธิบายความรักในลักษณะที่เป็นปรัชญาลึกซึ้ง นอกจากนี้เนาวรัตน์ยังนำเสนอความรักในด้านอื่นๆ อีกด้วยเช่นกัน

ข. ความรักศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย

เนาวรัตน์ต้องการให้ชาวไทยทุกคนช่วยรักษาเอกลักษณ์ไทยไว้เนื่องจากวัฒนธรรมไทย คือ สิ่ง que แสดงออกถึงความ เป็นชาติไทย ภูมิปัญญาของคนไทย และเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่ดึงดูดทำให้ชาติของเราแตกต่างไปจากชาติอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ได้แก่ ภาษา วรรณคดี และศิลปะแขนงต่างๆ เช่น การดนตรี การแสดง จิตรกรรม ศิลปกรรมแขนงต่างๆ อีกทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยวิถีชีวิตและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยที่สงบสุขร่มเย็น ผู้คนมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเป็นห่วงเป็นใยกัน มีความจริงใจ เอาใจใส่ซึ่งกันและกัน เนาวรัตน์แสดงความคิดเห็นไว้ในกวีนิพนธ์หลายบท ดังตัวอย่างเช่นกวีนิพนธ์บท "เสียงขลุ่ยกลับมาหากอไผ่"

วังเวงเพลงขลุ่ยพ้อ	เพื่อนฟัง
ดังเท่าดังมิดัง	เท่าได้
ตื่นตะวันตกจิ้งจั้ง	จิ้งงก
สยบท้าวแทบเท่าไต้	แต่สันตินเขา
ภูมิปัญญาเปล่าแล้ว	ฤาสหาย

สยามสมัยบอบลาย	เลิศแล้ง
กนกวรรณวิจิตรวราย	มือกระหวัด
อารยยุคใหม่แก่ง	แก่งไกลชอบกระโปรง
โหงพรายผีฝรั่งเข้า	ครอบกบาล
โบว์ลิ่งกลิ้งลบลาน	สะบ้า
บัลเล่เล่ท์ประหาร	แหงหนู มานแฮ
กลองกระดาดษประกาศทำ	ประเทียดท้าวเทวัน
ตะวันผันออกเต้า	ทิดตก
โมสาร์ทโซแปงปก	กระหม่อมบ้อง
ครุมีแขกแปลกหมก	ดินตึก ด่าบรรพไวย
พระประดิษฐ์ไพเราะร้อง	จำให้ใครยิน
นรินทร์นราศเข้า	เขคสเปียร์
พรอยด์พราพุททาสเปลี่ย	ว่างเพ้อ
โสกระตีสไอเดีย	ไอเด่น
สิทธิ์ตถะ ทูเตอร์	วิธเล็ฟเวรี
ไอศรีเสาวลักษณล้ำ	แลโลม โลกเอย
แม้ว่ามีกิงโอยม	ยื่นหล้า
แขวนขวัญนุชชูโฉม	แมกเมฆ ไว้ม
กีดมินิสเกิดปิดหน้า	ปวดเนื่อนวลถนอม
ยอมมียอมยอมแมน	เหมือนยอม
เลื่อนอกเนคไทปลอม	จับปิ้ง
2, 3, 4 รับหลอม	เป็นเลข
ลป ๑, ๒, ๓ ทิ้ง	กระทืบซ้ำ เหลือ ๐
ปูนปั้นเป็นชื่อร้าน	THAILAND
NEW YORK, BANGKOK, MAN-	HATTAN
ไนท์คลับอาบนวดแอนด์	อบ นวด
yes, อูแม่อุเหม่ออื่น	กระอ้วนโอ้กูเอ๋ย
จำเพยเผยแผ่วให้	ทวนไทย
เพลงขลุ่ยระโอดโอย	สะอื้น
เสาวรสสุคนธ์โรย	ราทิพย์
หยาดแต่ฟ้ามาพัน	ผิดพันโอยมสถาน

(เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 140-142)

ในบท "เสียงขลุ่ยกลับมาหากอไผ่" เนาวรัตน์ได้ต้องการนำเสนอว่าคนไทยกำลังคลั่งรับวัฒนธรรมต่างๆ ของตะวันตกเข้ามาเป็นอันมาก ทั้งภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ โดยไม่คิดว่าการที่รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกทั้งหมดมาโดยไม่เลือกนั้นไม่เหมาะกับสังคมไทยเพราะชาวไทยมีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมและมีภูมิปัญญาของชาติเราอยู่แล้ว ทั้งศิลปวัฒนธรรม ความรู้ต่างๆ ความจริงเนาวรัตน์ไม่ได้ต่อต้านการรับศิลปวิทยาการของตะวันตก ถ้าหากเราเลือกรับเฉพาะสิ่งที่ดีมีคุณค่า นำมาปรับเปลี่ยนประยุกต์ให้เหมาะสมกับสังคมไทย และนำเอาความรู้ศิลปวิทยาการที่ก้าวหน้า เพื่อนำมาพัฒนาปฏิรูปสังคมและชาติไทยให้ประชาชนทุกคนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่เราไม่ควรรับทุกสิ่งที่เป็นตะวันตก เพียงเพราะคิดว่าเป็นสิ่งโก้ ทันสมัย และทำให้ดูเหนือกว่าผู้อื่น ทั้งที่บางสิ่งบางอย่างที่รับมาจากตะวันตกก็ไม่ใช่สิ่งที่ดี เช่น ในทอล์กโชว์ สถานะเรียงมัยต่างๆ การรับภาษาต่างประเทศมาใช้โดยใช้ปนกับภาษาไทยอย่างฟุ่มเฟือยพำเพ็ญ การรับวัฒนธรรมของตะวันตกเข้ามาอย่างรวดเร็วนั้นทำให้คนในสังคมปรับตัวตามไม่ทัน สังคมจึงมีความเจริญทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว แต่จิตใจผู้คนกลับตกต่ำด้อยลง ศิลธรรมเสื่อมโทรม อีกทั้งผู้คนหลงคิดไปว่าการรับวัฒนธรรมตะวันตกทุกอย่างเป็นสิ่งดี ผู้คนจึงพากันละเลยวัฒนธรรมไทยอันเป็นเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของชาติไทยที่เราควรอนุรักษ์สืบทอดไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

เนาวรัตน์ยังแสดงความรักศิลปะไทยแขนงต่างๆ ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม วรรณคดี และดนตรีไทยไว้ในงานตั้งแต่เริ่มแรกมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเนาวรัตน์เห็นว่าศิลปะไทย เช่น วรรณคดี และดนตรีไทย เป็นศิลปะที่ทรงคุณค่า ประณีตวิจิตร เป็นภูมิปัญญาอันล้ำเลิศ เป็นมรดกของลูกหลานชาวไทย ชาวไทยทุกคนควรรับรู้ถึงคุณค่า ความไพเราะวิจิตรงดงาม และช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาของไทยไว้ให้ลูกหลานและคนในยุคต่อไปได้เรียนรู้ กวีนิพนธ์ที่แสดงความคิดนี้มีปรากฏหลายบท ดังเช่นบท "กรองกานท์" "บนนิ้วนางของกาลเวลา" และ "ศิลปกรรม" ใน คำหยาด บท "เพลงนอกวง" และ "วันนี้ไม่มีเพลงเสภา" ใน เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว บท "เท่เรือร่วมสมัย" และ "ต้นสองไม้" ใน ตากรุ่งเรืองโพยม เป็นต้น ตัวอย่างเช่นบท "บนนิ้วนางของกาลเวลา"

มาจะเทเสภาข้าเจ้าหงส์
หอมดอกไม้มาผสมเมื่อลมชาย
หลับตาเกิดที่รักเพื่อพักผ่อน
มีกลอนไทยธรรมดามาจ่านรรจ์
...
เดือนจะดับดวงไปในความมืด
ชวาลาจะลาดับไปลับลอย
ลืมตาเกิดที่รัก พักเหนื่อยแล้ว

ปีกเจ้าอ่อนรอนลงที่ตงฝ้าย
หอมละม้ายเหมือนเนื้อเจ้าเจือจันทน์
ฟังเพลงกลอนพี่กล่อมถนอมขวัญ
สารพันเพื่อพลาบไปตามใจ
...
ดาวจะจิดชิดแสงแห่งหิ่งห้อย
และเวลาเริ่มคล้อย ค่อยค่อยคลาย
มาชมแก้วเกลื่อนทางเขาวางชาย

สิ้นสุนทรพจน์แล้วแก้วกระจาย   เศษกรวดทรายก็เคลื่อนแสงขึ้นแข่งแวว
(คำหยาด หน้า 11-13)

ในบทนี้เนาวรัตน์แสดงให้เห็นความรักที่เขามีต่อวรรณคดีไทย โดยยกวรรคทองในวรรณคดีไทยที่เป็นที่รู้จักกันดีมาไว้ในงาน เพื่อเป็นการรื้อขายยกย่องเชิดชูผลงานของกวีที่เป็นครูในการประพันธ์ของเนาวรัตน์ อีกทั้งเนาวรัตน์ได้แสดงความรักและเป็นห่วงวรรณคดีไทย เพราะในปัจจุบันผู้คนไม่เห็นคุณค่า ความงดงาม ความไพเราะของวรรณคดีไทย จึงไม่สนใจใฝ่ดีและทิ้งขว้างวรรณคดี ทั้งที่วรรณคดีเป็นสิ่งงดงามทรงคุณค่า ดังที่เขาเปรียบเทียบว่า วรรณคดีเป็นเสมือนเดือนดาว เป็นดวงแก้วอัญมณีที่มีค่า แต่ขณะนี้ได้กลายเป็นเดือนดาวที่กำลังจะลับเลื่อนอัสดงไป และเป็นดวงแก้วที่แตกกระจายแล้ว เพราะผู้คนพากันนิยมลุ่มหลง เห็นดีเห็นงามกับสิ่งจอมปลอมไร้ค่า หลงผิดคิดว่าหิ้งห้อยสวยงามสุกสว่างกว่าเดือนดาว และยกย่องชื่นชมเศษหินกรวดทรายว่าสวยงามมีค่ายิ่งกว่าแก้วมณี

นอกจากนี้เนาวรัตน์ยังแสดงความรักและชื่นชมบุชชาววรรณคดีไทย โดยการนำเอาขนบวรรณคดีไทยต่างๆ มาใช้ในงาน เช่น ฉันทลักษณ์ ขนบนิราศ การอ้างถึงวรรณคดี และตัวละครในวรรณคดี เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดในส่วนนี้จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

เนาวรัตน์แสดงความรักดนตรีไทยไว้ในกวีนิพนธ์ เนื่องจากเนาวรัตน์เป็นนักดนตรีไทย เขาซาบซึ้งกับความไพเราะของดนตรีไทย และเห็นคุณค่าของดนตรีไทยที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟัง และสามารถปลอบประโลม จรรโลงใจ และกล่อมเกลาคิดใจผู้ฟังให้อ่อนโยน แต่คนปัจจุบันกลับไม่เห็นค่าของดนตรีไทย และนักดนตรีไทยก็มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบาก เพราะไม่มีผู้สนับสนุนส่งเสริมดนตรีไทยเช่นสมัยก่อนนี้ ดังที่เนาวรัตน์ได้กล่าวไว้ในกวีนิพนธ์หลายบท ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "เพลงนอกวง" ใน เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว

เคาะลูกร่มงเพียงครั้งก็ยั้งคิด	มันกังวานทั้งชีวิตที่ห้วนไทว
โอ้ชีวิตของชาวดนตรีไทย	กระหึ่มยี่มอยู่ในความแร้นแค้น
กุมไม้ตั้งตระหงากลางวงม้อง	ละหนอดหน่องโห่งเห่งล้วนหนักแน่น
อยู่นอกวงแทบจะสิ้นแผ่นดินแดน	คนก็แคลนขมย่น้ำใจคน
...	...
นักดนตรีไทยที่รัก	เพียงพวกเราจะรู้จักอีกสักสิ่ง
โลกเรานี้ที่อาศัยได้พักพิง	ยังขาดฉิ่งขาดกลองขาดม้องวง
โลกดนตรีจะอยู่ได้อย่างไรกัน	เมื่อความจริงกับความฝันไม่เสริมส่ง

แล้วสิ่งนี้ไม่มี ทำให้เราโหยหา ทำให้เราต้องหวนคิดไปถึงมัน (ไพสิน รุ่งรัตน์, 2537: 55)

ความคิดเช่นนี้ปรากฏในกวีนิพนธ์หลายบทของเนาวรัตน์ โดยเฉพาะในงานช่วงแรกของเขา ตัวอย่างเช่นกวีนิพนธ์บท "ตะวันไม่ตกที่ป่าสัก"

ตึกแดนตำข้าวขย่าวโย่ง	ดีดอกโพรงไม้ฝุ่ฟูโบไม้
ตกลงดินแล้วโดดโลดลับไป	เมื่อเปลวไฟพอนพินขึ้นเรียงลาม
มานควันคลี่สี่เทาเผาอากาศ	ตะแบกพาดไม้แดงดูแดงหลาม
หักคะโครมครั้นครั้นละลั่นตาม	ตะวันวามลอยวาดลงลาดเนิน
เพลงชาวไร่เริ่มประสานสัญญาณคำ	นกบินต่ำตระเวนลอยคล้อยไขดเงิน
ดาววะแวมแถมเลือนเหมือนเกล็ดเงิน	ดังจะเชิญเดือนฉายขึ้นชายฟ้า
แสงรอนรอนอ่อนละไมในดวงรัก	น้ำป่าสักกระซิบแผ่วกับแนวป่า
การท่องเที่ยวและหน้าที่ซึ่งมีมา	อีกอนาคตอันนิรันดร
โถ่คืนวันอันงดงามแห่งความหลัง	บัดนี้ยังยวนเย้าเหมือนเก่าก่อน
หอมกลิ่นแก้มแกมกลิ่นแผ่นดินนอน	จะสัญญาใจจะนี้อีกก็วาร

(คำหยาด หน้า 159-160)

ในบทนี้ เนาวรัตน์แสดงความรักและผูกพันต่อธรรมชาติอันบริสุทธิ์ที่สวยงามที่เขาต้องจากมา ถึงแม้ว่าเขาไม่อยากทิ้งธรรมชาติที่งดงามนั้นมา แต่ด้วยภาระหน้าที่และเพื่ออนาคต เขาจึงจำใจต้องจากมา แต่ในใจของเขายังคงหวนคิดคำนึงถึงธรรมชาติที่สวยงามอยู่เสมอ กวีจึงพรรณนาภาพธรรมชาติที่งดงามอันปรากฏในความคิดคำนึง หรือสร้างจากจินตนาการของกวี ซึ่งเป็นการแสดงความรักความผูกพันที่เนาวรัตน์มีต่อธรรมชาติเป็นอย่างมากและลึกซึ้งนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าเนาวรัตน์มีความรักความผูกพันกับธรรมชาติเป็นอย่างมาก ธรรมชาติจึงมีอิทธิพลต่องานเขียนของเนาวรัตน์ และปรากฏมากในกวีนิพนธ์ของเขาจนเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของเนาวรัตน์ กวีนิพนธ์ของเขาจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติอยู่มาก รวมไปถึงการนำเสนอสารสำคัญที่เกี่ยวกับธรรมชาติ คือ แสดงความรักความผูกพันอันลึกซึ้งที่กวีมีต่อธรรมชาติ แสดงถึงคุณค่าและความงดงามของธรรมชาติ โดยเนาวรัตน์ได้บรรยายและพรรณนาภาพธรรมชาติที่งดงามที่เขาได้เคยพบเห็น หรืออาจเป็นภาพธรรมชาติอันงดงามที่ประทับอยู่ในความทรงจำของกวี อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อกวี คือ เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ของเขาตั้งแต่ในงานชิ้นแรกจนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่าง

ไม้ซออ้อเจียดเบียดอออด	ลมลอดไล่เลียเร็วไผ่
อออดแอตแอตอออดยอไต	แพใบไล่น้ำลำคลอง
กระเพื่อมพลิ้วพลิ้วปลิวคว้าง	เธอร่างร้างปล่อยล่อยล่อง
บนแพใบไผ่โยยง	แสงทองส่องทาบฉาบมา
ลิ้วเจียนเลื่อนฉิวฉิวน้ำ	ระบำใบไผ่ผวา
นกน้อยจวบจิบลิบลดา	ว้ายฟ้าพ้อนคว้างหางไป
หนาว	ลมราวเกลือกกลิ้งกิ่งไผ่
มดน้ำค้างรางไร	เหมือนใจเจ้าหญิงยิ่งเลื่อน
เธอคงหลงคอยคอยหาย	เจ้าชายไม่เห็นเป็นเพื่อน
สีแดงแสงแดดแผดเยือน	เหมือนเหมือนเลื่อนลับดับลง
แอตอออดอออดแอตแอตอออด	ไผ่สอดพลอดซอพ้อส่ง
นิยายน้ำค้างรางคง	เศษผงใบไผ่ไปปลิว

(คำหยาด หน้า 163-164)

ในบท "บนพรมใบไผ่" เนาวรัตน์แสดงความสามารถในการประพันธ์ โดยใช้ภาษาได้อย่างไพเราะงดงาม ทั้งในการสร้างจินตภาพที่งดงามเป็นภาพธรรมชาติป่าไผ่ริมน้ำที่แสนสงบ และเสียงคำประพันธ์ที่ไพเราะ ด้วยการเล่นคำ เล่นเสียงสัมผัสสระและสัมผัสอักษรในแทบทุกวรรค โดยเฉพาะการเล่นเสียงธรรมชาติที่โดดเด่นมากในบทนี้ เช่น เสียงไผ่ลูกลม "แอตอออดอออดแอตอออด" และเสียงนกน้อยร้อง "จวบจิบ" ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพธรรมชาติที่บริสุทธิ์งดงามประณีต สร้างผัสสะที่แจ่มชัด ทั้งแสง สี เสียง ความเคลื่อนไหว และทำให้ผู้อ่านรับรู้ภาพ อารมณ์ และบรรยากาศของธรรมชาติที่งดงาม ซึ่งเป็นภาพธรรมชาติในจินตนาการของเนาวรัตน์อันแสดงถึงความรักและความผูกพันที่เนาวรัตน์มีต่อธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่ปรากฏอย่างโดดเด่นในกวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์

ใน คำหยาด อันเป็นงานรวมบทกวีเล่มแรกของเขา มีกวีนิพนธ์หลายบทที่เขียนพรรณนาธรรมชาติ โดยเฉพาะที่มีความไพเราะซาบซึ้ง และมีลักษณะการพรรณนาที่ให้อารมณ์ละเอียดของธรรมชาติ ที่พรรณนาจนผู้อ่านเห็นภาพนั้นอย่างชัดเจนใจได้ แม้ภาพนั้นจะเป็นภาพรวมๆ หรือเป็นเพียงบรรยากาศและอารมณ์ร่วมของกวีที่เกิดจากการรำลึกถึงธรรมชาติ ตัวอย่างการพรรณนาธรรมชาติที่เป็นบทกวีอันมีลักษณะคล้ายคลึงเป็นกลุ่มหรือชุดเดียวกัน คือ "คืนหนึ่งในแควน้อย" "ด้วยความรัก" "กลับบ้าน" (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 80)

กวีนิพนธ์ทั้งสามบทนี้มีลักษณะร่วมที่สำคัญ คือ การใช้ธรรมชาติเป็นสื่อแสดงอารมณ์สะท้อนใจของกวีในแง่ความโหยหาและความเศร้าสร้อย ซึ่งเป็นลักษณะลีลาคล้าย "นิราศ" ซึ่งใช้ธรรมชาติพรรณนาความทุกข์โศกจากการพลัดพรากของกวี แต่ในกวีนิพนธ์ทั้งสามบทนี้ก็ได้ใช้ลีลาอารมณ์แบบนิราศโดยมิได้ใช้รูปแบบของนิราศ

ลักษณะลีลาและอารมณ์อันปรากฏในกวีนิพนธ์สามบทนี้ จึงสะท้อนให้เห็นทัศนคติของกวีที่มีต่อธรรมชาติว่าธรรมชาติเป็นความงามอันเป็นแรงบันดาลใจและสร้างอารมณ์สะท้อนใจแก่กวี ซึ่งเป็นการยืนยันว่ากวีมีความรักและผูกพันกับธรรมชาติ ในลักษณะใกล้เคียงกับกวีไทยโบราณทั้งหลาย (สุจิตรา จงสถิตยวัฒน์, 2541: 85)

นอกจากนี้ยังจะเห็นได้ว่าเนาวรัตน์รักและผูกพันกับธรรมชาติมาก กวีนิพนธ์ของเขาจึงมักเป็นเรื่องของธรรมชาติ หรือเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะเป็นการสร้างจินตภาพธรรมชาติให้เกิดแก่ผู้อ่านได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกและความคิดเห็นร่วมไปกับกวี คือทำให้ผู้อ่านเกิดความรักและผูกพันกับธรรมชาติ โดยเพิ่มจิตสำนึกของผู้คนทุกคนในการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของธรรมชาติที่มีต่อผู้คน สังคม และโลกของเรา และให้ทุกคนช่วยกันปกป้องรักษาอนุรักษ์ธรรมชาติที่สวยงามนี้ไว้ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดไป เช่น

ตะวันยอแสงระยับกับยอดไม้	ลมแผ่วไลระบายปามาอ่อนอ่อน
ใบไม้ร่วงลอยปลิวปลิวซับซ้อน	บ้างหมุนร่อนเรื่อยคว้างอยู่กลางลม
ผีเสื้อผ่อนกระพือปีกอยู่ซ้าซ้า	เกาะสง่าสงบนานกลางลานร่ม
หมุ่มมดดำย่นเดินยั้งเดินงม	กลีบดอกส้มเกลื่อนสล้างที่กลางดิน
นกสองตัวเกาะนั่งบนกิ่งไม้	ร้องเพลงแห่งหัวใจไม่จบสิ้น
เพื่อนทองฟ้าทำโลกใบกบใบบิน	และเพื่อนดินที่เนียนเพื่อนรังฟาง
และอีกมุมละเมาะไม้เริ่มไหวแหวก	สิ่งซ่อนแทรกที่พบได้ในโลกกว้าง
มือที่เอื้อมออกมาค้อย่างง้าง	มือแห่งช่างผู้ชำนาญการก่อกรรม
แดดยอแสงสาดทอลายอดไม้	ตะวันใกล้ส่งคล้อยลงต่ำ
เสียงดังชัดฉวัดเฉียบกลบเงียบง่า	แล้วเสียงร่ำลาสิ่งก็วังเวง

(คำหยาด หน้า 115-116)

ในบท "เสียงที่มาจากไม่ถึง" เป็นบทที่มีความละเอียดประณีตในการพรรณนาภาพ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพต่างๆ ได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ทั้งภาพ แสง สี กลิ่น เสียง และการเคลื่อนไหว ทำให้ผู้อ่านรู้สึกและสัมผัสกับธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เสียงแห่งธรรมชาติที่สุขสงบ เป็นภาพธรรมชาติ

ที่สวยงามสัตว์ต่าง ๆอาศัยอยู่ร่วมกันและอยู่กันอย่างกลมกลืนในธรรมชาติ มีแต่ความสุขสงบ ไม่มี การทำลายกัน แต่เมื่อมนุษย์เข้ามาใกล้มาทำลายความสงบสุขสวยงามของธรรมชาติ โดยการเข่นฆ่าและทำลายธรรมชาติอย่างโหดร้าย ดังที่เนาวรัตน์เรียกว่า "มือแห่งช่างผู้ชำนาญการก่อกรรม"

จากการศึกษากวีนิพนธ์จำนวนมากของเนาวรัตน์ พบว่าเขามีความรักและความผูกพันกับธรรมชาติเป็นอย่างมาก เนาวรัตน์ต้องการให้ทุกคนช่วยกันรักษาธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติ และทำลายชีวิตของเพื่อนร่วมโลก เหมือนดังที่มนุษย์กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน

ง. ความรักสังคมและความรักที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

เนาวรัตน์นำเสนอสารเรื่องนี้อยู่มากในกวีนิพนธ์ หลังจากที่เขาได้เริ่มพัฒนาความคิดของเขาโดยเปลี่ยนจากการพำพรณนาเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวต่างๆ ของเขา เช่น ความรักของหนุ่มสาวที่มีทั้งสมหวังและผิดหวัง ความรักความประทับใจในความงามและคุณค่าของธรรมชาติ ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลมาเป็นการแสดงความรักความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคน และต่อสังคมเป็นความรักเพื่อสังคม เพื่อส่วนรวม คือ มุ่งให้มนุษย์เรารักกัน ปรารถนาดีต่อกันช่วยกันสร้างสรรค์สังคมที่ดีงาม และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข โดยกวีต้องการให้ผู้คนที่ทั้งหลายมีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าสิ่งอื่นใด ร่วมมือร่วมใจกัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือกัน ทำให้ทุกชีวิตมีความสุขและอยู่ร่วมกันโดยสันติ กวีนิพนธ์ที่นำเสนอสารเรื่องนี้ ได้แก่บท "เธอผู้เป็นที่รัก" "แต่วันเริ่มครอบครัวใหม่" และ "เราคือครอบครัวเดียวกัน" เป็นต้น ดังตัวอย่างในบท "แต่วันเริ่มครอบครัวใหม่" และ "เราคือครอบครัวเดียวกัน" ดังนี้

เราคือครอบครัวเดียวกัน	คนทั้งนั้นเป็นเพื่อนเป็นพ่อแม่
เป็นพี่น้องคนญาติอย่างแน่นแฟ้น	รวมเกิดแก่เจ็บตายในโลกนี้
เราอาจอยู่ห่างต่างที่กัน	ต่างเพศต่างพรรณต่างหน้าที่
แต่ล้วนปรารถนาในความดี	ต้องการมีชีวิตที่งดงาม
มีความสุขความสบายหลายหลายอย่าง	รวมทั้งคนรอบข้างอันล้นหลาม
มีความรักความเข้าใจเฝ้ายาม	ไม่รังเกียจเหยียดหยามประณามกัน
...	...
โลกนี้ต้องการความรัก	รักเป็นหลักเป็นแรงให้เราเร่ง
ให้ร่วมใจร่วมขจัดความหวาดเกรง	ร่วมบรรเลงเพลงชัยให้ชีวิต
การแต่งงานคือการเริ่มครอบครัวใหม่	ครอบครัวใหญ่ของเราคือภารกิจ

ขึ้นต่อกันและกันอย่างใกล้ชิด
โลกนี้จะต้องมีความดีงาม
ขอให้ครอบครัวใหม่ได้ก่อตัว

ขจัดความมืดมิดความหม่นมัว
คนทุกคนจะก้าวข้ามความร้ายชั่ว
สร้างครอบครัวของโลกนี้ให้ดีเทอญ ฯ

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว หน้า 102-104)

การแต่งงานคือการเริ่มครอบครัวใหม่	รักที่เคยก่อไว้ในดวงจิต
จะแปรเป็นความงามเป็นความคิด	เป็นการผลิตเป็นแรงงานเพื่อรับใช้
ความรักใช่เฉพาะเพียงเราสอง	รักจะต้องแตกหน่อแตกกอใหม่
น้อยสู่มากยากสูง่ายขยายไป	ไกลสู่อไกลแคบสู่อกว้างบนทางนี้
...	...
รักต้องไปจากตนสู่คนอื่น	ผู้ทุกข์ยากขมขื่นและหมองหม่น
ถูกมอมเมาเอาเปรียบประสาจน	ประชาชนส่วนใหญ่ในแผ่นดิน
นี่คือภาระของครอบครัวใหม่	เป็นหน้าที่อันยิ่งใหญ่ไม่จบสิ้น
ครอบครัวใหม่สังคมใหม่สนใจจันต์	ด้วยความยินดียิ่งอย่างจริงใจ ฯ

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว หน้า 98-101)

กวีนิพนธ์ข้างต้นนี้นำเสนอสารเรื่องเดียวกัน คือ ความรักต่อเพื่อนมนุษย์ สังคม และโลก เนาวรัตน์ต้องการให้ผู้อ่านคิดได้ว่าเราทุกคนควรมีความรักให้แก่กัน ความรักที่เนาวรัตน์กล่าวถึงในที่นี้ไม่ใช่ความรักเชิงชู้สาว แต่เป็นความรักที่มอบให้แก่เพื่อนมนุษย์ทุกคนโดยไม่มีการแบ่งแยกใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ อันเป็นความรักที่มีต่อมนุษยชาติ กวีเห็นว่ามนุษย์ทุกคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันบนโลกเป็นเสมือนญาติพี่น้องกัน เป็นคนในครอบครัวเดียวกัน แม้ว่ารูปลักษณ์ หรือสถานภาพของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันออกไป แต่ความจริงแล้วทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีความเท่าเทียมกัน ไขว่ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน คือโลกใบนี้ ดังนั้นเราจึงควรรักและปรารถนาดีต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ห่วงใยเอื้ออาทรกัน โดยไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติ เราไม่ควรคิดหาแต่ประโยชน์ส่วนตน ทำทุกอย่างเพื่อความสุขสบายของตัวเอง มีความสุขอยู่เหนือผู้ที่ต้องมีชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้นลำบาก โดยไม่คำนึงถึงผู้ที่อยู่ในสังคมร่วมกัน เราไม่ควรมองข้าม ดูถูกดูแคลน หรือเหยียดหยามคนที่ด้อยโอกาสกว่า เนาวรัตน์ต้องการให้ทุกคนรักและปรารถนาดีต่อกัน ร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือผู้คนที่ยังคงทุกข์ยากลำบาก ให้มีความสุข มีชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อสังคมของเราจะได้เป็นสังคมที่มีความสุขความดีงาม ปราศจากความทุกข์ยากเดือดร้อน และความชั่วร้าย และทำให้ผู้คนได้อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

นอกจากกวีนิพนธ์ข้างต้นใน เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว เนาวรัตน์ยังได้นำเสนอความคิดเรื่องความรักความปรารถนาที่มีต่อสังคม และต้องการให้ผู้คนสมัครสมานสามัคคีรักใคร่ช่วยเหลือกันเพื่อสังคมที่ดีงามและสงบสุขอีกเช่นกัน ใน ตากรุ่งเรืองโพยม ตัวอย่างเช่นบทต่อไปนี้

ความรัก	ใครใคร่ก็รู้จักก็อยากได้
อยากจะมอบแก่กันและกันไว้	เป็นดวงใจเป็นชีวิตเป็นวิญญาณ
ฉันรักเธอ	รักเธอจริงยิ่งเสมอเกินกล่าวขาน
มีความหวังความเรียกร้องความต้องการ	สารพันจะบันดาลดังใจนึก
ความรักคือความปรารถนาดี	เป็นเรี่ยวแรงบรรดามีที่รู้สึก
อยากให้คนที่รักได้รำลึก	แนบผืนก้นน้ำใจเป็นใจเดียว
เธอรักฉัน	เรารักกันรักกันไม่เปล่าเปลี่ยว
เราจักอยู่ด้วยกันด้วยกลมเกลียว	มือเราเกี่ยวกระหวัดมันกระชั้นจับ
หนทางเดือนเราจะกางเป็นทางทอง	ที่เนืองนองหนามขวากจะถากลับ
ที่ลุ่มละเลนตมจะถมทับ	ก่อนจะนับชั้ยชนะระยะยาว
ยุคสมัยสยามย์จักหมดไป	ยุคใหม่ใหม่ทลายทำคนกล่ากัว
อาจจะไปไม่ถึงครั้งดวงดาว	แต่เป็นเรื่องราวของคนยุคนี้
เอาเรี่ยวแรงแห่งรักไปปลักโลก	ให้สร้างโคกสร้างสุขในทุกที่
ฉันรักเธอเสมอมาทุกนาที	ขอเธอมีรักบ้างอย่าร้างรัก!

(ตากรุ่งเรืองโพยม หน้า 74-75)

ในบทนี้เนาวรัตน์ใช้ชื่อว่า "เพลงยาวฉบับสั้น" การใช้คำว่า เพลงยาว เป็นการบอกแก่ผู้อ่านว่า กวีนิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อขอความรัก เนื่องจากในอดีตเพลงยาวใช้แต่งขึ้นเพื่อมุ่งขอความรักและเกี่ยวพาราสิทธิ์ที่ตนหมายปอง ต่อมาจุดประสงค์การใช้เพลงยาวค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพลงยาวของเนาวรัตน์บทนี้ก็เช่นกัน แม้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อขอความรัก แต่ความรักที่เนาวรัตน์ขอไม่ใช่ความรักเชิงขู้สาว หากเป็นความรักที่ขอจากคนทุกคนให้มีแก่เพื่อนมนุษย์ให้รักและปรารถนาดีต่อกัน เพื่อช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้ดียิ่งขึ้น และร่วมมือกันกวาดล้างกำจัดความทุกข์ยาก ความเลวร้าย และความอยุติธรรมให้หมดไปจากสังคม

เราคือครอบครัวเดียวกัน	นี่คือคำขวัญอันสวยหรู
เป็นสิ่งปรารถนาเป็นตราหู	ต่างร่วมรับร่วมรู้มานานแล้ว
ปรารถนาเอื้อเพื่อและเผื่อแผ่	เรียกพ่อแม่พี่น้องเป็นเชื้อแถว
สถาบันองค์การประสานแนว	เรียกร้องอยู่แจ้วแจ้วประจำมา

เราคือครอบครัวเดียวกัน
แต่ในความเป็นจริงประจักษ์ตา
นั่นพ่อค้าหน้าเลือดนั่งชูตรีด
นั่นผู้ถืออาวุธเข้าโรมรัน

...

ถ้าเราคือครอบครัวเดียวกัน
จุดที่คนทั้งมวลต้องทวนทบ
ช่วยกันทำช่วยกันสร้างอย่างพริ้งเพรา
แผ่นดินนี้โลกนี้มีไว้
ช่วยกันทำช่วยกันสร้างเพื่อสิ่งนี้
เป็นคุณค่าผาสุกทุกคนยล
จะต่างคนต่างอยู่อย่างไรได้
ร่วมแรงใจแรงกายเป็นกลมเกลียว

เป็นคำขวัญไทยไทยที่สูงค่า
หลายคนต่างเข่นฆ่าทำลายกัน
นั่นลูกค่าน้ำซึดยืนตัวสั้น
นั่นผู้คนทั้งนั้นที่ล้มตาย

...

คนทั้งนั้นต้องมีจุดบรรจบ
สรรพสิ่งที่ประสมนี้เพื่อใคร
เพื่อพวกเราทุกคนใช่หรือไม่
เพื่อประโยชน์รับใช้เราทุกคน
เพื่อความดีจะผลิดอกออกเป็นผล
ใช่เพื่อตนหรือพวกตนแต่คนเดียว
ต้องพึงพาอาศัยให้แน่นเหนียว
ด้านกระแสไหลเชี่ยวแห่งภัยพิช

(ตากรุงเรื่องโผยม หน้า 112-114)

ในบท "เราคือครอบครัวเดียวกัน" เป็นการชี้ขอบเขตเดียวกันกับกวีนิพนธ์อีกบทในเพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว และสารสำคัญของกวีนิพนธ์ทั้งสองบทนี้ก็เป็นเรื่องเดียวกัน คือ ต้องการให้มนุษย์ทุกคนมีความรักความปรารถนาดีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้สังคมเป็นสุข แต่ในกวีนิพนธ์บทนี้เนาวรัตน์ได้เจื่อน้ำเสียงเสียดลีเพิ่มลงไปด้วย ดังเช่นว่า "เราคือครอบครัวเดียวกัน" นี่คือคำขวัญอันสวดยุ เป็นสิ่งปรารถนาเป็นตราชู ต่างร่วมรับร่วมรู้มานานแล้ว" หรือ "เราคือครอบครัวเดียวกัน เป็นคำขวัญไทยไทยที่สูงค่า แต่ในความเป็นจริงประจักษ์ตา หลายคนต่างเข่นฆ่าทำลายกัน" ข้อความเหล่านี้เป็นการนำเสนอบทที่จริงจังในสังคมอีกด้วย แม้ว่าทุกคนจะรู้ว่าเราควรปฏิบัติอย่างไรต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันจึงจะถูกต้องเหมาะสม แต่ในความเป็นจริงกลับไม่มีใครที่จะทำอย่างจริงจัง ผู้คนส่วนมากยังคงละโมภเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมอยู่เช่นเดิม ส่วนคนยากจน คนที่ด้อยโอกาส คนที่ทุกข์ยากลำบากก็ยังคงมีชีวิตที่ลำบากอยู่ต่อไปหรืออาจจะลำบากยิ่งกว่าเดิม เพราะพวกเขาก็ยังคงถูกคดขี่ข่มเหงเรื่อยมา ถึงแม้ผู้คนจะรับรู้ว่าจะควรทำอะไรจึงจะทำให้สังคมดีขึ้น แต่ทุกคนก็ยังคงไม่มีสำนึกที่เห็นแก่ส่วนรวม และไม่มีความรักความปรารถนาดีอย่างจริงจังให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สิ่งเหล่านี้เราทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจช่วยกันจึงจะทำให้คนในสังคมทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ดังนั้นความคิดเรื่องความรักที่มีต่อสังคม หรือความรักที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จึงเป็นสารสำคัญอีกประการหนึ่งที่พบเห็นในกวีนิพนธ์จำนวนมากของเนาวรัตน์ และความคิดนี้

ยังได้พัฒนาต่อเนื่องไปจนเป็นความคิดอื่นๆ ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น อีกทั้งทำให้งานของกวีผู้นี้มีความคิดที่โดดเด่นและหลากหลายแตกต่างออกไป ซึ่งจะศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อถัดไป

2.2.2 การนำเสนอปัญหาต่างๆ ในสังคม

สารสำคัญอีกประการหนึ่งที่เนาวรัตน์ มักกล่าวถึงในกวีนิพนธ์ คือ การนำเสนอปัญหาในสังคม เช่น ปัญหาการเมือง ปัญหาเงินทุนเออาร์ดีเอาเปรียบขนชั้นแรงงาน ปัญหาการละทิ้งชนบทละทิ้งที่นา และอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อเป็นแรงงาน ปัญหาความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ ปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพ โดยเฉพาะสิทธิสตรีและเด็ก ปัญหาเรื่องการศึกษา และปัญหาอื่นๆ อีกมากมายทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและในโลกของเรา

ปัญหาต่างๆ ที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นำเสนอในกวีนิพนธ์ แบ่งได้ดังต่อไปนี้

ก. ปัญหาการเมือง

ปัญหาการเมืองที่เนาวรัตน์มักกล่าวถึงในกวีนิพนธ์ ส่วนมากมักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์นองเลือดช่วง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นเหตุการณ์รุนแรงสะเทือนขวัญประชาชนไทยและผู้คนทั่วโลก เพราะรัฐบาลเผด็จการทหารกระทำการทารุณโหดร้ายเข่นฆ่าประชาชนผู้บริสุทธิ์จำนวนมาก รวมถึงนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนทั้งหลายผู้ลุกขึ้นต่อต้านระบอบเผด็จการทหารเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และประชาธิปไตยที่แท้จริงให้กลับคืนสู่ประชาชน

ในช่วงก่อนกรณี 14 ตุลาคม 2516 สักเล็กน้อย งานของเนาวรัตน์ ได้เดินมาถึงจุดที่เรียกได้ว่า ความบันดาลใจทางการเมืองเป็นแรงกระตุ้นสำคัญในงานเขียนของเขา ถ้าจะกล่าวตามจอร์จ ออร์เวลล์ ก็คือ เนาวรัตน์ได้เดินทางมาแสนไกลบนถนนของกวี และได้มาถึงจุดที่ประสบการณ์และความขำขันขำนาญเข้าใจในสภาพสังคมอันกว้างใหญ่ไพศาล ซึ่งได้กลายเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในงานเขียนของเขา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2535: 22)

ในกวีนิพนธ์บท"หนทางแห่งหอยทาก" เนาวรัตน์นำเสนอสารเรื่องนี้ได้อย่างโดดเด่นและไพเราะ เนื่องจากกวีไม่ได้กล่าวถึงสภาพสังคมและการเมืองโดยตรง แต่พรรณนาภาพหอยทากตัวน้อยทั้งหลายที่ยอมเสียสละชีวิต ทุ่มทางที่เต็มไปด้วยหนุ่รอก เพื่อสร้างหนทางอันเร่องรองงดงาม

อย่างไม่ย่อท้อ แม้พายุฝนโหมกระหน่ำแต่ก็มีแสงสว่างจากสายฟ้า แม้มีผาทึบแต่ในผาก็มีถ้ำงดงาม แม้หนทางที่งดงามนี้จะไม่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตนี้ แต่ถ้ามีความหวังและก้าวไป สักวันดวงตะวันจะสาดแสงทำลายทัญญาเหล่านั้นให้ลึกลงไปในที่สุด ดังนี้

ในทัญญานั้นมีทาง	เปลี่ยวอ้างว้างไร้คนเดิน
หากน้อยจึงหาเงิน	เป็นเงางามระวามไว้
รอว่าสักวันหนึ่ง	ซึ่งตะวันอันอำไพ
จะเกรี้ยวกราดและฟาดไฟ	ประลัยทัญญาลงย่อยยับ
เมื่อนั้นแหละเงินงาม	ริวามจะตามจับ
เพชรผกายจะฉายวิบ	ขับเงินยวงแห่งขวงทาง
และหากน้อยจะถมเนื้อ	เพื่อภาวะแห่งผู้สร้าง
ระเหิดหายละลายร้าง	อย่างเคยเคยทุกคราวครั้ง
ทางนั้นจึงปรากฏ	ทอดไปจรดที่ใจหวัง
ตราบใดที่ทัญญายัง	ก็บังใจที่ไขว่คว้า
การเกิดต้องเจ็บปวด	ต้องร้าวรวดและทรมาน
ในสายฝนมีสายฟ้า	ในผาทึบมีถ้ำทอง
มาเกิดมาทุกข์ยาก	มาลำบากกับเพื่อนพ้อง
อย่าหวังเลยรังรอง	จะเรื่องไรในชีพนี
ก้าวแรกที่เราย่าง	จะสร้างทางในทุกที่
ป่าเถื่อนในปฐพี	ยังมีไว้รอให้เดิน

(เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 94-95)

ในบทนี้ ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายที่แท้จริงที่กวีนำเสนอได้จากบริบททางสังคมในขณะนั้น เยาวรัตน์เปรียบหากน้อยกับเหล่าวีรชนผู้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อสังคมที่ดั่งงาม เพื่อระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ดังที่ว่า "หากน้อยจะถมเนื้อ เพื่อภาวะแห่งผู้สร้าง" และเปรียบป่ารกและดงทัญญากับสังคมที่เลวร้าย ไร้ความยุติธรรม เยาวรัตน์ปลุกใจพี่น้องประชาชนให้ลุกขึ้นต่อสู้กับความเลวร้ายในสังคม โดยที่ทุกคนควรเสียสละเพื่อเห็นแก่สังคมส่วนรวม และเพื่อประเทศชาติ แม้จะต้องทนทุกข์ทรมานและเหนื่อยยากลำบากเพียงใด หรืออาจต้องเสียสละมากมายแม้แต่ชีวิตก็ตาม ก็ขอให้ทุกคนร่วมมือร่วมใจช่วยกันสร้างสรรค์ปฏิรูปสังคมให้ดียิ่งขึ้น และกำจัดความเลวร้าย ความอยุติธรรมในสังคมให้หมดไป ดังที่กวีกล่าวเชิญชวนผู้คนที่ "มาเกิดมาทุกข์ยาก มาลำบากกับเพื่อนพ้อง อย่าหวังเลยรังรอง จะเรื่องไรในชีพนีก้าวแรกที่เราย่าง จะสร้างทางในทุกที่ ป่าเถื่อนในปฐพี ยังมีไว้รอให้เดิน"

เนาวรัตน์เป็นกวีอีกผู้หนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับการปกครองระบบเผด็จการทหาร เขาต่อต้านและประณามรัฐบาลเผด็จการผ่านกวีนิพนธ์ โดยเฉพาะเรื่องการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการปฏิบัติที่รุนแรงและทารุณโหดร้ายของรัฐบาลที่ได้กระทำต่อประชาชน อันส่งผลให้ผู้คนบาดเจ็บล้มตาย และหายสาบสูญไปเป็นจำนวนมาก

นับตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา งานเขียนของเนาวรัตน์มีความชัดเจนอย่างยิ่ง เขาชัดเจนที่จะสะท้อนสภาพการต่อสู้ของประชาชนที่ต้องยอมอยู่ใต้ระบบเผด็จการ แต่บัดนี้ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรมและสังคมที่ดีกว่าแล้ว (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2535: 23)

กวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์ที่น่าเสนอเหตุการณ์และปัญหาการเมืองไว้อย่างชัดเจน คือ อาทิตย์ถึงจันทร์ ซึ่งนำเสนอเรื่องราวเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ไว้อย่างละเอียด นอกจากนี้เนาวรัตน์ยังได้นำเสนอปัญหานี้ในกวีนิพนธ์อื่นๆ อีกมาก ตัวอย่างเช่นบท "เพียงความเคลื่อนไหว" ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์อีกบทของเนาวรัตน์ที่ได้รับการกล่าวขานอย่างมากจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ชั่วเหยี่ยวกระหับปีกกลางเปลวแดด ร้อนที่แผดก็ผ่นเพลาพระเวหา	
พอใบไม้ไหวพลิกริกริกมา	ก็รู้ว่าวันนี้มีลมวก
เพียงกระเพื่อมเลื้อมรับวับวับไหว	ก็รู้ว่าน้ำใสไข้กระจก
เพียงแววตาคู่นั้นหันสะทก	ก็รู้ว่าในหัวก็มีหัวใจ
ไซ้ประตูตริงผูกถูกกระซก	เสียงแห่งความทุกข์ยากก็ยิ่งใหญ่
สว่างแวบแปลบพรามาไรไร	ก็รู้ว่าทางยังมี
มือที่กำหมัดขึ้นจุ่มเหงื่อ	ก็ร้อนเลือดเดือดเนื้อถนดนี่
กระหืดหอบสวบล้มแต่ละที	ก็ยิ่งดีที่ได้สู้ได้รูรส
นิ้วกระดิกกระเดี้ยได้พอให้เห็น	เรี่ยวแรงที่แผ่เร้นก็ปรากฏ
ยอดหญ้าแยงหินแยกหยักระซด	เกียรติยศแห่งหญ้าก็ระยับ
สี่สิบปีเปล่าโล่งตลอดย่าน	สี่สิบล้านไม่เคยเขยื้อนขยับ
ดินเป็นทรายไม่เป็นหินจนหักพับ	ดับและหลับตลอดถวนทั้งตาใจ
นกอยู่ฟ้านหากไม่เห็นฟ้า	ปลาอยู่น้ำยอมปลาเห็นน้ำไม่
ไล่เดือนไม่รู้ดินว่าจันใด	หนอนยอมไร้วางตาจุม
จันนั้นความเปื่อยเนาเป็นของแน	ยอมเกิดแก่ความนิ่งทุกสิ่งสม
แต่วันหนึ่งความเนาในเบือกทม	ก็ผุดพรายให้ชมซึ่งดอกบัว
และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ	เป็นความงดความงามไข้ความชั่ว

มันอาจจูนอาจจันอาจหม่นมัว	แต่ก็เริ่มจะเป็นตัวจะเป็นตน
พอเสียงร่ำรำวกลองประกาศกล้า	ก็รู้ว่าวันพระมาอีกหน
พอบินเปรี้ยงแปลบไปในมณฑล	ก็รู้ว่าประชาชนจะชิงชัย

(เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 31-33)

เนาวรัตน์ได้บรรยายภาพการเคลื่อนไหวของประชาชนที่เริ่มมีความตื่นตัวในเรื่องการเมืองและการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ดังข้อบทที่ว่า "เพียงความเคลื่อนไหว" ซึ่งความเคลื่อนไหวนี้เป็นสิ่งที่น่ายินดี เพราะประชาชนส่วนมากในประเทศต้องทนทุกข์ลำบากมาเป็นเวลานาน โดยไม่เคยลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย เรียกร้องสิทธิเสรีภาพของตนเอง และความเสมอภาคในสังคม ดังที่ว่า "สี่สิบปีเปล่าโล่งตลอดย่าน สี่สิบล้านไม่เคยเขื่อนขยับ ดินเป็นทรายไม่เป็นหิน จนหักพับ ดับและหลับตลอดถันทั้งตาใจ" ประชาชนส่วนมากในสังคมต้องทนถูกกดขี่ข่มเหง และถูกเอารัดเอาเปรียบจากพวกชนชั้นปกครองที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จักรพรรดิบัลลังก์เบียดบังทรัพย์สินผลประโยชน์ของชาติไปเป็นของตน ดังนั้นการลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องของประชาชนเพื่อกำจัดความชั่วร้ายในสังคมจึงเป็นสิ่งที่ดี ถึงแม้เราจะต้องเสียสละและต้องสูญเสียมากมายก็ตาม เพราะการเสียสละและการต่อสู้ในครั้งนี้จะทำให้สังคมและการเมืองไทยมีการพัฒนาไปในทางที่ดี และเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น กวีนิพนธ์ที่น่าเสนอสารนี้ยังมีอีกมาก ดังเช่นบท "ไฟบนโรงศพ" "คำถามข้ามทวีป" "คำสาปเดือนสิบเอ็ด" "คำขาดของทิดเที่ยง" และ "แล้งลมว่าว" ใน เพียงความเคลื่อนไหว ตัวอย่างเช่นบท "คำสาปเดือนสิบเอ็ด"

แม่น้ำแห่งดินหาป่าทุ่ง	ไฟโทะสะสาดพลุ่งขึ้นเผาสิ้น
หมอกควันความหลงละเลงลื่น	ทำกินคนคดจนหมดเมือง
เงียบเป็นป่าช้าอยู่เช่นนี้	ร้อยวันพันปีไปนานเนื่อง
ผีพุ่งไต้ตกฟ้ามาเรื่องเรื่อง	เปล่าเปลืองดาวเปลี่ยวเดียวดาย
อย่ามีชีวิตเลยชีวิต	ถ้ามีแล้วมีดมิคมไม่เหมือนหมาย
ยื้อแย่งแข่งขันอันตราาย	ตายทั้งทั้งยังไม่ตายตามกัน
เดือนสิบเอ็ดเสร็จสิ้นพรรษาโคก	ลมโบกข้าวเบาเบียงกัณฑ์
เพลงขลุ่ยศึกโหมโรมรัน	เดียวทุกคันเดียวคล้องเป็นกองทัพ

(เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 56)

เนาวรัตน์ได้พูดถึงปัญหาด้านการเมืองการปกครองไทยไว้อีก เช่น ปัญหารัฐบาลขาดเสถียรภาพและประสิทธิภาพในการปกครอง การออกกฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพ กฎหมายที่ใช้อยู่ในบ้านเมืองของเรายังเป็นกฎหมายที่ไม่สมบูรณ์เพียงพอ ซึ่งรวมไปถึงกฎหมายสูงสุดของ

ประเทศ คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญอีกด้วย กฎหมายเหล่านี้ยังคงมีจุดบกพร่องหรือช่องโหว่ที่ต้องแก้ไขปรับปรุงอีกมาก ข้อบกพร่องในกฎหมายนั้นก็คือ กฎหมายส่วนมากเอื้อประโยชน์หรือเปิดโอกาสให้แก่บุคคลบางกลุ่ม เช่น ผู้ปกครอง นายทุน และผู้มีอำนาจมีอิทธิพลทั้งหลายให้ใช้ช่องโหว่ของกฎหมายเหล่านี้ในการแสวงหาผลประโยชน์ให้ทำสิ่งชั่วร้ายได้มากขึ้นและเบียดเบียนประชาชนได้อย่างไร้ความผิด ในขณะที่กฎหมายไม่เอื้อประโยชน์แก่ประชาชนทั้งหมดของประเทศทำให้สังคมไม่มีความเสมอภาค และไม่ยุติธรรม ซึ่งเนาวรัตน์ต้องการให้มีการปฏิรูปแก้ไขกฎหมายให้ถูกต้องเหมาะสมดังที่เนาวรัตน์ได้กล่าวถึงปัญหาในกวีนิพนธ์ ดังบท "กฎหมายของมวลชน" ในเพียงความเคลื่อนไหว และ "กฎหมายไม่ใช่หมายกต" ใน ตากรุ่งเรืองโพยม เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ผู้ร่างร่างข้อกำหนดกฎหมายไซ้	ผู้ร้ายใช้เพื่อประโยชน์กำหนดเคร่ง
ถืออำนาจเป็นธรรมไปตามเพลง	เอากฎหมายเข้าข่มเหงคะเนงร้าย
กฎหมายจากมวลชนคนทั้งหมด	มวลชนคือต้นบทของกฎหมาย
เจก "รพี" สีทองอันผ่องพราย	จักโทษนายชี้ชัดสังหารกรรม

(ตากรุ่งเรืองโพยม หน้า 105)

นอกจากนี้ยังมีกวีนิพนธ์อื่นอีกจำนวนมากที่มีสาระสำคัญคือ การนำเสนอปัญหาการเมือง ได้แก่ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ เช่น เพียงความเคลื่อนไหว เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว และ ตากรุ่งเรืองโพยม เป็นต้น จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเนาวรัตน์ให้ความสำคัญกับการเมืองไทย และต้องการให้ประชาชนร่วมกันพัฒนาปฏิรูปการเมืองไทยให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ข. ปัญหาสังคม

ปัญหาสังคมอันเป็นปัญหาหนึ่งที่เนาวรัตน์มักกล่าวถึงในกวีนิพนธ์ จำแนกออกได้เป็นหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

ปัญหาความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ

ปัญหาความยากจนของประชาชน โดยมากมักเกิดขึ้นกับเกษตรกรไทย ชาวนา ชาวไร่ ผู้เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ พวกเขาเหล่านี้เป็นชาวชนบทในต่างจังหวัด ซึ่งยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า ระบบสาธารณูปโภคต่างๆก็ยังไม่ทั่วถึงท้องถิ่นเหล่านั้น ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านลำบากแร้นแค้น อีกทั้งต้องประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ ทำให้ไร่นาล่ม ไม่ได้ผลผลิต ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงดูจุนเจือครอบครัว และไม่ได้รับความ

ช่วยเหลือเอาใจใส่จากภาครัฐทำให้ได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก นอกจากนี้ยังถูกพวกนายทุนและผู้มีอิทธิพลคอยใช้อำนาจกลั่นแกล้งรังแก และกดขี่ข่มเหง จนทำให้เดือดร้อนแสนสาหัส เนาวัฒน์กล่าวถึงปัญหาเหล่านี้ในกวีนิพนธ์เช่นบท "ไม่มีเพลงรักในฤดูเก็บเกี่ยว" ดังตัวอย่าง

<p>แม่จาทูหิว หนูหนาว ลูกแม่แม่ไม่ยอมฟัง พี่น้องชานาของข้าเอ๋ย ฟ้าแห้งดินโหดพิโรธคนอง ทยากโย่แมงมุมขยุ้มเหยื่อ หยาดเหงื่อของผู้ไ้แรงงาน</p>	<p>ขอข้าวขอผ้าห่มหลัง ฟ้ายังมีดออยู่ย่ำร้อง จะดวงเดียวเกี่ยวเกยก็ขัดข้อง หนุนาตาพองอันธพาล จะเชือดเนื้อเถื่อนหนังจนหนังด้าน ฟ้าประทานพรประทัมยังชีวิต</p>
--	--

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว หน้า 55-56)

เมื่อเกิดปัญหาเช่นนี้ ผู้คนในชนบทจึงดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัวให้อยู่รอด โดยการละทิ้งครอบครัว บ้านเกิด และทิ้งที่นา เพื่ออพยพเข้ามาทำงานในเมืองกลายเป็นแรงงานในเมืองใหญ่ ส่วนที่ชนบทจึงเหลือแต่เพียงคนชราและเด็กเล็กให้อยู่ที่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อมา คือ สถาบันครอบครัวล่มสลาย วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเดิมของไทยเปลี่ยนแปลงและสูญสลายไปในที่สุด ชาวชนบทจำนวนมากได้พากันหลั่งไหลเข้ามาในเมืองใหญ่หลายคนทำงานไม่ได้ ต้องกลายเป็นขอทานในเมืองใหญ่โดยไม่มีใครเอาใจใส่สนใจใยดี ปัญหาเช่นนี้พบในกวีนิพนธ์บท "ตากับยาย" ใน เพียงความเคลื่อนไหว "พ่อแก้วแม่แก้ว" ใน เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว และ "เพลงขลุ่ยข้างทาง" ใน ตากรุ่งเรืองโพยม เป็นต้น ตัวอย่างเช่นบท "ตากับยาย"

<p>ฝนตกชุกชุกไหล นาลมแล่นาแล้ง ตายายต้องย้ายถิ่น ยายตาตะเกียกตะกาย เรื่องจริงไม่อิงนิยาย ใครเลี้ยงใครบำรุง</p>	<p>น้ำบาไปในทุกแห่ง น่านองหน้าสองตายาย หมดแผ่นดินสิ้นสลาย กระเดียดกระบายกระทายกระบุง ตากับยายมาตายในกรุง ใครทำลายตายายเรา</p>
---	--

(เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 89)

นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมาอีกมาก เช่น เกิดแหล่งชุมชนแออัด แหล่งเสื่อมโทรมหรือสลัม ปัญหาโจรกรรม อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาสิ่งแวดล้อม มลพิษต่างๆ อีกทั้งทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคมอย่างเด่นชัด คือ ช่องว่าง

ระหว่างคนจนและคนรวยจนเกิดการแบ่งแยกชนชั้น ผู้คนยกย่องนับถือคนร่ำรวยดูถูกเหยียดหยามคนจน คนที่ด้อยโอกาสกว่าตน ดังเช่นในกวีนิพนธ์บท "พ่อแม่ลูก" "บ้านนี้มีปัญหา" "ก.โกสองตัว" และ "วันเปิดเทอม" ใน ตากรุ่งเรืองโพยม เป็นต้น ตัวอย่างเช่นบท "พ่อแม่ลูก"

แม่จ๋า	ทำไมแม่ดูดำทุกเช้าค่ำ
ทำไมพ่อต้องเมาเป็นประจำ	จะกินข้าวแต่ละคำก็แค่นคอ
ทำไมบ้านไม่มีโทรทัศน์	กลางคืนยุ่งยุ่มขมดเลยแม่พ่อ
เสียงทะเลาะต่อว่าเสียงด่าทอ	ลูกสุดท้อสุดทนบนทั้งปี
พ่อจ๋า	โยไม่มีรถราให้ขับขี่
จะไปไหนมาไหนแต่ละที	เหมือนชะนีห้อยโหนอยู่บนรถ
ทั้งหมดก็คร่ำ ฟ้าครันทั้งควนพิษ	รถก็ติดคนก็ติดติดไปหมด
ไม่มีเงินทุกอย่างก็ต้องงัด	อนาคตขึ้นขมขมแล้งแล้ง

(ตากรุ่งเรืองโพยม หน้า 64)

เนาวรัตน์เสนอปัญหาความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท เพราะสังคมเมืองมีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่ก็มีปัญหาอีกมากมาย ได้แก่ สังคมเสื่อมโทรม เกิดมลพิษ ทั้งมลพิษทางเสียง มลพิษทางน้ำ และทางอากาศ อันเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบันของประเทศไทยและของโลก เนื่องจากการพัฒนาทางอุตสาหกรรม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การสร้างอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นจำนวนมากซึ่งประเทศไทยรับเอาความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุเช่นนี้เข้ามาอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ผู้คนยังไม่มีความพร้อมที่จะรับเทคโนโลยี อีกทั้งไม่สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างทั่วถึง ความเจริญก้าวหน้าทุกด้านจึงรวมอยู่เพียงที่เดียวคือในเมืองหลวง จนกลายเป็นสังคมเมืองแบบประเทศอุตสาหกรรม ในขณะที่ชนบทส่วนใหญ่ของไทยยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้คนยังคงมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติยังคงสะอาดบริสุทธิ์ วิถีชีวิตของผู้คนยังคงผูกพันกับธรรมชาติ จึงทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท ทั้งสภาพสังคมและจิตใจผู้คน ปัญหาเช่นนี้มักเกิดขึ้นในเมืองใหญ่ที่มีความเจริญก้าวหน้าทุกด้านเพียงเมืองเดียวในประเทศ ดังในกวีนิพนธ์บท "ลอยลม 1" ซึ่งเนาวรัตน์นำเสนอภาพความแปลกแยกแตกต่างที่เด่นชัดระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทของไทย

วันที่เรายังเยาว์วัย ทุกอย่างกระจ่างแจ่ม
บริสุทธิ์ สดใส น่ารัก น่าเล่น
เรามองไม่เห็นสายฟ้าในสายฝน ไม่เห็นน้ำโคลนในน้ำข้าว

ไม่เห็นอะไรๆ อีกมากมาย ทั้งที่มันก็ปรากฏอยู่เต็มตา
ถนัดทั้งสองหู แต่เราก็ไม่เคยยิน ไม่เคยจะเขียนยล
ที่นี้ไม่มีทุ่งนา มีแต่ท่อน้ำเนา ที่หนูตัวโตวิ่งกันพล่าน
ในวันฝนตก

คราบดินที่ลอกเป็นเมือกอยู่ในตรอกแฉะ
ผู้เตมาคราวหวด หลังงอโค้งลงมา ยันร่างด้วยไม้เท้า
ก้มหน้าจูดเดินมา มือหนึ่งหิ้วห้วยปลา เลือดแดงสด
ดูน่ากลัว

คนขายปลาในตลาด กำลังจ้วงมีดใหญ่ ลงบนสันกระดูก
เหนือเขียง

เนื้อขาวเตนริกอยู่ในเกล็ด บนลำตัวครึ่งท่อนที่เหลื่ออยู่นั้น
ไม่มีดอกน้ำฝนพ้อนระบำบนลานดิน
ไม่มีชีวิตวัยเยาว์ที่แสนจะสุขสม

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว หน้า 45-46)

ต่อมาความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมได้บุกกรุกทำลายสิ่งแวดล้อม มีการตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมาก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เกิดภัยธรรมชาติ ความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะในชนบทที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ อีกทั้งระบบสาธารณสุขก็ยังไม่ถึง ทำให้พวกเขาได้รับความเดือดร้อนแสนสาหัส ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไขเพราะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมไปถาวรแล้ว อีกทั้งส่งผลกระทบยาวไปในอนาคตแก่ประชาชนทุกคนและประเทศชาติ เยาว์ตันจึงให้ความสำคัญต่อปัญหานี้เช่นกัน ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "น้ำ" ใน เพียงความเคลื่อนไหว

บ่อฟ้า บ้าฝน หล่นหลั่ง	บ่อดิน บินคลั่ง ถึงโถม
บ่อตา น้ำตา บ้าโลม	ประโคม เพลงกล่อม โลกันต์
บางหนฟ้าแห้งแล้งเหือด	ดินเดือดเดือดดาว ร้าวลั่น
น้ำตาบ่าตอกอกตัน	กระทันห่มคลอ บ่อตา
แผ่นฟ้าบ้าโหม หรือเหือด	แผ่นดินพลาณเดือด เลือดป่า
ตาหันลั่นเอื้อย เรื่อยมา	แผ่นหนา บแลงแห่งน้ำ

(เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 110-111)

ปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน

เนาวรัตน์ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสมอมา เราเห็นได้จากงานของเขาที่มักเป็นการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชน เขาเห็นว่ามนุษย์ทุกคนควรมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันเสมอภาคกันเพราะทุกคนเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน ดังบท "จันทร์เจ้าขา"

จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้าขา	ขอหลังคาคลุมแผ่นดิน
ขอมุ้งกันยุงรึน	ขอผ้าห่มให้หายหนาว
จันทร์ขาจันทร์เจ้าเอ๋ย	ฉันไม่เคยรู้เรื่องราว
ก.ไก่ ข.ไข่ดาว	ขอครูด้ายช่วยสอนฉัน
จันทร์เอ๋ยพระจันทร์เจ้า	ขอคนเรารักผูกพัน
"ขอสิทธิเท่าเทียมกัน"	ขอสักวันฉันมีกิน"

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว หน้า 87)

เนาวรัตน์ยังให้ความสำคัญอย่างมากต่อสิทธิสตรีและเด็ก เขาเห็นว่าเด็กและผู้หญิง เป็นผู้ที่ยบอบบาง อ่อนโยน และอ่อนแอกว่าเพศชาย จึงไม่สามารถปกป้องและช่วยเหลือตัวเองจากภัยแวดล้อมทั้งหลายในสังคม คนกลุ่มนี้จึงมักตกเป็นเหยื่อและเป็นผู้ถูกกระทำเสมอมา ไม่ว่าจะเป็นสังคมในอดีตจนถึงปัจจุบันที่มองเพศหญิงเป็นเสมือนวัตถุ หรือเครื่องประดับ ไม่มีค่าและความสามารถไม่เท่าเทียมเพศชาย ผู้หญิงจึงถูกกดขี่ข่มเหงและถูกรังแกโดยไม่มีทางสู้อยู่เสมอ เนาวรัตน์ได้กล่าวถึงความสำคัญของเพศหญิงในสังคมไทยไว้ในบท "มือที่ถักทอ" ดังนี้

เธอประคองความอ่อนไหวไว้ในมือพร้อมกับถือความแข็งแกร่งบรรลุล่วง	
ก้าวไปกับความก้าวหน้าฝ่าภัยปวง	ทีละก้าวทีละช่วงกระชับชิด
...	...
เธอไม่เพียงทอผ้าดอกที่รัก	แต่เธอดักทอชีวิตผลิตผลงาน
เธอทอโลกทอแรงแดงตำนาน	เป็นสายธารหล่อเลี้ยงเคียงแผ่นดิน

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว หน้า 111-113)

นอกจากการกล่าวถึงความสำคัญของเพศหญิงในสังคมไทยในบทข้างต้นแล้ว เนาวรัตน์ได้นำเสนอปัญหาและวิธีแก้ปัญหาสิทธิสตรี โดยเสนอแนะให้ผู้หญิงลุกขึ้นแสดงพลังสติปัญญา และความสามารถให้เป็นที่ยอมรับและต่อสู้เพื่อสิทธิที่เท่าเทียมกันในสังคม ในกวีนิพนธ์

บท "โซ่ที่ยังไม่ได้ปลด" "ต่อต้านอันธพาลทางเพศ" และ "เพชรเจ้าสาว" ใน ตากรุ่งเรืองโพยม ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "เพชรเจ้าสาว"

<p>เจ้าสาว เป็นน้ำเพื่อดับไฟในวันนี้ โลกคือครอบครัวใหญ่ไข่แบ่งกัน หญิงกับชายไข่แยกไข่แปลกแปลง เปลี่ยนมือที่อ่อนนิ่มเป็นลิ้มเหล็ก เอาความรักแรงเจ้าเข้าโรมรัน</p>	<p>เธอต้องก้าวเข้ามารับหน้าที่ เป็นไฟที่รัลลุมระดมแรง ขึ้นต่อกันและกันไข่ขันแย้ง เราคือความแข็งแกร่งเมื่อรวมกัน มือเล็กเล็กจะรวมแรงอย่างแข็งขัน เพชรจะพลันเจิดจ้าสมค่าเพชร! (ตากรุ่งเรืองโพยม หน้า 99)</p>
--	--

นอกจากปัญหาเรื่องสิทธิสตรี เนาวรัตน์ยังให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กทุกคนด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นจากกวีนิพนธ์บท "แต่เด็กของเราทั้งโลก" ที่เรียกร้องสิทธิพื้นฐานโดยชอบธรรมที่เด็กทุกคนพึงได้รับอย่างเสมอภาคและทัดเทียมกันให้แก่เด็กทุกคน ดังตัวอย่าง

<p>นี่คือคำร้องขอของชาวโลก หนึ่ง พึงให้สิทธิเท่าเทียมกัน สอง พึงให้เด็กเราได้มีหลัก สาม มีชื่อและสัญชาติกำเนิดตน ห้า เด็กผู้พิการทั้งกายใจ หก พึงได้ความรักรู้ารมณื เจ็ด มีสิทธิได้ฝึกฝน ได้ศึกษา เก้า ไม่ถูกทารุณหรือเขี่ยนตี สิบ พึงให้ได้รับการคุ้มครอง เลี้ยงดูให้เติบโตเป็นคนจริง</p>	<p>เพื่อลดความวิบโยคความโศกศัลย์ ไม่แบ่งแยกเผ่าพันธุ์และชั้นชน ได้รับการพิทักษ์เป็นเบื้องต้น สี่ รับผลมั่นคงในสังคม เด็กพึงได้รับการรักษาโดยเหมาะสม ถนนเลี้ยวเกลี้ยงกลมทุกกรณี แปด ได้รับอุปการะในทุกที่ ถูกกดขี่รังแกและถูกทิ้ง พ้นจากผองการแบ่งแยกเป็นอย่างยิ่ง ทำทุกสิ่งตามสมควรเพื่อส่วนรวม (ตากรุ่งเรืองโพยม หน้า 51)</p>
--	--

เนาวรัตน์มุ่งเน้นเด็กจากครอบครัวยากจน เด็กเร่ร่อน และเด็กที่อาศัยในชุมชนแออัดที่มีจำนวนมาก เด็กเหล่านี้ด้อยโอกาส ไม่มีทุนทรัพย์ ไม่ได้รับความรักความอบอุ่นในครอบครัวอย่างเพียงพอ พวกเขายังไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสังคม และไม่ได้รับการศึกษาอบรมอย่างถูกต้องเหมาะสมตามสิทธิพื้นฐาน จึงไม่มีโอกาสได้รับความรู้พัฒนาความคิดสติปัญญา

ทั้งที่เด็กเหล่านี้เป็นอนาคตของชาติ เป็นทรัพยากรสำคัญที่จะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า
ในอนาคต

นอกจากนี้เด็กบางคนถูกนำไปขายถูกหลอกไปเป็นแรงงานในโรงงานรถ
ถูกใช้งานหนักถูกทำร้ายและข่มเหงรังแก ต้องทนทุกข์ทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ เด็กบางคนต้อง
ลักขโมยและทำทุกอย่างแม้ว่าจะผิดศีลธรรมผิดกฎหมาย เพื่อต่อสู้ให้มีชีวิตรอดไปวัน ๆ จนในที่สุด
ต้องกลายเป็นโจร เพราะถูกสภาพแวดล้อมที่โหดร้ายรุมเร้าอยู่รอบตัว เนาวรัตน์ได้กล่าวถึงปัญหา
เด็กถูกรังแกและถูกทำร้ายไว้ในกวีนิพนธ์บท "กัณหาชาลี" และในบทอื่น ๆ อีก เพื่อให้เราทุกคนช่วย
กันแก้ไขปัญหาลูกหลานเพื่อให้เด็กทุกคนจะได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีชีวิตที่มีความสุข ดังตัวอย่าง

กล่าวถึงเดมาชูชก	ขอความช่วยเหลือเงินตรา
หมกมุ่นมัวกามา	ทั้งโกงกินจนพุงกาง
ใจดำอำมหิต	คิดเข่นฆ่าใครขัดขวาง
เด็กเล็กไม่ละวาง	ว่าวุ่นวายไต่เด็กเวร
สองกุมารสุดทันทัด	ถูกมัดลากล้มระเนน
ชูชกถกเขมร	หมายกำราบปราบกุมาร
เรื่องเกามาเล่าใหม่	จงใส่ใจจำวิจารณ์
ช่วยกันกำจัดพาล	บ้านเมืองเราจึงจำเจริญ

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว หน้า 86)

ในกวีนิพนธ์บทนี้ เนาวรัตน์นำตัวละครในวรรณคดีไทย คือ ชูชก กัณหา
และชาลี ใน พระเวสสันดรชาดก มาอ้างอิง เพื่อชี้ให้เห็นปัญหาการทารุณกรรมเด็ก ดังที่เราทุกคน
รับรู้ถึงปัญหานี้ได้จากการกระทำที่โหดร้ายที่ชูชกกระทำแก่สองกุมาร โดยเนาวรัตน์เปรียบเด็กทั้ง
หลายที่ถูกทำร้าย และถูกกระทำทารุณกรรม เป็นกัณหาและชาลี และเปรียบเหล่านายทุนที่โหด
เหี้ยม และผู้กระทำทารุณกรรมเด็กทั้งหลาย เป็นเดมาชูชกใจบาปหยาบข้านั่นเอง

ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม จิตใจของผู้คนตกต่ำ ไร้ศีลธรรมจรรยา

ปัญหาใหญ่ในสังคมปัจจุบันอีกประการหนึ่งที่เนาวรัตน์ให้ความสนใจ คือ
จิตใจของผู้คนตกต่ำลง ไร้น้ำใจ ศีลธรรมจรรยาเสื่อมโทรม ไร้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และโอบอ้อม
อารีเหมือนเช่นเดิมเนื่องจากผู้คนต่างหันมาให้ความสำคัญในทางวัตถุมากกว่าจิตใจ นิยมวัตถุ ยึด
ถือทรัพย์สินเงินทองความร่ำรวยมั่งมีเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้ศีลธรรมในใจคนเสื่อมถอย เห็นได้ว่าใน

ปัจจุบันผู้คนมักใช้กำลังและความรุนแรงกันมากขึ้น ผู้คนทำร้ายกัน ฆ่าฟันกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะสงครามซึ่งเป็นตัวการทำลายล้างชีวิตอย่างมหาดล ทั้งชีวิตมนุษย์และสัตว์โลกจำนวนมาก

เนาวรัตน์เป็นผู้หนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรง สงครามเป็นสิ่งที่เขาต่อต้านอย่างยิ่ง เนื่องจากสงครามไม่เคยให้ประโยชน์แก่ผู้ใด ไม่ว่าผู้แพ้หรือผู้ชนะ ทุกคนต่างได้รับภัยพิบัติจากสงครามกันถ้วนหน้า โดยเฉพาะประชาชนผู้บริสุทธิ์ต้องเป็นผู้รับเคราะห์กรรมจากสงครามซึ่งมีแต่ทำให้เกิดการสูญเสีย อีกทั้งคนจำนวนมากต้องประสบภาวะอดอยากยากแค้นไร้ที่อยู่อาศัย และบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์ที่น่าสลดใจนี้จึงไม่ควรเกิดขึ้นกับมนุษย์ผู้มีความคิด มีวิจรรณญาณในการตัดสินระหว่างความดีความชั่ว มนุษย์เราทุกคนควรอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เราทุกคนจึงควรช่วยกันสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคม เพื่อให้มนุษย์เราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ความคิดเรื่องนี้เป็นความคิดที่สอดคล้องกันกับความคิดของอุชเชนีที่มักกล่าวถึงความโหดร้ายทารุณของสงครามและการใช้ความรุนแรง ในกวีนิพนธ์อยู่บ่อยครั้งเช่นกัน

เนาวรัตน์นำเสนอความคิดเรื่องการต่อต้านสงคราม การเข่นฆ่าและความโหดร้ายทารุณ เขาต้องการให้สิ่งเหล่านี้หมดไปจากสังคม และหมดสิ้นจากจิตใจมนุษย์ และให้คนทุกคนมีความรักความปรารถนาดีมอบให้กัน เพื่อที่เราทุกคนจะอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข กวีนิพนธ์ที่แสดงความคิดเรื่องนี้ได้แก่บท "เพลงเปลญวน" ใน เพียงความเคลื่อนไหว และ "แต่วันสันติภาพ" ใน ตากรุ่งเรืองโพยม เป็นต้น ดังตัวอย่างในบทกวีนิพนธ์ "แต่วันสันติภาพ"

สืบทาสิงหาคมสองสี่แปดแปด	ดวงตะวันเพิ่งจะแผดแดดฉาย
หมอกครึ้มเมฆเริ่มคล้ำแผ่กระจาย	ควันร้ายจากสงครามเริ่มลามร้อน
ผลาญสิ้นผลาญทรัพย์สินบ้านล้าน	ล้างผาญความเป็นมนุษย์ไม่หยุดหย่อน
ผู้สร้างผู้สรรค้ภูมัยันรอน	ถูกต้อนเข้าขบวนแถว...ของความตาย
เรามีคนมากมายหลายเชื้อชาติ	เราสามารถแบ่งประเทศแบ่งเขตค่าย
แต่เราลืมนาดลตลอดตราบอดวาย	เราทั้งหลายอาศัยโลกใบเดียวกัน

(ตากรุ่งเรืองโพยม หน้า 127)

2.2.3 การนำเสนอหลักธรรมในพุทธศาสนา

การนำเสนอข้อคิดและหลักธรรมในพุทธศาสนา เป็นสาระสำคัญที่ปรากฏมากในกวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์ โดยเฉพาะในงานช่วงหลังของเนาวรัตน์ เนื่องจากได้บวชเรียน ศึกษาพุทธศาสนา และปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังที่สวนโมกขพลาราม ดังคำกล่าวนี้

เนาวรัตน์ เป็นกวีผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งจริงจัง หลังจากที่เขาจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขาได้บวชเรียนอยู่นานถึง 10 เดือน ในระหว่างปี พ.ศ.2510 ถึง 2511 ในระหว่างนั้นเนาวรัตน์ได้มีโอกาสศึกษาปรัชญาธรรมะและปฏิบัติธรรมที่สวนโมกขพลารามของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นที่มาแห่งแรงบันดาลใจที่ทำให้เขาสนใจ และเขียนงานด้านพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการพูดถึงนิกายเซ็น หรือการวิพากษ์วิจารณ์บทบาทของพุทธศาสนาในสังคมไทยในสมัยใหม่ด้วยสายตาสัมัยใหม่ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2535: 15)

การวิพากษ์วิจารณ์พุทธศาสนา และนำเสนอมุมมองของกวีในการนับถือพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทยมีปรากฏในกวีนิพนธ์บท "สีลัพตปรามาส" และ "พิมพ์พญา" ดังตัวอย่าง

ศรัทธาคือความเชื่อเกือบพรขอ	เหมือนมิดขอสองคมจมนิ่งขร
ถ้าไข่ถูกจะทลายกระจายจร	ไข่ผิดพรจะซ่อนคมจมนมิต
สิ่งวิเศษหวดยไสยไร้เหตุผล	เป็นขายกลกันใจให้ยึดมิด
เสียดายถ้าเกิดทั้งที่เป็นชีวิต	มาหลงติดเลนตมความมมงาย

(คำหยาด หน้า 100)

ในบท "สีลัพตปรามาส" เนาวรัตน์กล่าวถึงความหลง ความมมงาย การยึดมั่นถือมั่นในความคิดความเชื่อผิดๆ ในการนับถือพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนบางกลุ่ม เช่น การนำพุทธศาสนาไปปะปนกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ต่างๆ เช่น การบูชารูปเคารพ ความเชื่อว่าพระเครื่องว่าเป็นของขลัง ทั้งที่จริงแล้วพระเครื่อง คือ เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นเครื่องเตือนสติเราให้กระทำแต่ความดีและยึดมั่นในพระรัตนตรัยในพุทธศาสนา แต่คนส่วนมากกลับมองเห็นเป็นของขลัง ซึ่งเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ ไม่ใช่พุทธศาสนาที่ถูกต้องแท้จริง

หลังจากเนาวรัตน์ศึกษาปฏิบัติธรรม เขาจึงได้พบความสุขสงบร่มเย็นแห่งธรรมะศาสนา เขาได้ศึกษาหลักธรรมต่างๆ และเข้าใจถึงสภาพความเป็นไปของชีวิต ด้วยเหตุนี้หลังจากที่เขาสึกออกมา กวีนิพนธ์จำนวนมากของเขาจึงมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพุทธประวัติ พุทธโอวาท และหลักธรรมต่างๆ อีกทั้งเขายังได้สอดแทรกแนวคิดอันเป็นพุทธปรัชญา และแนวคิดแบบนิกายเซ็นลงในงาน เช่นในกวีนิพนธ์บท "ดั่งนี้เกิด" ใน เพียงความเคลื่อนไหว และ "ธรรมารมณ" ใน คำหยาด ตัวอย่างเช่นบท "ธรรมารมณ" ดังนี้

แม้เราได้ถ่ายทอดตลอดแล้ว	ซึ่งดวงแก้วแห่งธรรมล้ำเหตุผล
คือธรรมะแห่งจิตพิชิตขันธ์	ธรรมะจะดลธรรมได้ไฉนกัน
เพราะมิใช่ทั้งธรรมอันสัมฤทธิ์	และมีใช่ทั้งจิตนิमितมัน
ซึ่งสามารถมีและเห็นเป็นสำคัญ	โดยผูกพันเป็นตัวตน บนความคิด
แม้เข้าใจซึ่งกล่าว นี้เท่านั้น	เธอจะซึ่งถึงธรรมอันไพสิริ
ธรรมซึ่งถ่ายทอดไว้ให้ชีวิต	และด้วยจิตถึงจิตนิमितธรรม

(คำหยาด หน้า 104)

เนาวรัตน์ได้รับความคิดค้นพุทธศาสนาจากท่านพุทธทาสโดยตรง เขาได้ศึกษาแนวทาง ธรรมปฏิบัติตามหลักของสวนโมกข์มาโดยตลอด แนวทางของสวนโมกข์นี้จะมุ่งใช้สติปัญญา พิจารณาสິงทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้น และให้น้อมรำลึกไว้เสมอถึงเหตุปัจจัยในการเกิด การดับ ว่า เป็นไปตามหลักปฏิจจสมุปปาท สรรพสิ่งล้วนมีสภาพเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนั้นจึงควรลด ละ เลิก ในกิเลสอุปาทานไม่เพียงยึดมั่นถือมั่น เพราะทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีสภาพเป็นสูญญตา หรือ ความว่าง ในที่สุด (ปรมาภรณ์ ลิมป์เลิศเสถียร, 2539: 16) ตัวอย่างเช่นกวีนิพนธ์บท "ความว่าง"

สรรพสิ่งสัมผัสสิ้น	โดยประสาท
ทุกอย่างดังประกาศ	กล่าวนี้
จิตปรุงคิดเป็นทาส	ทวารหก
ยึดมั่นสัญญาซี	ช่วยสร้างสังขาร ๖
โดยญาณอันรอบรู้	แห่งเรา
ติดแต่ตนเราเขา	แค่นั้น
ความแฉ่งชัดคือเงา	คลุมเงื่อน
คิดเท่าคิดถาคัน	คติเคล้าความหมาย ๖

(คำหยาด หน้า 102)

จากกวีนิพนธ์บทข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าเนาวรัตน์สนใจพุทธศาสนา และเข้าใจหลักธรรมใน พุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง เขาได้ศึกษาและถ่ายทอดหลักธรรมตั้งแต่นั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสูงที่ละเอียด ลึกซึ้งและเข้าใจได้ยาก เพื่อจะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องลึกซึ้งเกี่ยวกับพุทธศาสนาให้แก่ผู้อ่านซึ่ง ส่วนมากก็เป็นพุทธศาสนิกชนเช่นกัน ความคิดนี้ปรากฏในงานอื่นๆ อีก อาทิเช่น ผลงานกลอนชุด ประคำกรอง และ วารีดุริยางค์ อันเป็นบทกลอนที่กล่าวถึงหลักพุทธธรรมต่างๆ ในพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องจิต หรือการปรุงแต่งจิตที่ทำให้เกิดมายา เกิดความยึดมั่นถือมั่น ไม่ยอมปล่อยวาง เกิด กิเลสทำให้จิตใจไม่มองใสบริสุทธิ์ ขาดสติ และไปหลงยึดติดกับสิ่งสมมติทั้งหลาย เนาวรัตน์ได้นำ

เสนอสารในเรื่องนี้อยู่บ่อยครั้ง ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ ใน เพลงขลุ่ยผิว บทที่ 14 และบทที่ 15 เป็นต้น ดังตัวอย่าง

มายากการ	ตั้งวิญญาณหลอนหลอกไปทุกที่
มากมีอยู่ในความไม่มี	ชัดช้อยู่ในความไม่ชัด
...	...
มากจริงมากสิ่งสมมติ	จากจุดเป็นเส้นเป็นไปใหญ่
ยึดมั่นถือมั่นกันไป	หลงไหลอยู่ในมายากการ

(เพลงขลุ่ยผิว หน้า 32)

เนาวรัตน์ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรม หรือการเข้าถึงธรรมะที่แท้จริง โดยการใช้สติปัญญา พิจารณาสีงรอบตัวหรือธรรมชาติรอบตัว เพื่อที่จะเข้าใจหลักพุทธธรรมและพุทธปรัชญา อันเป็น วัฏปฏิบัติธรรมตามแนวทางของสวนโมกข์ เนาวรัตน์นำเสนอหลักพุทธธรรมตามแนวพุทธปรัชญา ซึ่งผู้อ่านต้องทำความเข้าใจ และใช้สติปัญญาขบคิดไตร่ตรอง เพื่อให้เข้าใจหลักธรรมได้อย่าง ถูกต้องชัดเจน ตัวอย่างเช่น

ใบไม้ไหวระวัน	แดดต้นสำแดงแต่งร่าง
ฉลิกคล้ายร้ายเงาเบาบาง	พรางพรางพริบสลายลม
ชีวิตไหววอนร้อนคว้าง	ท่ามกลางความเจียบเรียบรม
ความตื่นความตายไม่ตรม	เกลียวกลมกลิ้งไปในกาล

(เพลงขลุ่ยผิว, หน้า 24)

นอกจากนี้เนาวรัตน์ได้อธิบายถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา หรือ นิพพาน อันเป็นจุดหมาย สูงสุดของศาสนาพุทธว่านิพพานเป็นสิ่งที่อธิบายให้ฟังกันไม่ได้ เราต้องค้นหาและทำความเข้าใจ ด้วยธรรมะที่ลึกซึ้งนี้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง เราจึงจะเข้าใจรู้แจ้งถึงสัจธรรมสูงสุดอันเป็นนิรันดร์นี้ ได้เอง ดังนั้นเราจึงควรตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ความเศร้าหมอง ทั้งปวงและบรรลุถึงความสุขอันเป็นนิรันดร์ ดังเช่นในกวีนิพนธ์บท "อีกฟากหนึ่งของชีวิต" และ "เต่ากับปลา" ใน คำหยาด ตัวอย่างเช่นบท "อีกฟากหนึ่งของชีวิต"

ณ ที่นั้นอยู่ที่ไหนเราไม่รู้	รู้แต่อยู่ไม่ไกลต้องไปถึง
มีความหวังวาดไว้ใฝ่คะนึง	เป็นที่ซึ่งสามารถอาจได้มา
อาจเป็นจุดจุดหนึ่งซึ่งมีครบ	ความสงบความงามความสง่า

สิ่งสำหรับรับรองของชีวา
จากที่นี้ถึงที่นั่นนั่นเหลื่อมล้ำ
เราต้องสร้างสิ่งข้ามห้วงน่านนั้น

ความมีค่าของชีวิตนิจนิรันดร์
เหมือนท่วงน้ำขวางหน้าปรากฏกัน
สร้างให้ทันนาทีของชีวิต

(คำหยาด หน้า 126-127)

จากกวีนิพนธ์ที่ได้กล่าวถึงข้างต้น เราจะเห็นได้ว่าเนาวรัตน์ให้ความสนใจศึกษา และทำความเข้าใจพุทธศาสนา และหลักธรรมต่างๆอย่างละเอียดลึกซึ้ง เขาได้นำเสนอความคิดที่มีสาระประโยชน์ ซึ่งเป็นการแสดงความคิดทัศนคติและถ่ายทอดหลักธรรมทางพุทธศาสนาผ่านกวีนิพนธ์ได้อย่างชัดเจนและไพเราะงดงาม

2.3 สารสำคัญในกวีนิพนธ์ของไพวรินทร์ ขาวงาม

ไพวรินทร์ ขาวงาม เป็นกวีรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากงานของ อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อุชเชณี และกวีในแนววรรณคดีเพื่อชีวิต (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541 : 41) และเป็นหนึ่งในกวีร่วมสมัยที่สร้างสรรค์ผลงานอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่รู้จักแพร่หลาย กวีนิพนธ์ของไพวรินทร์มีความโดดเด่นในการนำเสนอสาร และความคิดจากมุมมองต่างๆ เพราะไพวรินทร์เห็นว่า กวีนิพนธ์ เป็นเสมือนเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของกวีให้ปรากฏออกมา ดังคำกล่าวต่อไปนี้

กาพย์กลอน คือ เครื่องมือบันทึกอารมณ์ความรู้สึกของแผ่นดิน หรืออาจกล่าวได้ว่ากาพย์กลอน คือ ความรู้สึกของแผ่นดิน โดยมีสรรพสิ่งเป็นต้นทางตั้งไหล อยู่มีรูปร่างสาย แม้จะไหลผ่านออกมาจากจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล แต่ก็เป็นการรวมความรู้สึก และความคิดที่ถูกหล่อหลอมแล้วโดยอุดมคติเพื่อส่วนรวม (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2532: 9)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาสารสำคัญในกวีนิพนธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจกวีนิพนธ์ของเขาได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สารสำคัญในกวีนิพนธ์ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม แบ่งตามรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

2.3.1 การแสดงจุดมุ่งหมาย และอุดมคติของชีวิต

สารสำคัญที่ไพวรินทร์นำเสนออย่างเด่นชัดในกวีนิพนธ์ คือ การมีอุดมคติ มีจุดมุ่งหมาย ในการดำเนินชีวิต มีความตั้งใจพยายามบรรลุเป้าหมายนั้น แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความลำบาก ทุกข์ทรมาน เขาตั้งปณิธานว่าจะยึดมั่นในอุดมคติของตนให้ถึงที่สุด ซึ่งก็คือการเป็นกวีเพื่อสร้าง สรรค์จรจโรงสังคม ให้ดั่งงามด้วยพลังแห่งกวีนิพนธ์ ดังเช่นกวีนิพนธ์บท "ดื่มฝันได้จักดื่ม"

กว่าชีวิตจักแล้ง	ละลายหาย
จักอ้อมจักหิวเป็น	แบบเบา
ชีวิตจะบรรยาย	ชีวิต
พลีชีวิตนี้เข้า	ขับขาน-ภูพาน ฯ

(คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ หน้า153)

ไพวรินทร์แสดงทัศนคติไว้ว่า การรจนากวีนิพนธ์นั้นเป็นการรจนาด้วยความ พื่อใจของตัวกวีเพื่อถ่ายทอดความคิด และศรัทธาของกวี อันเป็นการสร้างอุดมคติ หรือความฝันให้เป็นจริง อุดมคติที่ไพวรินทร์แสดงไว้อาจกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลจาก ปณิธานกวี ของ อังคาร กัลยาณพงศ์อยู่ไม่น้อยนั้น คือการตั้งปณิธานที่จะสร้างความ สุขสงบดงามให้แก่โลกนี้ผ่านทางวรรณศิลป์ (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 41-42)

ศรีมิ่งสิ่งคิด นฤมิตสวัสดิ์ พัฒนาแผ่นดิน เผยวิญญานจ่านรรจ์
 ก่อฝันเป็นจริง สร้างทุกสิ่งให้เสร็จ สำเร็จสำรวจ ตรวจตราชีวิต
 ตรวจจิตตรวจใจ ก่อไฟในราตรี ทำวันนี้เพื่อวันหน้า หาคความรักมาโรยโลก
 บรรเทาโศกเศร้าสร้อย จิบน้ำจอกน้อย แผลงแล่งแบ่งปัน ฯ

(คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ หน้า 30)

ไพวรินทร์นับถือและศรัทธาพลาณภาพแห่งกวีนิพนธ์ที่สามารถชักจูง และกล่อมเกลาคิดใจ ผู้คน และเขาศรัทธาต่อกวี ทั้งกวีโบราณจนถึงกวีร่วมสมัยในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรคงานที่มีคุณค่า มีพลังในการชักนำความคิดจิตใจ สร้างปัญญาให้แก่ผู้คน เช่น ศรีปราชญ์ สุนทรภู่ เสฐียรโกเศศ ศรีบูรพา จิตร ภูมิศักดิ์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และ อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นต้น กวีเหล่านี้เป็น แรงบันดาลใจให้เขาปรารถนาจะเสียสละ และอุทิศชีวิตเพื่อสานต่อหน้าที่ของกวี สร้างสรรค์ผลงาน วรรณกรรมที่ทรงคุณค่าให้แก่สังคมอย่างมุ่งมั่นและไม่ท้อถอย ความคิดนี้ปรากฏในกวีนิพนธ์บท "สักหยาด" และ "กราบปราชญ์ของแผ่นดิน" ใน ฤดีกาล ดังเช่นบท "กราบปราชญ์ของแผ่นดิน"

หวังจุดประทีปประเทศให้ ชัชวาล เกิดเอย

ดูปราชญ์ฝากรอยงาน	รากเหง้า
สืบอดีตปัจจุบันสาน	อนาคต
เวียนสัจธรรมค่าเข้า	หลังรอยกระแสศิลป์
แผ่นดินต่างกระดาศให้	ขีดเขียน
ชีวิตต่างหมึกเวียน	หยาดสร้าง
จารึกเจตนาเรียน	รอยโลก
บทแบบปราชญ์ท่านอ้าง	กล่าวให้แสงทา
เกิดมาเรียนได้ร่ม	เงาปราชญ์ หนึ่งเอย
สำนักคุณนรชาติ	ยิ่งแล้ว
ยามทุกข่อนเอนจนาก	ซีพมิด มิดแล
ยังอาจพบโคมแก้ว	พร่างแพรวแผ่นดิน
ทุกศิลป์ทุกศัพท์สร้อย	ยุคสมัย
ขอหยิบเป็นแรงใจ	หนึ่งบ้าง
โลกเวียนเปลี่ยนแปลงไป	เป็นอื่น กิติ
ใจสืบแรงใจสร้าง	อย่างร้างใจเทอญ ฯ

(ฤติกาล หน้า 34)

ไพวรินทร์ แสดงถึงภาระหน้าที่และพันธกิจของกวี และกวีนิพนธ์ต่อสังคมไว้อย่างชัดเจน ในแง่สถานภาพของกวีนั้น ไพวรินทร์มองกวีว่าเป็นนักอุดมคติ ผู้กล้าหาญจะฟันฝ่าอุปสรรคและความทุกข์เพื่ออุดมคติของตน (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 42) และเขาก็ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ และประโยชน์ของกวีนิพนธ์อย่างลึกซึ้ง ดังที่ปรากฏในกวีนิพนธ์บท "รักแท้ยามยาก"

มิเคยร้างรมณีย์ผืนพิไล	วันจะขึ้นดินจะขมระทมโฉน
กายยกลอนสะท้อนอารมณ์ความรู้สึก	แต่งกายยกลอนสะท้อนสมัยให้แผ่นดิน
สะท้อนทุกข์ สะท้อนทุกข์ปลุกชีวิน	สะท้อนความคิดนี้กจารึกถวิล
กายยกลอนสะท้อนผืนบันดาลรัก	ให้ต่อสู้ย่ำรู้สิ้นศึกดีศรีคน
ร้อยดวงดาวแต่ชาวดินผู้ดิ้นรน	จุดประทีปชีพประจักษ์ทุกแห่งหน
	แต่งชีพผืนดินตันทุกหนทาง

(ฤติกาล หน้า 38-40)

นอกจากการประกาศปณิธานที่จะรจนากวีนิพนธ์เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น และทำให้
 ผู้คนกลับมามีศรัทธาในความดีงาม ไพรินทร์ยังยืนยันว่าจะไม่ละทิ้งอุดมคติ ความฝัน ความหวัง
 และปณิธานของเขา เขาเห็นว่าคนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพในการคิดและการกระทำ โดย
 เฉพาะการคิดและทำประโยชน์เพื่อสังคม เช่นกวีนิพนธ์บท "มีใครต่อใคร" ซึ่งเป็นการประกาศ
 ว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพในการคิดและการกระทำ ตัวเราเองเพียงผู้เดียวเท่านั้น
 ที่เป็นผู้กำหนดสุขทุกข์ และอิสรภาพของตัวเราเองอย่างแท้จริง ดังตัวอย่าง

ใครใครรัก มีชีวิต	ใครใครครุ่นคิด มีปรัชญา
ใครใครซังเข็ญเกิด	จะปิดหรือเปิด ณ เบื้องทวาร ๖
ใครใครทำ จงเป็น	ใครใครเห็น จงหา
ใครใครจินตนาการ	จงโบกปีกผ่านไปสู่อิสรา ๖
ใครใครปลูก มีต้นไม้	ใครใครบาน มีบุปผา
ใครใครหอมทวนลม	จงให้ใจบ่มรสสุคนธา ๖

(ฤติกาล หน้า 82-83)

ดังนั้นเราทุกคนจึงควรมีความคิดนึก ความไม่ฝืด ความหวัง หรืออุดมคติของตนเองและ
 มุ่งมั่นพยายามบรรลุจุดหมายนั้นๆ เพราะสิ่งนี้ทำให้มนุษย์มีคุณค่า เราจึงต้องมีความเชื่อมั่นและ
 ศรัทธาต่อตนเองเพื่อลุกขึ้นต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคก้าวไปสู่จุดหมายของตนอย่างมุ่งมั่น อาจมีบางคราว
 ที่ผิดหวัง รู้สึกเหน็ดเหนื่อยท้อแท้ หหมดกำลังใจ เมื่อต้องอดทนเผชิญกับความทุกข์ยากและต้องเสีย
 สละอย่างใหญ่หลวง แต่อย่างไรก็ตามเราก็ไม่ควรยอมแพ้หรือเลิกล้มความตั้งใจที่จะไปสู่อุดมคติ
 นั้น ดังเช่นในกวีนิพนธ์บท "ไถ่ถามถึงความฝัน"

เธอใช่ไหม...	ว่าจะฝันดวงใจด้วยไฟฝัน
ว่าจะเสพรเสรีแห่งชีวิต	ว่าจะรำรำพันกายพิสัยจร
ว่าจะทองทุกถนนเยี่ยงคนกล้า	ว่าจะไต่รุ่งฟ้า ฝ่าลิขร
ว่าจะเป่าไปไม่ร้ายเพลงพร	ว่าจะรอนเร่ผ่านธารแสงดาว
ว่าจะลุ่มรอยไถในท้องทุ่ง	ว่าจะมุ่งปลูกไทในนาข้าว
ว่าจะเกี่ยวรวงทองอันผ่องพราว	ว่าจะร่วมรวดราวกับผองชน
วันนี้เธออยู่ไหน . . .	หรือหลงทางร้างไกลไร่แห่งหน
ยังหมายมาดปรารถนาฝ่าทุกข์ทน	หรือหมดไฟไหม้หม่นเยี่ยงคนแพ้

(คือแรงใจและไฟฝัน หน้า 20-21)

จะเห็นได้ว่าไพวรินทร์นำเสนอสารหรือความคิดนี้อย่างเด่นชัด กวีนิพนธ์ของเขาจึงมักเป็นการปลอบประโลมใจผู้คน ให้มีความหวัง กำลังใจ มีศรัทธาเชื่อมั่นในความดีงาม และมีพลังที่จะต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคความยากลำบากเลวร้ายทั้งหลายในสังคม ให้ลุกขึ้นดินรนต่อสู้ และก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายโดยไม่ละทิ้งความใฝ่ฝันและความหวัง เพราะการไม่พยายามดิ้นรนไขว่คว้าความฝันไร้ความหวังความมุ่งมั่น หมัดสั่นกำลังใจและสูญเสียศรัทธาต่อความดีงาม จะทำให้มนุษย์ไร้คุณค่าและหมดสิ้นความเป็นมนุษย์ไป ดังที่เขากล่าวถึงความเป็นมนุษย์ ในกวีนิพนธ์บท "มนุษย์" ไว่ดังนี้

มนุษย์มีชีวิตอิสระ	มีความกักขฬะ	มีความนุ่มนวลควรถนอม
คามมนุษย์เท่ากันอันยอม	อยู่ในเบ้าหลอม	แห่งความเป็นมนุษย์คู่กัน
ต่ำต้อยก็มีความฝัน	ฝันใฝ่ในอัน	ที่จักดีใจใฝ่จน
ดำรงชีวิตดิ้นรน	ในความเป็นคน	ในความจำเป็นเชิงใจ

(คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ หน้า 192)

ดังนั้นไพวรินทร์จึงตั้งปณิธานในการดำรงความเป็นมนุษย์ไว้อย่างสมบูรณ์ คือ มีความมุ่งมั่น หวัง ความใฝ่ฝัน และอุดมคติที่จะก้าวไปให้ถึง และเขาก็พร้อมที่จะเสียสละและอุทิศตนเพื่อสร้างศรัทธา ปลุกเร้าให้มนุษย์ทุกคนได้ตระหนักรับรู้ และมุ่งมั่นก้าวเดินไปสู่ความใฝ่ฝัน จุดมุ่งหมายและอุดมคติของตนให้ถึงที่สุด ความคิดนี้เป็นสารสำคัญที่ไพวรินทร์นำเสนอในกวีนิพนธ์ ดังที่ปรากฏในกวีนิพนธ์หลายบท ใน ลำนำวเนจร ถนนนักฝัน และกวีนิพนธ์ชุด "ดื่มฝันได้จักดื่ม" ใน คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ ดังเช่นกวีนิพนธ์บท "แม่น้ำเจ้าพระยา" ที่ไพวรินทร์ประกาศปณิธานของตนว่าจะยอมเสียสละและอุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์ความสุขและความดีงามให้แก่ผู้คนในสังคม และชำระล้างความเลวร้ายให้หมดสิ้นไปจากสังคม

ฉันอาจเป็นสิ่งที่มากมีค่า	หากฉันเป็นเจ้าพระยาที่บำไหล
ทิ้งลงเถอะถ้าจะทิ้งอะไร	ทิ้งลงไปชำระล้างศรัทธา
ซึ่งหากฉันได้เป็นเหมือนเช่นฝัน	จะสร้างสรรค์โลกนี้ให้มีค่า
รำพึงพลางแผ่วเบาเจ้าพระยา	อยากทว่ยมโลกและแผ่นฟ้าล้างอธรรม!

(คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ หน้า 154-155)

2.3.2 การนำเสนอสภาพสังคม และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม

สารสำคัญอีกประการที่ไพวรินทร์นำเสนอผ่านกวีนิพนธ์ก็คือ การนำเสนอสภาพสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เช่นเดียวกับงานของอุษเชนี และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพราะพวกเขามี

แนวคิดร่วมสมัยกับกวีในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในช่วง 2516 อันเป็นยุคที่ปัญญาชนมีความตื่นตัวในทางการเมืองสูง มีความคิดความปรารถนาที่จะสร้างสรรค์สังคมให้เจริญงอกงาม (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 47)

ปัญหาที่ไพวรินทร์กล่าวถึงในกวีนิพนธ์ แบ่งออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ ปัญหาการเมือง และ ปัญหาสังคม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปัญหาการเมือง

ปัญหาเรื่องสภาพบ้านเมืองและการเมืองการปกครอง นับว่าเป็นปัญหาประเด็นสำคัญที่กวีส่วนใหญ่นำเสนอในงานของตน ไพวรินทร์ก็เช่นเดียวกัน เขาได้นำเสนอภาพโดยรวมของสภาพบ้านเมือง และประวัติศาสตร์การปกครองของไทยตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน ผ่านกวีนิพนธ์ ดังเช่นกวีนิพนธ์บท "ประวัติศาสตร์" และ "ประชาชน" ใน คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ

อุทิศชีวิตให้	เห็นควร
เห็นสิ่งซึ่งจักนำ	มุ่งหน้า
เดินทางรวมขบวน	บุกเบิก
คนส่วนมากนี้กล้า	ภูพาน
ความเป็นทาสเลิกแล้ว	ยังเหลือ
ชีวิตยังทนทาน	ทาสร้าย
เกิดเป็นทาสถูกเถิด	โดยทาส
ซึ่งต่างพ่ายแพ้คล้าย	ทาสเขลา
ความฝันอันอาจเอื้อม	ออกถึง
ประชาธิปไตยเนา	ชาตินี้
คณาธิปไตยตั้ง	จมดิ่ง
"สองสี่เจ็ดห้า" ชั้	ช่องทาง

(คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ หน้า 36-37)

ไพวรินทร์มักกล่าวถึงเหตุการณ์การเมืองในช่วงตุลาคม พ.ศ.2516 และ พ.ศ.2519 ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในช่วงวิกฤตของประวัติศาสตร์การเมืองไทย ถึงแม้ว่าเขาเป็นกวีรุ่นหลังที่ไม่ได้ร่วมสมัยกับเหตุการณ์นี้ด้วยก็ตาม แต่เขาก็ยังคงทวนรำลึกถึงและสะท้อนภาพเหตุการณ์นองเลือด ความเหี้ยมโหดทารุณของรัฐบาลเผด็จการทหาร ที่เข่นฆ่าเพื่อนร่วมชาติและผู้บริสุทธิ์

จำนวนมหาศาลในเหตุการณ์ครั้งนั้น พร้อมกับยกย่องสรรเสริญเหล่าวีรชนผู้กล้าหาญที่ยอมเสียสละชีวิต เข้าเผชิญหน้าต่อสู้กับความโหดร้ายรุนแรงและวิกฤตต่างๆ เพื่อที่จะดำรงรักษาอุดมคติของพวกเขาไว้ ซึ่งก็คือสร้างสรรค์จรรโลงสังคมให้ตั้งงาม มุ่งสร้างความสุข ความเสมอภาค และสันติภาพในสังคม ดังเช่นกวีนิพนธ์ชุด "กรองฝน" ใน คำใดจะเอ๋ยได้ตั้งใจ

บนแผ่นดินถิ่นนี้	ณ สยาม
เขียนเลือดให้คนทราชม	อ่านซึ่ง
โดมเงยบดลวดสนาม	ทลวงสงบ
เจ้าพระยาอำเอ็ง	ระลึกโง้อาลัย
ราชดำเนินไปร้าง	รอยอดีต
เพลงแหวดดนตรีหวีด	กลมไว้
นิ้วที่จุ่มเลือดขีด	อนาคต
ก็บีบปีได้	อยู่ด้วยปรารถนา
ตุลาคมบมดอกไม้	แห่งมนุษย์
บานสะพรั่งบริสุทธิ	ต่อสู้
บานพร้อมร่างที่ทรุด	เป็นศพ
บานหนึ่งบานแสนรู้	เร่งสร้างสร้างบาน

(คำใดจะเอ๋ยได้ตั้งใจ หน้า 89)

จุดมุ่งหมายสำคัญในการนำเสนอวีรกรรมที่กล้าหาญยิ่งใหญ่ในครั้งนั้น เพื่อให้ประชาชนทุกคนทั้งผู้ร่วมเหตุการณ์ และคนรุ่นหลังที่ไม่ทันร่วมสมัยร่วมเหตุการณ์นั้น ได้รับรู้ถึงความกล้าหาญมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์สังคม และการประกอบวีรกรรมครั้งสำคัญของชาติ ที่แสดงถึงพลังมวลชนที่แข็งแกร่ง พลังแห่งความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจเป็นหนึ่งเดียว การมีจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนและประเทศชาติ แต่วีรกรรมความกล้าหาญของวีรชนในครั้งนั้น เริ่มเลือนลางไปจากความทรงจำของผู้คน แม้ว่าจะมีสถานการณ์การเมืองที่คล้ายคลึงกันปะทุขึ้นอีกครั้งคือ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อ พฤษภาคม พ.ศ.2535 ก็ตาม ไพวรินทร์จึงนำเรื่องราวเหล่านี้กลับมาเล่าขานใหม่และเปรียบเทียบกับผู้คนในปัจจุบัน เพื่อกระตุ้นเตือน และปลุกใจให้เรามีจิตสำนึกที่ตั้งงาม มีความกล้าหาญพร้อมจะต่อสู้และเสียสละเพื่อประเทศชาติ ดังที่วีรชนทั้งหลายได้กระทำไว้ในเหตุการณ์ครั้งนั้นด้วย ดังเช่นบท "ต้นถักร่วมยุคสมัยฉัน" และ "ณ เดือนตุลาคม พุทธศักราชสองพันห้าร้อยสามสิบ" ใน ฤดีกาล และโคลงชุด "จากสนามหลวงถึงราชดำเนิน" ใน เจ้านกวี เป็นต้น ตัวอย่างเช่นกวีนิพนธ์บท "พฤษภาคมของสยาม" ดังนี้

พฤษภาคม ลมลงแล้ว	โลมลม
โลมแดด โลมฝนพรม	พรางพื้น
โลมชีพ ยิ่งชีพระทม	โลมโลก ยิ่งแล
รำลึกรอยแผลสะอื้น	สะอึกอึ้งอุราสยาม
สยามเอ๋ย อารยะแล้ว	โลมโต
ลมอย่าโลมสยามไกล	เดือนดำ
ยามโลกลุกเป็นไฟ	เกิดช่วย ดับเทอญ
โดยแผ่นดินดินน้ำ	ลุ่มน้ำใจสยาม ฯ

(เจ้านกวี หน้า 145)

ไพโรรินทร์ได้กล่าวถึงการปิดกั้นประชาชน ไม่ให้รับรู้สภาพความเป็นไปที่แท้จริงของการเมือง เพื่อปิดบังความเหลวแหลกและเหวอะของกลุ่มผู้ปกครอง อีกทั้งไม่ให้ประชาชนได้มีสิทธิ มีเสียง และมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองตามหลักการของการปกครองแบบประชาธิปไตย อันเป็นการปกครองประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ไพโรรินทร์เห็นว่าการกระทำเช่นนี้ก็อาจกล่าวได้ว่าไม่แตกต่างจากการปกครองโดยรัฐบาลเผด็จการทางทหารนัก เพราะสิทธิเสรีภาพในการปกครองประเทศ และผลประโยชน์ของประเทศชาติก็ยังคงตกเป็นของบุคคลเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ดังที่กล่าวไว้ในกวีนิพนธ์บท "วิสามัญฆาตกรรม" และ "รักประเทศ" ใน ฤดีกาล ตัวอย่างเช่นกวีนิพนธ์บท "วิสามัญฆาตกรรม" ดังต่อไปนี้

ปิดตาทั้งสองตา	อย่าให้ตาไปเฝ้าดู
ปิดหูทั้งสองหู	อย่าให้หูไปเฝ้าฟัง
นับนิ้วสี่สิบนิ้ว	กระตักนิ้วอยู่ล่ำพัง
ทฤษฎาทั้งสองนั่ง	อยู่นิ่งโดยดุษณี
สงครามสงบแล้ว	สงบได้สบายดี
สันติภาพจะพึงมี	และเสรีจะพึงเป็น
...	...
ปิดปากอยู่เพียงปาก	อย่าให้ปากจ่านรรจา
ปิดตาอยู่เพียงตา	อย่าให้ตาไปจ้องดู
ปิดใจอย่าได้คิด	ปิดชีวิตอย่าได้รู้
ปิดจมูกทั้งสองรู	นิ่งและนิ่งอยู่เช่นนั้น ฯ

(ฤดีกาล หน้า 56-57)

นอกจากนี้ ไพรวิทร์ยังได้นำเสนอปัญหาความไร้ประสิทธิภาพในการปกครอง บ้านเมืองของรัฐบาล การฉ้อราษฎร์บังหลวง การแข่งขันแย่งชิงอำนาจในการปกครอง อันเนื่องมาจากนักการเมืองไร้อัจฉริยะอันดีงามเพื่อประเทศชาติและประชาชน มีแต่ความละโมภ เห็นแก่ได้ เห็นแก่ทรัพย์สินเงินทอง อำนาจวาสนา และประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์สุขของสังคม จนทำให้ประชาชนเดือดร้อนกันถ้วนหน้า บ้านเมืองไม่สงบสุข การเมืองขาดเสถียรภาพ เพียงเพราะความละโมภโลภมากของบุคคลบางกลุ่ม เช่นบท "ผู้แทน" ใน เจ้านกแก้ว เป็นต้น ดังตัวอย่าง

สบายดี! หรือท่านผู้	แทนผอง
งานท่าน นักไหมครอง	เครียดฉะนี้
ละเลียด เกียรติยศผยอง	สภายุบ แล้วนอ
ใจยุบ หรือยังระริ	ระริกเต็นหาเสียง
เสียงดี หรือพ่นน้ำ	ลายเทนอะ
เงินใหญ่ หรือพวกเยอะ	แข่งขย้า
คิดดี ไซ้ทำเปราะอะ	สกปรก
งานชาติ ราษฎร์ข้า	ท่านไซ้เกียรติโฉน

(เจ้านกแก้ว หน้า 90)

ปัญหาสังคม

การนำเสนอปัญหาสังคม เป็นสารสำคัญอีกประการหนึ่งที่กวีส่วนมากมักกล่าวถึง ในกวีนิพนธ์ เพื่อปลุกเร้าจิตสำนึกของประชาชนให้ลุกขึ้นแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้หมดไป อีกทั้งกวียังช่วยเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ เพราะปัจจุบันสังคมของเราเต็มแน่นไปด้วยปัญหาแวดล้อมนานัปการอันเกิดจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความบีบคั้นและภาวะกดดันในสังคม ความเสื่อมโทรมของสภาพสังคมส่วนรวม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพจิตใจของผู้คนในปัจจุบัน

ไพรวินทร์ได้กล่าวถึงสังคมปัจจุบันว่าเสื่อมโทรมลงอย่างมาก ทั้งด้านสภาพจิตใจ ผู้คนและสภาพแวดล้อม กวีได้เสนอภาพรวมของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นไว้ในกวีนิพนธ์หลายบท เช่นบท "สี่สมัย" ใน ฤตีกาล ที่กล่าวถึงความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและจิตใจของผู้คนในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งนี้ทำให้ประเทศเสื่อมถอยลงทุกด้าน แม้เราจะเรียกยุคสมัยนี้ว่าเป็นสังคมอารยะ หรือสังคมที่เจริญแล้ว แต่ความจริงทุกสิ่งในสังคมกลับเสื่อมถอยลงอย่างทั่วกัน เพราะความเจริญทางด้านวัตถุได้เข้ามาครอบงำจิตใจคนให้มืดบอดไปเสียสิ้นแล้ว ดังตัวอย่าง

สี่สัระบายฝัน	ระบายฝันให้เป็นจริง
ระบายจริงให้เป็นเท็จ	เผด็จรักรัศดวงซัง
สังคมาอารยยุค	คือยุคอันระยำยับ
คือระยำของเพชรเทียม	ตะกั่วเหลี่ยมทองถอย
ถอยลงสู่ธรรม	กลืนธรรมอันอวลทั่ว
ทั่วทุกทิศทางไท	ไถทาสบหลุดพัน
ชีวิตจึงถูกลั่น	เปล่าสูญ ฯ

(ฤติกาล หน้า 28)

ไพโรรินทร์นำเสนอปัญหาเรื่องนี้อยู่เป็นจำนวนมาก กวีกล่าวถึงปัญหาสังคมเมืองในกรุงเทพมหานคร และสังคมชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในภาคอีสานซึ่งเป็นบ้านเกิดของไพโรรินทร์ กวีได้แจกแจงปัญหาเหล่านี้ไว้อย่างละเอียด ทั้งจากมุมมองของคนเมืองและคนชนบทที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาพำนักในเมือง ใน ม้าก้านกล้วย ตัวอย่างเช่นบท "อารมณ์กรุงเทพฯ"

เจ้าพระยา ยังไหลในเมืองหลวง	วันเวลายังล่วงช่วงยังผ่าน
บ้านยังเติบโต เมืองยังโต รุ่งเฝ้าฟ้า	คนยังทิ้งถิ่นฐานออกเดินทาง
มาจากไหนก็ปลายทางบางกอกแก้ว	ฝันคนแล้วคนเล่าเข้ามาสร้าง
เข้ามาสู่ศัตรูทุกขที่รูกบาง	เข้ามาล้างความขมที่ตรมตรอม
บ้างก็ปาดหยาดเหงื่อเพื่อชีวิต	บ้างก็ขายโลहितจนขีดผอม
บ้างก็เยยหน้าสู่ภูเกียรติพร้อม	บ้างก็ยอมถูกกระทำเพราะจำเป็น

(ม้าก้านกล้วย หน้า 65)

ภาคสองในม้าก้านกล้วย เป็นการพรรณนาถึงชีวิตในกรุงเทพมหานครที่ลูกชานาต้องมาอยู่ เป็นสภาพของปัญหาซับซ้อนของกรุงเทพฯ เช่น ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม และปัญหาความบีบคั้นต่างๆ ในสังคมเมือง โดยพรรณนาให้เห็นสภาพอันร้อนทของคนกรุงเทพมหานคร หรือนครใต้แสงดาว ซึ่งเป็นที่รวมแห่งความทุกข์หลากหลาย อันมีอาจจะหลบหนีไป หากต้องเผชิญอยู่ทุกเข้าค้ำอย่างอดทน อย่างร้อน และอย่างเจ็บปวดสิ้นหวัง กวีอาจจะพรรณนาถึงความเจ็บปวดที่ได้รับในฐานะลูกอีสานคนหนึ่ง แต่กวีก็ได้แสดงให้เห็นว่าตนเองกำลังพูดแทนกลุ่มชนที่ร่วมชะตากรรมเดียวกันอีกจำนวนมหาศาล (สุจิตรา จงสถิตยวัฒน์, 2538: 81-82)

นอกเหนือจากปัญหาข้างต้นไพโรรินทร์ได้บรรยายถึงความยากจนของประชาชนในประเทศทั้งในชนบทและในเมือง ซึ่งแสดงถึงความเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมกันในสังคม อันก่อให้เกิด

เกิดการแบ่งแยกชนชั้นตามฐานะ และเกิดช่องว่างระหว่างคนในสังคม ปัญหามนุษยธรรมในจิตใจ คนตกต่ำ ผู้คนไร้ศีลธรรมจรรยา ไม่มีมโนธรรม และปัญหาการล่วงละเมิดสิทธิเด็กและสตรี เช่น การข่มเหงทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ การล่อลวง บังคับ ซ้ำร้ายตัวให้ไปค้าประเวณี หรือเป็นแรงงานในโรงงานนรก ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งไพวรินทร์ได้กล่าวถึงปัญหาเหล่านี้ในบท "โคลงจร" และ "ไตรนาฏกรรมแห่งความฝัน" ใน คำใดจะเอ๋ยได้ตั้งใจ และโคลงชุด "ชีวิตชีวามหานคร" ใน เจ้านกแก้ว เป็นต้น ตัวอย่างเช่นบท "กรรมเทพ"

ฝนตก รดติดได้	สบายดี จริงแฮ
หมอกเมฆ หมอกเมืองมี	หมอกไหม้
เศษซาก ขยะเป็นศรี	สุขภาพ
เหม็นกลิ่น ไกลไกลไว้	สูดหวัง
รุกรัง รกโรคร้าย	รายขโมย
ชอยตรอก ออกถนนไทย	หวังให้
เป็นตาย เสี่ยงทายโดย	สวัสดิภาพ
กรุงเทพฯ กรรมเทพไซ้	ชีพสยอง ฯ

(เจ้านกแก้ว หน้า 107)

นอกจากไพวรินทร์จะนำบรรยายสภาพความสับสนวุ่นวาย ความเสื่อมโทรมของสังคมเมืองและเสนอปัญหาทั้งหลายที่พบในสังคมเมืองแล้ว เขายังได้นำเสนอสภาพสังคมชนบทอันเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของไทย และปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชนบทอันเป็นสาเหตุสำคัญที่กีดกรอนทำลายโครงสร้างสังคม และทำให้สังคมชนบทล่มสลายลงอย่างรวดเร็ว ไพวรินทร์นำเสนอปัญหาเหล่านี้ และแสดงความรู้สึกนึกคิดผ่านมุมมองของชาวบ้านคนหนึ่ง ที่ร่วมรับรู้และเข้าใจปัญหาอย่างแจ่มแจ้งลึกซึ้ง เพราะเขาเป็นสมาชิกของครอบครัวชาวนาในต่างจังหวัดและมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก ดังเช่นครอบครัวของเกษตรกรส่วนใหญ่ในสังคมไทย ไพวรินทร์จึงเป็นตัวแทนของชาวชนบทที่จะนำเสนอและแสดงความคิดเห็นต่อปัญหา และสภาพที่เกิดขึ้นในชนบท เช่น ปัญหาความยากลำบากในการหาเลี้ยงชีพอันเกิดจากสภาพแห้งแล้งรุนแรงในภาคอีสาน และทางรัฐก็ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือ ทำให้ประชาชนอดอยากเดือดร้อนกันถ้วนหน้า ในที่สุดพวกเขาก็ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัวโดยยอมละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด ที่ที่นา พากันอพยพพหลั่งไหลเข้ามาเผชิญโชคชะตาหางานในเมืองเพื่อจะนำรายได้ไปช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว บางรายโชคร้ายไม่ได้งาน ต้องกลายเป็นขอทานอยู่ในเมือง บางรายก็กลายเป็นคนเมืองไป เหตุการณ์เช่นนี้เป็นเรื่องน่าสลดใจที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ไพวรินทร์กล่าวถึงปัญหานี้ด้วยความเจ็บปวดในบทกวีนิพนธ์ "เมธีแห่งท้องทุ่ง" "อีสานพ่าย" และ "ลูกชายของชาวนา" ใน ฤดีกาล และอีกหลายบทใน ม้าก้านกล้วย

ฟังผู้เฒ่าเมธีแห่งท้องทุ่ง
ว่ารุ่งเพชรเจ็ดสีมณีพราว
ว่ารวงข้าวอรอรุ่งเงาท้องร้าง
ว่าแสงทิวหวดโหดไห้โอดโอย
ผู้เฒ่าว่า ไค้คงเคียวไม่เกี่ยวข้าว
เมื่อทุ่งนาไม่อุดมด้วยข้าวดี
วันนี้เมธีแห่งท้องทุ่ง
อำลาไค้คงเคียวสนิมที่กรอนคม

เล่านิทานไค้คงรุ่งและทุ่งข้าว
ต้องแหลกร้าวพร้อมรวงที่ร่วงโรย
ยิ่งร่อยยิ่งอ้างว้างร้างระไทย
ว่าทุกข์โอบบีทาทั้งตาปี
ไค้คงรุ่งไม่พุงพราวรัศมี
ทุ่งใจจึงมีทุกข์อุดม
มีอาจารย์ไค้คงรุ่งเพราะชื่นชม
มาโง่มนในเมืองใหญ่ ไกลละลา!

(ฤติกาล หน้า 97)

ม้าก้านกล้วย เป็นกวีนิพนธ์ที่เสนอภาพความเปลี่ยนแปลงและความสูญสลายของ
อีสานในอดีต และนำปัญหาในสังคมชนบทโดยเฉพาะในอีสานไว้อย่างเจ็บปวดรันทด ไพโรรินทร์
พรรณนา "ความล่มสลาย" ของสังคมชนบทในอีสาน ความล่มสลายของชาวนา และความล่มสลาย
ของค่านิยมเดิม ชาวนาต้องทิ้งทั้งบ้านเกิด ทั้งความสมถะเรียบง่าย ความเป็นอิสระแห่งชนบท
มาเป็น "แรงงาน" ในเมืองหลวง มุ่งแสวงหาเงินทองและความมั่งคั่ง เพื่อนำวัตถุและความมั่งคั่งนี้
กลับไปบ้านเกิด อันเป็นการสร้าง "ค่านิยม" แห่งการบูชาวัตถุให้เพิ่มพูนขึ้นในชนบทด้วย (สุจิตรา
จงสถิตย์วัฒนา, 2538: 80) ดังเช่นในกวีนิพนธ์บท "ภาคหนึ่ง : แผ่นดินถิ่นทุ่ง" ใน ม้าก้านกล้วย
ตัวอย่างเช่นบท "หนวดดอกจาน" ดังต่อไปนี้

เดี๋ยวนี้ใครเขาก็หมายไปเมืองนอก
ค้าเหื่อเค็ม เลือดแดง แข่งรวยกัน
ซื้อสายสร้อยเส้นทองคล้องคอสวย
ซื้อจอภาพเสียงดัง ดู-ฟังเพลิน
เพื่อนมันมี ข้าไม่มีชียายหน้า
มุงานหนักมาแต่น้อยปลอยชีพเปลือง
เจ้านองชายได้แต่ชะงะจ้อง
ยิ่งทำนาขายยิ่งโตอย่างโง่มน
ท้องมันหิวก็พอทนไม่บนพลอย
จะทนอยู่อย่างข้าประสาเขย
แล้วเอ็งเล่า ไม่เอาอย่างเขาบ้างหรือ
ไปร่ำรวยต่างบ้านกันวัน

ทิ้งบ้านนอกไปขายแรงในแหล่งสวรรค์
บ้างบุกค้ำก่าปั่นผันถึงเงิน
กลับบ้านด้วยมั่นใจไม่ขาดเงิน
งามเหลือเกินนะดาราดฟ้าเมือง
สงสารพ่อแม่ชราหน้าซีดเหลือง
ไม่รู้เรื่องราวข่าวสังคม
หน้าบ้านของคนอื่นนำชื่นชม
มีแต่จมนจนกระจอกไม่ออกเงย
หน้ามันน้อยนี้อายนักบักเสียวเอ้ย
ใครก็แย้ใครก็เยาะหัวเราะกัน
น่าจะซื้อรถยนต์เยาะคนหยัน
น่าจะลองย้ายสวรรค์มาบ้านเรา

(ม้าก้านกล้วย หน้า 48)

2.3.3 การนำเสนอหลักธรรมในพุทธศาสนา

ไพโรรินทร์อาจนับเนื่องในกลุ่มภิกษุรุ่นใหม่ที่สืบทอด "ขนบ" ในการถ่ายทอดคติพุทธธรรมผ่านทางวินัยของตน (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 97) เขานำคติความเชื่อและหลักธรรมในพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนรู้จักกันอย่างแพร่หลาย มาถ่ายทอดให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น คติความเชื่อเรื่องบุญกรรม ในกวีนิพนธ์บท "กรรมกร" และ "จิ้งหะ" ใน เจ้าณกวี การเวียนว่ายในวัฏฏสังสารและการหลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ ในกวีนิพนธ์บท "ตำนานสายน้ำและกาลเวลา" ใน เจ้าณกวี และความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ในกวีนิพนธ์บท "สวรรค์แลนรก" และ "เสียงเรียก" ใน เจ้าณกวี ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "สวรรค์แลนรก" ดังต่อไปนี้

สวรรค์เป็นของท่านแล้ว	ทั้งสวรรค์
ควรท่านทะนุถนอมอนันต์	อเนกไว้
โลกคือ หนึ่งวิมานบรร	เจ็ดมนุษย์
ควรท่านครองสวรรค์ให้	ทวงหวัง
นรกเป็นของท่านแล้ว	ทั้งนรก
ควรท่านชำระสกปรก	อกไหม้
นรกโลก หนึ่งขุมจก	ใจมนุษย์ เผาแล
กรรมเก่ากรรมใหม่ไซ้	ช่วงกรรม ฯ

(เจ้าณกวี หน้า 78)

นอกจากการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับคติความเชื่อต่างๆ ในทางพุทธศาสนาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ไพโรรินทร์ยังได้อธิบายถึงสาเหตุแห่งทุกข์และการดับทุกข์ ไว้ว่าเป็นเรื่องที่เกิดจากจิต คือ การปรุงแต่งจิต มนุษย์เรามักปรุงแต่งจิตให้คิดเพ้อฝันไปฟุ้งซ่าน ทำให้จิตไม่สงบ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้คนมีทุกข์ มีกิเลส ไม่ได้พบความสุขอย่างแท้จริง เพราะการปรุงแต่งจิต ทำให้เราหลงใหลในมายา ทำให้มนุษย์ยึดมั่นถือมั่น แกร่งแย่งแข่งขันชิงดีชิงเด่นอันทำให้เกิดทุกข์ หากเราไม่หยุดคิดปรุงแต่งจิต ยังคงหลงยึดมั่นถือมั่น ไม่ยอมปล่อยวางละวางมายาทั้งหลาย ก็จะทำให้เรายังเกิดทุกข์และไม่พบกับความสุขสงบได้ ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดที่นำเสนอในกวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์ด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่นกวีนิพนธ์บท "วันหยุด" และ "กระเป๋าดินทาง" ใน เจ้าณกวี รวมถึงบท "ปล่อยนก" ใน ฤดีกาล ที่กวีนำเสนอเรื่องการให้อิสราภาพทางจิต โดยปล่อยวางจิตให้หลุดพ้นจากเครื่องพันธนาการทั้งปวง ซึ่งก็คือการหลุดพ้นจากความทุกข์นั่นเอง ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "ปล่อยนก" ดังนี้

มาเจ้านกกระดาศเหย	ข้าจะกล่าวให้เจ้าคิด
ว่าไอ้หนอชีวิต	อย่าถูกขังพึงภินท์
มาเจ้านกกระดาศเหย	ข้าจะกล่าวให้เจ้าบิน
ทะยานขึ้นจากผืนดิน	ไปสู่ฟ้าเวียงไกล
มาเจ้านกกระดาศเหย	ข้าจะปล่อยเจ้าไป
เกาะนั่งบนกิ่งไม้	โพ้นภูเขาครีมเขียว

(ฤติกาล หน้า 51)

หลักธรรมที่ไพโรวินทร์นำเสนอในกวีนิพนธ์บางบทเป็นธรรมะแนวพุทธปรัชญาตามแนวทางของท่านพุทธทาสภิกขุแห่งสวนโมกขพลาราม ที่มุ่งเน้นการพินิจพิจารณา ใช้สติปัญญาตรึกตรอง และใช้วิจารณ์ญาณหาเหตุผลตามหลักความจริงสูงสุดของคติพุทธศาสนา ดังเช่นในกวีนิพนธ์บท "ธารน้ำไหล" ใน ฤติกาล

ธารน้ำไหล	กระแสในธารน้ำ มิหยุดนิ่ง
ไปสู่ห้วงน้ำลึก ลึกความจริง	ตกผลึกทราย ทรายสรรพสิ่งนิ่งใต้น้ำ
ธารน้ำไหล	จากท่วงใจสู่ท่วงใจ ไสเย็นจ๋า
จากท่วงลึกสู่ท่วงลึก ยิ่งลึกล้ำ	หวังดื่มด่ำธรรมชาติสะอาดจะนี้
ธารน้ำไหล	ผ่านกรวดหินดินใดไหลขัดสี
ไหลกลมเกลี้ยงกลิ้งตามความพอดี	เยี่ยงหน้าที่โดยธรรมของลำธาร

(ฤติกาล หน้า 21)

ในบทนี้ไพโรวินทร์ต้องการถ่ายทอด "ธรรมะ" ซึ่งมีเนื้อหากว้างขวาง ครอบคลุมคำสอนอันลึกซึ้งของท่านพุทธทาสภิกขุที่เห็นว่า ธรรมะ คือธรรมชาติ และธรรมะ คือหน้าที่ (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2541: 97) ความคิดดังที่กล่าวนี้ยังปรากฏในกวีนิพนธ์อื่นๆ อีกด้วย เช่นบท "สิ่งหนึ่งแม่น้อย" และ "ที่ลึกซึ้ง" ใน ฤติกาล ตัวอย่างเช่นบทกวีนิพนธ์ "ที่ลึกซึ้ง" ดังต่อไปนี้

ที่ลึกซึ้งที่สุดนั้น คือชีวิต	อันเราหวังดวงจิตเร่งคิดฝัน
เผยวิญญาณเพื่อจะหวานเมล็ดพันธุ์	พิชแห่งความรักอันจะงอกงาม
ที่ลึกซึ้งที่สุดนั้น คือแสงแดด	อันอุ่นแผดแผ่พฤษชาติมิเหี้ยมดทยาม
ปวงชีวิตกระจัดต่างติดตาม	เฝ้ามองความเป็นธรรมที่พึงเป็น
ที่ลึกซึ้งที่สุดนั้น คือสายน้ำ	อันไหลล้าลึกกร่อนรอนแรมเห็น
หลากลงอาบซาบซึมดื่มเยือกเย็น	แม้นดินเข็ญ หินรำคาญ ธารเหือดแล้ง

